

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**GÜNÜMÜZ AVRUPASINDA İSLAMOFOBİ VE
YANSIMALARI: ALMANYA VE FRANSA ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

EKREM ECE

İSTANBUL, 2019

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESEL SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

GÜNÜMÜZ AVRUPASINDA İSLAMOFOBİ VE
YANSIMALARI: ALMANYA VE FRANSA ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Ekrem ECE

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Burhan KÖROĞLU

İSTANBUL, 2019

ÖZET

GÜNÜMÜZ AVRUPASINDA İSLAMOFOBİ VE YANSIMALARI: ALMANYA VE FRANSA ÖRNEĞİ

Ekrem Ece

Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Burhan KÖROĞLU

Mayıs 2019, 116 sayfa

İslamofobi, kelime anlamı itibariyle “İslam korkusu” şeklinde tanımlansa da bu anlamda hayata geçen olaylar doğrultusunda İslam düşmanlığı şeklinde tanımlanabilmektedir. Avrupa’nın İslam Medeniyeti ’ne karşı öteden beri açmış olduğu savaşın günümüze evrilmiş halidir. Oryantalizmin savunduğu Şark’ın üstünlüğü Doğu’nun hiçliği savını eylemsel boyuta taşıyan İslamofobi, 11 Eylül saldırıları ile yeni bir boyuta taşınmış ve Müslüman topluluklara müdahalelerde bir koz olarak kullanılmıştır.

Bu kozun kullanımında Avrupa ülkelerinin hükümetler nezdinde yaklaşımları söz konusu olmakla birlikte bu yaklaşımlar toplumsal yapıları da şekillendirmiştir. Almanya, bu saldırı biçimini entegrasyon adı altında asimilasyon projeleriyle hayata geçirme çabasına yönelmiş, bu anlamda yeni bir İslam tasviri ortaya atmıştır. Avrupalı İslam olarak ifade edilen bu yeni tanımlama, İslam’ın temel dinamiklerinden ayrıştırılarak yeniden yorumlanmış ve altı boş bir din görünümüne sokulma çabasıdır. Buna hizmet edecek şekilde ülkede hizmet veren imamları da kendisinin yetiştireceğini öne sürmüştür. Fransa ise bu yöndeki eylemlerini yasaklamalar, engellemeler ve saldırıları destekleme şeklinde sürdürmektedir. Bu bağlamda camilere saldırılarda herhangi bir faili yakalandığı vaki olmamakla birlikte İslami giyim yasağı ve camilere karşı çeşitli yasaklar söz konusudur. Ayrıca, İslam’a yapılan hakaretleri fikir özgürlüğü kapsamında değerlendirmekte ve hükümet olarak bu yöndeki oluşumlara da destek vermektedir.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, Göç, Müslüman Göçü, 11 Eylül.

ABSTRACT

ISLAMOPHOBIA AND ITS REFLECTIONS IN THE EUROPEAN COUNTRY: THE EXAMPLE OF GERMANY AND FRANCE

Ekrem ECE

Global Politics and International Relations Master Program

Supervisor: Assoc. Dr. Burhan KÖROĞLU

May 2019, 116 page

Although Islamophobia is defined as fear of Islam in its terminological meaning, it can also be defined as hostility towards Islam in the light of the events that took place stemming from the latter meaning of the term. This widely used mainstream definition of the word also reflects the evolution of war against Islamic civilizations by Europeans throughout the history. Islamophobia reached a new dimension after the September 11 attacks as an enabler for interventions against Muslim communities and their cultural practices.

Although European states assume various approaches at individual state level the general end result continues to shape the European social structures. Germany utilizes Islamophobia as an excuse for assimilatory policies in the name of integration and even attempted to create a new interpretation of Islam under the name of European Islam. This new interpretation is a means to strip Islam from its fundamental values aiming to create an illusion of an empty religion in the place of the true form of Islam. German policies even included training Imams whom would preach this new interpretation. France, on the other hand, continues its actions in the form of prohibitions, barriers and attacks. In this context, so far, there has been no prohibitory verdicts for perpetrators of attacks on mosques in France, but there are prohibitions on Islamic clothing and various prohibitions against mosques. In addition, it evaluates insults made to Islam within the scope of freedom of opinion and the government supports formations serving Islamophobia.

Keywords: Islamophobia, Migration, Muslim Migration, September 11

TEŞEKKÜR

Günümüz dünyası ve Türkiye özelinde önemli bir sorun halini alan İslamofobi, geleceğin Müslüman dünyası adına apaçık bir tehdit olarak varlığını sürdürmekte ve Müslüman dünyasının birlik olamamasından ötürü de gelişerek etkilerini artırmaktadır. Kavramları, sürecin geçmişini ve bugününü daha iyi anlamak ve idrak etme fırsatı bulduğum bu tez çalışması, şahsım adına şüphesiz bir şans kıymetindedir. Süreçte tavsiyeleri ile tezimin şekillenmesine en büyük katkıyı şüphesiz tez danışmanım ve kıymetli hocam Sayın Doç. Dr. Burhan KÖROĞLU sağlamıştır. Kendisine teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
2. İSLAMOFOBİ VE BESLENDİĞİ KAYNAKLAR	3
2.1 AVRUPA'DA İSLAMOFOBİNİN KÖKENLERİ.....	3
2.1.1 İslamofobinin Siyasi Kökenleri	3
2.1.2 İslamofobinin Tarihi Kökenleri	6
2.1.3 İslamofobinin Kültürel Kökenleri	8
2.2 AVRUPA ÜLKELERİNDE İSLAMOFOBİ VE ANTİ-İSLAMİZM	12
2.3 İSLAMOFOBİ'Yİ BESLEYEN FAKTÖRLER	14
2.3.1 Oryantalist Çalışmalar	15
2.3.2 Medya	20
2.3.3 Sosyo- Ekonomik Gerekçeler	21
2.3.4 Küresel Terör ve İslam İlişkilendirmesi.....	22
3. AVRUPA'DA İSLAMOFOBİ ÜZERİNE KAMUSAL TARTIŞMALAR	27
3.1 GÖÇ OLGUSUNA KAVRAMSAL BİR BAKIŞ	27
3.2 AVRUPA BİRLİĞİNİN DEĞİŞEN GÖÇMEN POLİTİKALARI	28
3.3 11 EYLÜL ÖNCESİ AB GÖÇMEN POLİTİKALARI VE İSLAM'A BAKIŞ	35
3.4 AVRUPA'YA MÜSLÜMAN İŞGÜCÜ GÖÇÜ	38
3.5 AVRUPALI MÜSLÜMAN AVRUPALI İSLAM ÇABALARI	43
3.6 AVRUPA'DA IRKÇILIK VE YABANCI DÜŞMANLIĞI.....	46
3.6.1 Etnik Çatışma Eğilimi ve Yükselen Etnik Milliyetçilik	47
3.5.2 Dini Radikalizm.....	50
3.6 11 EYLÜL SONRASI AB GÖÇMEN POLİTİKALARI VE İSLAM'A BAKIŞ	52

3.7 AVRUPA ÜLKELERİNDE YENİ İRKÇILIK VE YABANCI DÜŞMANLIĞI	57
4. AB'DE SEÇİLİ ÜLKELERDE İSLAM KARŞITI OLUŞUMLARA ÖRNEKLER VE KAMUSAL TARTIŞMALAR.....	68
4.1 ALMANYA'DA İSLAM VE GÖÇMEN KARŞITLIĞI	68
4.1.1 Popülist İslamofobik Gelişmeler	71
4.1.2 PEGIDA	75
4.1.3 Almanya'da Devletin İslamofobi Tavrı.....	79
4.2 FRANSA'DA İSLAM VE GÖÇMEN KARŞITLIĞI	81
4.2.1 Fransa'da Yaşanan İslamofobik Olaylar	82
4.2.2 Başörtüsü Meselesi	87
4.2.3 Camilere Karşı Yapılan Saldırıları.....	89
4.2.4 Charlie Hebdo Olayları	91
4.2.5 Paris Saldırısı.....	96
5. SONUÇ.....	99
KAYNAKÇA	105

1. GİRİŞ

İslamofobi, kelime anlamı olarak “İslam korkusu” anlamına gelmektedir. Müslümanlara karşı duyulan nefret, ayrımcılık, düşman olarak görme hissini ifade etmektedir. Bu kelime Batı ülkelerinde yoğun olarak 11 Eylül 2001 tarihinde New York’taki Dünya Ticaret Merkezi’ne yapılan terör saldırısından sonra yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu saldırı sonrasında, hem İslam dininin yanlış biçimde tanınmasından kaynaklanan bir korku, hem de Müslümanlara karşı düşmanlık beslenmesi ve önyargıların oluşması meşru olarak kabul edilmeye başlamıştır.

Bu çalışmanın amacı, Müslüman kimlikli bireylerin ülkelerinde yaşamış oldukları siyasi baskı, savaş, yoksulluk ve işsizlik nedeniyle son yıllarda özellikle Avrupa ülkelerine yoğun göç etmeleriyle oluşan kabul ve adaptasyon süreçlerindeki problemleri ele almaktadır.

Bu problemler göç eden toplumlarda aidiyet, kültürel farklılıklara uyum sorunu ve gettolaşma, olumsuz ekonomik etkiler gibi birçok probleme sebep olurken, göç alan toplumlarda ise İslamofobi ve yabancı karşıtlığı gibi sorunlara sebep olmaktadır. Avrupa ülkelerine yoğun göçün neticesinde daha önceden toplum düzeyinde yaşanan yabancı düşmanlığı yaklaşımlarının, son zamanlarda ülkeler arası ilişkileri etkileyecek seviyeye kadar yükseldiği gözlemlenmiştir.

Bu çalışmada, Müslümanların ülkelerindeki sorunlar veya yaşam düzeylerini farklılaştırma yada farklı nedenlerden dolayı göç etmelerine bağlı olarak yaşadıkları problemler ele alınacak ve göç alan Batılı ülkelerin bu göçe verdikleri tepkiler sebepleriyle birlikte araştırılacaktır. Son yıllarda yaşanan terör eylemlerinin İslam ile bağdaştırılarak, İslam’ın şiddeti desteklediği gibi bir algının oluşturulmaya çalışılmasının, özellikle Arap Baharı sonrasında iç savaşlarla istikrarsızlaşan yoğun Müslüman nüfusa sahip ülkelerdeki durumun bu probleme etkileri incelenecektir.

Mevcut duruma gelinmesinde Batı’daki medya araçlarının İslam algısı ve imajının olumsuz olarak yansıtılmalarının, siyasi partilerin söylemlerindeki değişimler ve ırkçılık konularındaki farklılıklar ele alınarak bu konuya olası etkileri ele alınacaktır.

Sorunun Müslüman yada Batılı tarafları haricinde kalan konulardan savaşlar ve eski politik krizler gibi tarihsel etkileri, Batı'ya göç eden Müslümanların entegrasyon ve asimilasyon problemlerinin Müslümanlar hakkındaki görüş değişimleri, uluslararası alanda daha aktif rol almaya başlayan Türkiye ve Avrupa'daki ekonomik problemler ve yine Avrupa'daki azalan nüfusun Avrupa ülkelerinde yaşanan İslamofobik yaklaşımlara sebep olan kök nedenler incelenerek, sonuçları değerlendirilecektir.

Yaşam standartlarındaki olası farklılığın seçme seçilme davranışları üzerindeki değişimleri, politikacıların söylemlerine etkisi ve bu söylemlerdeki değişimlerin Müslümanlara olan yansıması gözlenecektir. Ülkeler arası krizlere kadar varan bu siyasi söylem değişimlerinin göç alan ülkelerdeki Müslüman nüfusa karşı önyargı ve düşmanlıkların artışı şeklindeki yansımaları incelenecektir.

2. İSLAMOFOBİ VE BESLENDİĞİ KAYNAKLAR

2.1 AVRUPA’DA İSLAMOFOBİNİN KÖKENLERİ

İslamofobinin geçmişini, İslamiyet’in doğuşu ile birlikte Arap Yarımadası’nda İslamiyet’e karşı sergilenen tavırlar dikkate alındığında 610’lu yıllara dayandırmak mümkün olacaktır. Temelinde ırkçı bir yaklaşımın yattığı ve birçok kaynaktan beslenen İslamofobinin kökeninin irdelenmesi, araştırmamızın tarihi alt yapısı açısından önemlidir. Bu itibarla, İslamofobinin siyasi, tarihsel ve kültürel başlıkları altında ele alınması yerinde olacaktır.

2.1.1 İslamofobinin Siyasi Kökenleri

Müslümanlara karşı Batılı toplumların sergilediği dini ırkçılık temelli İslamofobik davranışların kökenlerinin anlaşılması, bu davranışların hedeflerinden hareketle analiz edilebilecektir. Asimetrik ve soyut bir kavram olan İslamofobi temelli yaklaşımlar sergileyen mekanizmaların ortaya çıkardıkları kavramsal belirsizlik, uzun bir geçmişe sahip olmasından dolayı, farklı görünümlemlerle ortaya çıkmış (Kalın ve Esposito, 2018, s.45) ve çeşitli kaynaklardan beslenmiştir. Diğer taraftan politik söylemlerde ve medyada sürekli popülist bir şekilde ele alınması da yine İslamofobiyi karmaşık bir yapıya büründürmektedir.

Köken itibariyle İslamofobi kavramı, Avrupa’ya ekonomik nedenlerle göç eden Müslüman kökenli işçilere karşı sergilenen, etnik ve kültürel farklılıklar temelli “güvenmeme”, “korku”, “istememe”, “şüphe duyma” gibi davranış ve duygulardan beslenmiş ve gün geçtikçe büyüyen bir karşıtlık davranışını ifade eder olmuştur. Bu sebepten İslamofobi kavramından Avrupa’da İslam’a ve Müslümanlara karşı gelişen tepkilerin tümü şeklinde bir anlam çıkarmak mümkündür (Allen, 2006, s.149).

İslamofobinin bu hali esas itibariyle suni bir kavram olmakla birlikte “inşa edilmiş korku” olarak tanımlanabilmektedir (Kentel, 2012, s.133). Canatan (2010, s.42)’a göre, anti-İslamizm ile İslamofobi kavramları geçişken ve anlamdaş kullanılıyor olsalar da anlam itibariyle bu iki kavram birbirinden farklı hususları karşılamaktadır. Buna binaen yalın bir ifadeyle İslamofobi, “sosyolojik bir gelişme ve İslam’dan çekinme” anlamı

taşıırken, anti-İslamizm “İslam’a karşı düşmanca tutum” perspektifinden değerlendirilmelidir.

İslamofobi 1990’lı yıllarda daha düşük bir önem seviyesinde ele alınırken, ABD’de yaşanan 11 Eylül olaylarının ardından daha belirgin bir söylemle ortaya çıkmış olan yeni bir fenomen görünümündedir. (Canatan, 2010, s.19).

Bir kısım Avrupa kaynaklı araştırma, İslamofobinin tedavisi elzem olan psikolojik bir hastalık olduğun ve xenofobiye (yabancı düşmanlığını) çağrıştırmaktan kaynaklı toplumsal rahatsızlığa işaret etmektedirler ve kavramın, özü itibariyle 1970’lerde “İranlı İslamcı” lar tarafından üretildiğine vurgu yapmaktadırlar. Buna gerekçe olarak ABD’li bir kısım kişilerin ve kurumların İslam’a yönelik katı eleştirilerinin önüne geçme niyetini göstermektedirler. Bu görüşü destekleyen Fourest ve Venner (2003, s.28) İslamofobinin tarihsel bir arka plana sahip olduğunu ve bu kavramın ilk olarak 1979 sonrasında İranlı devrimcilerin örtünmeye karşı gelen İranlı kadınları tanımlamak üzere kullandıklarını ve onların İslam’ı reddeden kimseler olarak nitelemek için bunun ortaya çıkarıldığını savunmaktadırlar. Ayrıca, 1989 yılında meydana gelen Salman Rüşdi olaylarının akabinde tekrar gündeme gelen bu kavram, İranlı Devrim’in İslamcıları gibi Londra’da bulunan “El Muhacirun” ve “Islamic Human Rights Commission” gibi derneklerce benzer nitelikte kullanılmıştır (Fourest ve Venner, 2003, s.28; Canatan, 2010, s.19).

İslamofobi kavramının kökeni genellikle İngiliz Düşünce Kuruluşu olan Runnymede Trust (RuT) tarafından 1997 yılında yayınlanan “*Islamophobia: A Challenge for Us All (İslamofobi: Hepimiz İçin Bir Meydan Okuma)*” isimli raporuna dayandırılmaktadır (Akdemir, 2009, s.4-5). Ancak bu kavram rapordan daha önceki dönemlerde İngiliz ve Fransız araştırmacılar tarafından kullanılmış, kavramın yaygınlaşmasına ve geniş kitlelerce duyularak kullanılır olmasına ise RuT’un bu raporu etki etmiştir. Raporda İslamofobi, İslam karşıtlığı şeklinde değil, Müslümanların bu bağlamda karşılaştıkları sorunlar şeklinde ele alınmış ve toplumlarda var olan dinsel ön yargılarla ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra raporda, İslam karşıtlığının önyargılardan beslendiği, iş ve eğitim uygulamalarında bu önyargıların ayrımcılıklara neden olduğu, nefreti tetiklediği, toplumsal ayrışmalara ve çatışmalara sebebiyet verdiği vurgulanmaktadır (Runnymede, 1997, Kalın ve Esposito, 2018, s.44-45).

Uluslararası kurumların tanımı üzerinde henüz bir uzlaşa sağlayamadığı İslamofobinin Avrupa toplumlarında sosyal, kültürel, dini, siyasi ve politik bir alt yapısı söz konusudur. Hristiyan ve İslam medeniyetlerinin tarihi süreçte pek çok kez savaşlarla karşı karşıya gelmeleri iki toplum arasındaki tarihsel temelli ilişkilere bir yön vermiştir. Örneğin Yunan ve Roma menşeli Avrupa toplumu ve kültürü kendini “özgürlük bağımlısı” ve “medeniyet/uygar” olarak tanımlarken, kendilerine göre Doğu’da kalanları “barbar” şeklinde tanımlayarak ötekileştirmesi çok eskiye dayanmaktadır. Bu yaklaşımın temelindeki en belirgin gerekçe ise Avrupa toplumlarının sosyo-kültürel açıdan kendilerini tanımlamaları ve kimliklendirmelerini, Avrupa coğrafyası dışında olan diğer toplumlara göre yapmalarıdır. İslam’dan daha eski dönemlerde de mevcut olan bu durum Avrupa’nın sergilediği benzer bir yaklaşım söz konusu olmakla birlikte; Asya ve Orta Doğu’daki Arap ve Persleri de “alt düzey” ya da “aşağı kültürler” olarak nitelendirmişlerdir. Dolayısıyla İslamofobi, köklerini Avrupa’nın Müslümanlarla karşılaşmasından çok daha öncelerde bulur. Örneğin, Romalılar ve Yunanlılar o dönemde kendilerini “uygar” bir kavim olarak nitelendirmekteyken Asyalıları, “barbar” olarak görmekteydiler. Romalılar ise Araplar Müslüman değilken bile onları “haydut” ve “yağmacı” olarak tasvir etmekteydiler (Arslan, 2009, s.9).

Avrupa’nın, kimlik kurma çabalarında öteden beri kendisini diğerlerine göre tanımlamasından dolayı bir “öteki” ve “ötekileştirme”nin ortaya çıkması doğal sonuç olmuştur. Benzer şekilde düşman ve dost kavramları da bu bakış açısına göre gelişmiştir. Avrupalı toplumların da güvenlik nedeniyle kültürel olarak kendilerinden farklı olanları “öteki” olarak görmesiyle birlikte kendi içlerinde güç ve birlik oluşturma girişimi içinde olduğu söylenebilir. Fakat din olgusunun insanlık tarihindeki etkili ve belirleyici rolünü dikkate alarak, İslam’ın, ötekileştirme konularında etkin ve sıkça kullanılan bir unsur olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. (Kirman, 2010, s.27).

Avrupa’nın bu yapısı, Soğuk Savaş döneminde kimlik politikaları geliştirmesine neden olduğu gibi, İslam’ın yeni nesil bir düşman olarak görülerek bir kimlik ve bütünleşme aracı olarak kullanılması da bu gerekçe ile açıklanabilir. Güvenlik gerekçesiyle kendini öteki toplumları referans alarak kimliklendirme, güç ve birlik merkezi oluşturma şeklindeki eylemler, “öteki”ni doğurmaktadır (Kalin, 2018, s.455).

2.1.2 İslamofobinin Tarihi Kökenleri

Avrupalı toplumlar tarafından İslam'ın bir tehdit ve öteki olarak algılanmasının başlangıcı, İslam'ın ortaya çıkması ve yayılmaya başlaması sonrasında gerçekleşen fetihler ve Hristiyanların İslam Devletlerinin tebaası haline gelmesiyle söz konusu olmuştur. Bu duruma en somut örnek teşkil eden tarihi olay, Endülüs Emevi Devleti'nin İspanya'da kurulması verilebilir. Bunun ardından Müslümanlar, 721-726 yılları aralığına denk gelen dönemde İspanya'nın güneyinden Pirene Dağları'nı aşp Fransa içlerine kadar ilerlemişler ve Bordeaux ve Lyon'da yaşanan sert çatışmalarla durdurulabilmişlerdir. Ancak Müslümanlar, 1492 yılına kadar İber Yarımadası'nda kalmışlar ve bu dönem içerisinde Avrupa için bir tehdit olarak nitelendirilmişlerdir (TDV İslam Ansiklopedisi, C.XIII, 1996, s.187).

Bu dönemden itibaren Avrupalı devletler Doğu'daki zenginlikleri elde etmek ve Kudüs gibi kutsal yerleri Müslümanlardan alarak buralardaki dindışlarını İslam tehdidinden kurtarmak gibi gerekçelerle haçlı seferleri düzenlemeye başlamışlardır. Haçlı seferlerinin motivasyonu ve desteğini ise Kilise başta olmak üzere, Müslümanların işgalci, köleleştirici ve acımasız oldukları söylenceleri ile toplumun her kesiminden almaya başlamışlardır (Esposito ve Cesari, 1999, s.98).

Dönem Avrupa'sında Müslümanların "kâfir" olduğu Kilise tarafından ilan edilmiştir. Nitekim 1095 yılında I. Haçlı Seferi'ni ilan eden Papa II. Urbanus, Müslümanların Şeytanın uşakları ve Tanrı düşmanları olduğu fetvasını vererek yapılacak savaşın kutsal olduğunu söylemiştir (Schnapper, 2005, s.45). Bu şekilde pek çok Haçlı Seferi düzenlenmiş ve ardından Osmanlı'nın İstanbul'un alınması sonucu Bizans'ın yıkılması ve Balkanlardaki fetihlerle sahneye çıkışı ile Hristiyan dünyasında İslam ciddi bir korku sebebi haline gelmiştir. Uzun yıllar Avrupa-İslam ilişkileri savaşlarla yön bulmuş ve ticari ilişkilerde oldukça sığ kalmıştır.

Kanuni Sultan Süleyman ve Fransa Kralı I. François'in ittifakı ile Fransızlarla Müslümanların siyasi ve ticari ilişkilerinde önemli bir yakınlaşma başlamıştır. Bu yakınlaşma Fransa özelinde Batı toplumunun Müslümanlarla ilişkilerinin temelini teşkil etmiştir. Bunun en önemli göstergesi de 1536'da sağlanan kapitülasyonlara istinaden Fransızlara, Osmanlı sınırlarında ticari, hukuki ve dini ayrıcalıklar tanınmasıdır (TDV

İslam Ansiklopedisi, 1996, s.175). Sonrasında 1798’de Napolyon’un Mısır’ı işgal etmesi Fransa’nın İslam ülkelerinde yayılma politikalarının başlangıcı olmuştur. Bu yayılmacı durum, 1830 yılında Cezayir işgali, ardından Kuzey ve Orta Afrika’da devam etmiştir.

Osmanlı’nın dönemin İslam dünyasındaki en büyük güç olması, Avrupa’ya yaptığı akınlar ve buralarda toprakları bulunmasından dolayı Türkler İslam’ın temsilcileri olarak görülmüştür. Bundan dolayı aslında Batı dünyasının İslam ile olan mücadelesi, temsilci gibi görüldüğünden, Osmanlı’ya karşı verilmiştir. Örneğin Batı menşeli eserlerde Müslüman denildiğinde Türkler anlaşılmaktadır. Osmanlı, Avrupalı devletler için iki boyutta ele alınabilecek bir tehdit olarak görülmüştür. Bunun birinci boyutu, inanç olarak Hristiyanlığın düşmanı, ikincisiyse fetihlerden ötürü “işgalci” olarak tanımlamalarıdır. Osmanlı’nın aynı zamanda İslam’ın temsilcisi gibi görülmesinden hareketle, bu iki durum Avrupa’da İslam karşıtlığı ve İslamofobinin en büyük kaynağı olmuştur (Lewis, 1993, s.72).

Osmanlı’nın bu konumu karşısında, Botero ve Abercromby gibi yazarlar, Türklerin amacının Hristiyanlığı yok etmek olduğu iddiasıyla ivedi olarak birleşip güçlenerek karşı saldırılar gerçekleştirilmesini istemişlerdir. Rönesans ve Reform dönemlerinde dahi bu düşünce hep var olmuştur. Bunun da sebebi Avrupa için Hristiyanlık, ortak miras, kader ve din olarak kabul edildiğinde kimlik anlamında bir birleştirici olmasıdır. Nitekim Türklere ve Müslümanlara karşı görüşleri ile tanınan Luther ve La Noue gibi Protestan akımın öncüleri, Tanrı’nın Hristiyanları Türklerle cezalandırdığını savunurken, “kâfir ve imansız” Türk’e karşı savaşmanın ortak vazife olduğunu açıkça ifade etmişlerdir. Dönem itibarıyla buna benzer pek çok görüş karşısında dünya, doğru yolu ve barışı temsil eden Hristiyanlarla, savaşı temsil eden Müslüman Türkler arasında ikiye bölünmüş haldedir (Marshall ve Hodgson, 2001, s.167).

Avrupa’da coğrafi keşiflerin etkisi ile kapsamlı bir dünya hâkimiyeti, sömürgecilik dönemi ve bilimsellik anlayışı ile başlayan gelişme dönemi boyunca süregelen bu anlayış biçimi 18. yüzyıla gelindiğinde en üst seviyeye ulaşmıştır. Ayrıca Merkantilizmin altın ve zenginlik elde etme anlayışı Batı ve İslam dünyasının daima karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. 17. ve 18. yüzyıl süresince Avrupalının, Avrupalı olmayana karşı üstünlüğü olduğu inancı etrafında, Avrupa’nın kendi

görünümünü ifade eden özgürlük kavramı ve ötekini ifade eden kölelik kavramı gelişmiştir (Çarkman, 2013, s.58).

Dönem itibariyle bir Avrupalı için özgürlük kavramı; rasyonalist, çalışkan, ilerici ve dinamik olmak iken, kölelik kavramı; gerici, cahil, tembel, bağınaz olmak ve yaşadıklarını hak etmektir. Dolayısı ile Avrupa için uzak durmak istediği her şey “öteki”ne ait bir durumdur ve kalıcıdır. Fransız İhtilali’nden sonra Ulusal Konsey Üyesi olan Constantin de Volney, özgürlüğün, tabiatın kanunu* olduğunu ve Türklerin de hiçbir zaman özgür olamayacaklarını, çünkü kendilerini bağınazlık, cehalet ve despotizme mahkûm ettiklerini ifade etmiştir. Oysaki bu tabiat kanunlarını benimseyen Avrupalılar, özgürlük istedikleri için onu elde etmişlerdir. Bundan dolayı kendi bakış açısı ile Avrupa, Türkler ve Avrupalı olmayanlar karşısında üstündür. Üstünlük iddiasının dayanağı daha genel bir bakış açısı ile Avrupa kimliği ve kültürünün sırası ile Antik Yunan, Helen, Roma, Yahudi ve Hristiyan uygarlıklarıyla “Aydınlanma” bir nevi değerlerinin sentezinden meydana gelmiştir (Çarkman, 2013, s.58).

Görüldüğü gibi üstünlük ve öteki kavramının uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Haçlı savaşlarından itibaren yaşanan fikri ve beşeri her gelişme Avrupa’nın İslamofobi ve anti-İslamist karakterini pekiştirmiştir. Dolayısı ile Avrupa’nın İslam’a karşı duruşunun kökeni 1300 yılı aşkın bir geçmişe sahiptir. Fakat bu noktada altı çizilmesi gereken önemli husus; tarih boyunca her medeniyet bir diğeri ile mücadele, güç yarışı ve zenginlik paylaşımı konularında yaşadıkları ve bu sebepten savaşların kaçınılmaz olduğudur. Bu bakımdan savaşların gerekçesinin tek başına bir dine ya da bu dine mensup toplumlara mal edilmesinde yarar bulunmamakta olup, savaşın taraflarının kendi koşullarına ve kendilerince haklı gerekçelerini de değerlendirmeye dahil edilmelidir (Hıdır, 2010, s.70).

2.1.3 İslamofobinin Kültürel Kökenleri

Yukarıda dile getirilen siyasi ve tarihi kökenlerin işaret ettiği medeniyetlerin ve kültürlerin kendilerini ötekilere göre konumlandırması tarih dönemlerinin hemen hepsinde karşılaşılan durumlardandır. Bu doğrultuda Avrupa’nın da kendini Doğu’dan

* “Doğa Yasası deyimi ile eş anlamlı olarak kullanılan kavram, Hristiyan inancına göre “kutsal doğrular” olduğundan kesin, kati ve kabul edilmesi muhakkaktır.” (Çarkman, 2013:58).

farklı ve daha üstün bir konumda tanımlayıp, bu tanımlamadan yola çıkan bir imtiyaz elde etmeye çalışmıştır. Bu süreçte Doğu'yu konumlandırmakla birlikte Doğu'yu anlatan çalışma, rapor ve oryantalist anlatımlarda Doğu'ya zenginlik, barbarlık, cinsel sapkınlık, despotluk gibi atıflarda bulunmuştur.

Avrupa'nın kültürel kimliğinin yapısı Doğu ve Asya karşıtlığı özelinde yön bulan “dış belirlenimli” bir kimlik türü olarak nitelenebilir. Antik dönemde Yunan ve İskenderiye havzasında temeli atılan(felsefe, mimari, edebiyat vb.) Avrupa kimliği Hristiyanlık ile kendi coğrafi alanı dışından yani Doğu'dan beslenmiştir. Nitekim Hristiyanlık Kutsal Toprak'lar olan Kudüs'te ortaya çıkmış Anadolu üzerinden Avrupa ulaşmıştır. Aslında Batı kimliğinin entelektüel ve dinsel açıdan önemli bir unsurunu oluşturan Helenistik miras, İskender fetihleri sonrasında İskenderiye, Antakya gibi medeniyet merkezlerinde yaşanan doğu-batı karşılaşmasının bir özetidir. Doğu felsefe, bilim ve dinlerinin Helenistik kültür üzerinden batıyı derinden etkilediği bu dönemdeki diğer unsurları batılı medeniyet tarihçilerinin önemli bir kısmı tarafından yadsınmaktadır. Buna karşılık doğunun batıyı oluşturmadaki yadsınamaz etkisini dile getiren önemli medeniyet tarihçileri de yok değildir. (Köroğlu, 2000)

Avrupalı yazarlar ve tarihçilerin eserlerinde Doğu'yu ve İslam'ı Batı medeniyetinin düşmanıymış gibi tarif eden oryantalist yaklaşım, medeniyetler arasında tarihi ve kültürel farklılıkları vurgulamaya çalışmış veya bu ilişkide doğunun rolünü hep ikincil tutmaya çalışmışlardır. Bu da günümüzde İslam düşmanlığı ve İslamofobinin temel dayanaklarını oluşturmuştur. Yani İslam'ın ve Müslümanların, Hristiyan toplumun en büyük düşmanı ve rakibi olarak uzun yıllar boyunca anlatılmasıyla, Hristiyan toplumunun bir kimlik etrafında toplanmasını amaçlayan bu toplumun önderleri, İslam karşıtlığını, gerek duyulduğunda rahatlıkla uyandırılabilen bir dozda tutmuşlardır (Kula, 2005, s.3-4).

Avrupa'da erken dönem aydınlanma felsefesinin düşünürlerinden ve Alman edebiyatı ve klasik Alman felsefesinde önemli bir yeri olan Wilhelm Leibniz, akla ve mantığa aykırı olduğunu düşündüğü durumları izah etmek için “*fatum Mahometanum*” yani, “Muhammet Yazgıcılığı” ya da “Muhammet Uydurması” kavramını sıklıkla kullanmış ve “*Türkler veba salgınının kasıp kavurduğu yerlerden sakınmazlar*” diyerek Türklerle örneklendirmiştir (Kula, 2005, s.16).

Avrupa’da Aydınlanma döneminin yazar ve düşünürleri arasındaki ırkçı ve ötekileştirmeye yönelik görüşler sadece Türkler ve Müslümanlarla sınırlı kalmamıştır. Bu tutum Afrika toplumlarına karşı da oldukça yaygındır. Örneğin David Hume, 1748’de yayınladığı “Ulusların Karakterleri” isimli denemesinde, “*siyahlar ve öteki yaratıklar doğal olarak beyazlardan daha aşağıdır*” ifadesini kullanmıştır (Aktaş, 2014, s.44). 1764 yılında yayınlanan “Güzellik ve Yücelik Duyguları Üzerine Gözlemler” adlı eserinde Immanuel Kant Afrika’da yaşayan siyahların tabiattan herhangi bir zekâ almadıklarını ve beyazların bu konuda üstün olduklarını iddia etmiştir. Diyalektik mantığın kurucusu ve idealist Alman filozof G.W. Friedrich Hegel, Tarih Felsefesi adlı eserinde Afrika’nın Dünya Tarihi’nin bir parçası olamayacağını çünkü buna katkı verecek herhangi bir gelişme sergileyemediğini, bundan dolayı da siyahların insanlığın yüz karası olduğunu belirtmiştir (Taş, 1999, s.40-41).

Voltaire, “Türkler, Müslümanlar ve Ötekiler” adlı eserinde Türklerin köle ticareti işi yaptığını* ve Müslüman olamayanlara karşı zulüm ve aşağılayıcı davranışlarda bulunduklarını ifade etmektedir (Voltaire, 1994, s.242).

Francis Bacon, “Denemeler”inde Türklere atıfta bulunarak, tiran, acımasız, barbar ve vahşi gibi betimlemeler yapmıştır. Bacon, Müslüman yerine Türk kavramını

* Avrupalı kaynaklarda Türklere ve Müslümanlara yapılan “kölecilik” atıfları son derece mesnetsiz ve tamamen korkudan kaynaklı karalama çabalarından ileri gelmektedir. İslamiyete kadar Arap yarımadasında bir kölelik sisteminin varlığından söz etmek mümkün olmakla birlikte bu sistemin temeli İbranilere dayanmakta ve kutsal kitaplarında da kölelerden bahsedildiği görülmektedir. O dönemde Avrupa’da kölelik sistemi bir sınıfsal yapı olarak kendini göstermektedir Roma, Yunan, Hint Sanskrit, Çin, Sümerler gibi medeniyetlerde kölelik kanunlarla düzenlenmiş bir müessese olmakla birlikte toplumsal yaşamda da bu ayrım kendini göstermekte ve buna göre şekillenmekteydi. Köleler, bahsedilen bu toplumlarda soylu tabir edilen sınıfın emrinde çalışan insanlardı ve çeşitli kölelik sebepleri söz konusuydu. Bunlar savaşlarda esir alınanlar, anne-babası tarafından kazanç maksatlı köle verilen çocuklar, köle bir anneden doğan çocuklar gibi gerekçelere dayandırılarak kölelik müessesesi işletilmekteydi. Buna ek olarak 19’ncü yüzyıla kadar batı, Afrika’nın keşfiyle birlikte siyahi Afrikalıları köleleştirmiş ve bu durum yüzyıllarca insanlık dışı koşullarda devam ettirilmiştir. Bunun yansımaları, günümüz ABD’inde halen kendini göstermektedir. Tarihteki Türk kavimlerin köleliğe bakış açısı ise Avrupa’nın karalamaları ile ilişkili olmamakla birlikte, yaşam biçimleri ve kültürel yapıları köleliğe uygun olmayan bir nitelikteydi. Köleler, sahiplerinin ağır işlerini yapmakla görevli kişilerdi. Göçebe bir yaşam tarzı sergileyen Türk kavimlerde (Hunlar, Uygurlar, Göktürkler, Moğollar) bu işler –özellikle de ağır yük taşıma- atlarla karşılanır ve aile kendi yükünü kendisi toplar, taşırdı. Öte yandan, bu yaşam biçiminin getirisi olarak bir üst sınıf ayrımcılığı oluşmadığından kölelik sistemi de buna bağlı olarak ihtiyaç duyulmayan veya gelişmeyen bir durum olmuştur. Türklerde köleler, savaşlarda esir alınan kimseler olmakla birlikte Hunlarda üstün gelinen bir kabile veya köy topyekün köle kabul edilir ve onlar da doğrudan devlete bağlı olurlardır. Osmanlı’da ise köleler genelde saray işlerinde ve askeri işlerde kullanılırdı. Batıda olduğu gibi toplumsal üst sınıfların hizmetini gören köleler bulunmamaktaydı. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Gülnihal Bozkurt, Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/304/2862.pdf>; Hakan Erdem, Osmanlı’da Köleliğin Sonu 1800-1909, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2013.

kullanmıştır. Ona göre Türkler, kendi inançlarını başkalarına kabul ettirmek için acımasızca saldırmış ve savaşmışlardır (Bacon, 2004, s.45).

Kuvvetler Ayrımı ilkesinin mimarı Brede et de Montesquieu, doğrudan karşısında durmaya çekindiği Fransız monarşisini eleştirebilmek için “doğu despotizmi” kavramını sıklıkla kullanmıştır. Montesquieu, Osmanlı’yı eleştirirken, veraseti düzenleyen bir kanun olmadığından, yargı, yasama ve yürütme güçleri sultanda olduğundan ortaya karışıklık çıktığını, bundan dolayı despotik yönetimin Müslümanlığa, ılımlı yönetimin ise Hristiyanlığa daha uygun olduğunu iddia etmiştir (Servante, 2008, s.59).

Avrupalı yazarların bu yönde pek çok görüş ve eseri daha uzun bir liste halinde sıralanabilir. Burada dikkat çekici nokta, Avrupa kültürünün oluşumunda bilimselliğin kendi içinden beslenmesi, kültürel ve tinsel öğelerin ise diğerlerine göre şekil bulmasıdır. Tarihi geçmişinde, soylu uygarlığında başkalarına yer vermeyen Avrupa, kendisi dışındakileri aşağı gördüğünden dolayı günümüzde İslam karşıtlığı ve İslamofobinin kolay harekete geçirilebilir olmasının alt yapısını doğal olarak hazırlamıştır.

Kültürel bağlamda uzak durulması gereken bir imge olarak İslam’a karşı antik Yunan’ın Helenistik öğeleri ikame edilmeye çalışılmıştır. Bilimsellik tarafında ise İslam uygarlığının 18. ve 19. yüzyıldan bu yana güçlü bir varlık gösterememesi kültürel olarak ötekileştirmenin en önemli malzemesi gibi kullanılmıştır. Avrupa’da aydınlanma dönemine önemli katkıları olan bu düşünür ya da filozofun görüşlerinin ırk ve ötekileştirme ile dolu olduğu görülmektedir. Aydınlanma dönemi Avrupa için bilimselliğe açılan kapı olmakla birlikte bu dönemin sonucu olarak ırkçılık, ötekileştirme ve diğerlerini aşağı görme anlayışının somut olarak benimsendiği bir dönem olmuştur (Gökmen, 2010, s.33).

20. yüzyıla gelindiğinde Doğu-Batı ya da İslam-Hristiyan dünyası arasındaki çelişkilerin karşılıklı olarak bir takım siyasi güçlerce sürdürüldüğü görülmektedir. *“Ortadoğu’daki önemli siyasal ve toplumsal hareketlerden biri olan İslami örgütlenmelerin de bu çelişkilerin derinleştirilmesinde önemli katkısı ve etkisi olmuştur.”* 19. yüzyılın sonunda Merkantilist izler taşıyan sömürgeleşme- modernleşme kavramları üzerinden İslam’ı yeniden yorumlamayı yeğleyen ve siyasal-toplumsal

sorunlara çözüm üretme çabası şeklinde beliren İslamcı fikir hareketleri, başlangıcında İslam'ın “*modernist yorumu*” olarak ortaya çıkmışsa da sömürgecilik deneyimiyle beraber milliyetçi çizgiye kaymıştır (Servante, 2008, s.61-63).

Başlangıç dönemlerinde bağımsızlık ve savunma söylemleri taşıyan, bundan dolayı da milliyetçilik ekseninde gelişen bu fikir hareketleri, bağımsızlıkların kazanılmasından sonra farklı bir eksene kaymıştır. Bunların başında siyasal yapılar ve sistemlerin İslami menşelere göre şekillenmesi gerektiği inancına dönüşmüştür. Ardından 1970-80'lere değin hâkim durumda olan görece etnik milliyetçi ve sol bakış açılı hareketler karşısında güçlü muhalif örgütlenmeler olarak yer almıştır. 1970'li yılların ortasından itibaren ise İslami hareketler hızlı bir radikalleşme sürecine girmiş ancak bu eğilim doksanlı yıllarda yumuşama göstermiştir. Hristiyan ve İslam dünyası arasındaki çelişkileri sürekli canlı tutarak propaganda aracı olarak kullanan bu radikal örgütlerin kullandığı dil ve argümanların yanı sıra, Samuel Huntington'ın “Medeniyetler Çatışması” tezi ile Francis Fukuyama'nın “Tarihin Sonu” gibi tezleri ve çalışmaları bu çelişiklere teorik malzeme sağladığı gibi entelektüel dünyada da bir tür meşruluk ve saygınlık sağlamaktadır (Atacan, 2008, s.41-42).

2.2 AVRUPA ÜLKELERİNDE İSLAMOFOBİ VE ANTİ-İSLAMİZM

İslamofobi kelime olarak İslam'dan korkma ve endişe etme anlamına gelmekte ve genel olarak da İslam dini ile birlikte Müslümanların genelinden korkma ve istenmemesini ifade eden “Xenophobia” kavramının türevi olan ve genel kabul gören anlamıyla yabancı korkusu ve düşmanlığını ifade eden bir kavramdır. Fobi terimi irdelendiğinde köken olarak Yunan mitinde korku ve dehşet saçan tanrı olan Phobos'dan gelmektedir (Canatan, 2007, s.26). Ancak bir “fobi”nin oluşması için korkuya sebep olabilecek nesnel bir olgunun varlığının gerekliliği söz konusudur. Dolayısı ile İslam'a dair fobileri besleyen hadiseler bizzat İslam tarafından şiddetle reddedilmekte ve kesinlikle kabul edilmemektedir. İslamofobi konusunda, İslam dünyasının Avrupa kamuoyunu ikna etmekte yeterince başarılı olmadığı olgu, terör ve şiddetin İslam'dan değil terör eylemlerini İslam kimliği ile anlamlandırmaya çalışan kişilerden ileri geldiğini anlatmak olmuştur. Her iki taraf terör ve ortaya çıkardığı sonuçlardan son derece rahatsızken, Batı'nın bunu İslam'a mal etmesi sorunu derinleştirmektedir. Fobik davranışı üreten İslam ya da Müslümanlar değil terörün kendisidir. Bu nedenle İslamofobi kavramının

etrafında açık uçlu söylemler yerine terör ve şiddetin önlenmesine yönelmesi gerekmektedir.

Diğer yandan İslamofobi, Avrupa'nın klasik ırk anlayışının yerine ikame edilen ve kendi toplumunda bir kimlik üretmek için birleştirici etkisinden yararlanılmaya çalışılan olumsuz motive aracı biçimde kullanılmaktadır. İslam'a refere edilmiş her şiddet eylemi, Avrupa'da Müslüman toplum üzerindeki baskıyı artırmaktan öteye gitmediği gibi bunun dine hizmet değil açık bir terörist eylem olduğu pek çok Avrupalı lider ve aydın tarafından dile getirilmişse de İslamofobi suiistimal edilmekte ve her geçen gün güç kazanmaktadır.

Örneğin, yaşanan terör eylemlerinden sonra Müslümanlara gönderilen e- postalarda Hitler'in propaganda Bakanı Goebbels'in sözü olan “topyekûn savaş mı istiyorsunuz” diye sorulduğunda, siyasi yetkililer, bilim adamları ve sanatçılar, İslam-Hristiyan çatışması tehlikesine karşı herkesin uyanık olmasını istemişlerdir. Yine dönemin Alman Federal Meclis Başkanı Wolfgang Thierse, Alman kanalı ZDF'de; “terörün, İslam kültürünün de düşmanı olduğunu, İslam ülkelerindeki yöneticilerin bundan böyle bu tür terör eylemlerinin, İslam ve Kuran'a dayandırılmayacağı mesajını daha sık vermeleri gerektiğini, İslam kültürünün de terörü dışladığını ifade etmiştir” (Öztan, 2005, s.481-482).

İngiltere'de faaliyet gösteren ve amacı ırkçılıkla mücadele olan The Runnymede Trust adlı kuruluş 1997'de yayınladığı, İslamofobi: Hepimize Karşı Bir Meydan Okuma (Islamophobia: A Challenge for Us All) adlı raporunda İslamofobiyi “İslam'a karşı temelsiz düşmanlık ve bundan dolayı Müslümanların bütününe veya çoğunluğuna karşı korku veya antipati” olarak tanımlamıştır (Yavuzcan, 2007, s.30).

Raporda yanlışlığına dikkat çekilen İslamofobik algılar sekiz başlıkta toplanmıştır. Buna göre; (RuT, 1997, s.4).

- a. Müslümanlara karşı fiili, sözlü ve bireysel tacizler,
- b. Müslümanların ibadet yerlerine ve sivil kuruluşlarına ve dini kurumlarına yönelik fiili ve sözlü tacizler,

- c. Müslümanlar hakkında siyaset ve medya alanlarında hakim söylemler, tekdüze yaklaşımlar.
- d. İş hayatında sergilenen mobbing ve ayrımcılık içerikli yaklaşımlar,
- e. Günlük hayatta dini gereksinimlerin göz ardı edilmesi,
- f. Mahkemelerde Müslümanların ayrı bir dini grup şeklinde muamele görmesi,
- g. Özgürlüklere ilişkin tartışmalarda Müslümanların arka planda tutulmaları, göz ardı edilmeleri,
- h. Ticari hayatta Müslümanların negatif ayrımcılığa maruz bırakılmaları.

Rapor, İslamofobinin kavramsal çerçevesini yetkinlikle ele almakla birlikte İslamofobi adı altında Batı'da korku ve endişe yaratan hemen tüm kavramların İslam'a yüklendiğini özetlemektedir. Avrupa toplumları kendilerini tehdit eden bir gücün ve bir ortak idealin varlığına sahip oldukça kendi aralarında daha sıkı bağlar kurmakta ve kimliklerini benimsemektedirler. Hun akınları, Haçlı Seferleri, Nazi İşgali ve Sovyet tehdidi karşısında bu refleks gösterilmiştir.(RuT, 1997, s.4-5)

Öyleyse Avrupa'nın bütünleşmesinde ve ortak bir kimlik edinmesinde kullanılacak argümanlardan biri için "yeni nesil düşman İslam mıdır?" diye bir sorgulama yapılabilir. Her ne kadar Avrupalı akıl insanlar dinler arası çatışma ya da gerilimlerin gelecekte kimseye yarar sağlamayacağını ve küresel dünyanın medeniyet konseptinde buna yer olmadığını savunmakta olsalar da kısa dönemli ve stratejik derinliği olmayan sığ politikalar uğruna İslam ve Müslüman toplumu yıpratılmaktadır (Manji, 2005).

2.3 İSLAMOFOBİ'Yİ BESLEYEN FAKTÖRLER

Batı Dünyasında özellikle son yıllarda Avrupa'da, İslam'a ve Müslümanlara karşı bir korkunun ve olumsuz bir tutumun geliştiği ortadadır. Bu tutumun temellerinin tarihî bir bilinçten geldiğini daha önceki sayfalarımızda izah etmeye çalıştık. Bu durumun yakın tarihimizle de ilişkili yönlerinin olduğunu yer yer temas ettik ve edeceğiz. Bunlardan en önemlisinin 11 Eylül saldırıları olduğunu hepimiz takdir ederiz. İslamofobi olgusunun gerek oluşumunda gerekse devamında birçok etkenin rol aldığı göz ardı edilemez.

2.3.1 Oryentalist Çalışmalar

Sözcük olarak Doğu uzmanlığı anlamına gelen “şarkiyatçılık” yalnız Doğu insanı ve kültürü merakından menkul olmadığını tarihi gerçeklerle görebiliriz. Bu tarihi kayıtlar, Lawrence ve benzer kişiliklerin Doğuda, özelde İslam coğrafyasında gerçekleştirdikleri görevler bizlere göstermektedir. Bu sadece siyasi bir amaç doğrultusunda da olmamakta, iktisadi gerekçelerle de Şark araştırmaları yapılmaktadır. Örneğin Napolyon’un Mısır işgaliyle birlikte geniş bir uzmanlar kadrosuyla “Mısır tasviri” adlı çalışmayı teşvik ve organize etmesi, bu anlamda akla gelebilecek örneklerdendir. Tabi dinî gayelerin de unutulmaması gerekmektedir. Fransız ve İngiliz birçok şarkiyatçının Doğuya Hac yolculuğu tecrübeleri ve İslam coğrafyasına yaptıkları geziler bu anlamda sayılabilir. Tüm bu gaye ve amaçlar ışığında “Şark” “Batı” bilgisine sunulmuş ve bu bilgi (güç) doğu üzerinde bir hâkimiyet meydana getirmiştir. Bu tanımlamada siyasi bir ifade göze çarpmakta, şarkiyatçılığın bir yönüyle siyasal güçlerin desteği ile gelişmiş olduğunu da unutulmamalıdır (Said, 2008, s. 215).

Batının Doğu ilgisi hiçte azımsanmayacak ölçülerdedir. 1880 ile 1950 arasında yakın Şarkı ele alan (yani İslam coğrafyasını ilgilendiren) 60 bin civarında kitap yazıldığı tahmin edilmektedir (Said, 2008, s. 216). Şark, Batı için özellikle sömürgecilik yarışının başladığı yıllarda önemli kaynaktı. Avrupalı olmayı ortaya çıkaran “öteki” idi. Günümüzde, Batıda merkez sağın yükselişinde önemli bir payı olan göçmenlik meselesi de, bugün Batının ötekisini oluşturmaktadır (Göle, 2009).

XIX. yüzyıl Şarkiyatçılığında Doğunun “şehvet düşkünlüğü”, “zorbalık” eğilimi, “sapkın” zihniyeti, “geriliği” gibi temel söylemler, bu çalışmalara hâkim olmuş, karşı çıkılmaz bir “tutarlılık” kazanmıştır. Doğu, Avrupa’nın bilimdeki, sanattaki ve ticaretteki ilerlemesinin ana doğrultusunun gerisinde kalmış bir mekân olarak ortaya konmuştur. Nitekim Batı bu “geriliği”, “aşağılığı” yalnız toplumsal işleyişte ve ekonomide mekanizmada değil, ırk düzeyinde de olduğunu ileri sürmüştür. Gobineau’nun “insan ırklarının eşitsizliği üzerine denemeleri”’inde, Robert Knox’un “*The dark races of man*” adlı çalışmasında da, ırklar sınıflandırılmıştır. Burada Batı “üstün beyaz ırk” olarak hep Doğu ırkları üstünde olduğunu bilinçaltında işlemiştir (Said, 2008, s. 219). Avrupa Toplumunun önemli bir bölümü Dünyayı iki tür insan (toplum) arasında bölmüştür (Corm, 2008, s. 48). Bu toplumlar mutlak erkek

egemenliği veya kabile şefinin iktidarda olduğu dinin egemenliğindeki karizmatik ve büyüye inanan toplumlar ve insanlığın refahını yükseltmek için devletin ve toplumun işleyişini örgütleyen yetkin bürokrasiye sahip rasyonel toplumlar şeklinde bölünmüşlerdir. Tahmin edileceği üzere “ilkel toplumlar”, Müslümanların da içinde bulunduğu şark toplumu, modern toplumlar ise “gelişmiş Batı toplumları” şeklinde tasnif edilmiştir. Bu anlayış sömürgeciliği de “meşrulaştıran” ilke olmuştur (Corm, 2008, s. 49). Nitekim Irak işgali de Iraklılara “demokrasi getirme” olarak ortaya konmuş ve işgal bu yolla meşrulaştırılmaya çalışılmıştır.

Batı kendisini şark karşısında konumlandırırken, “şark’ı” tanımlarken kendinin bilgiye sahip olduğundan yola çıkar. Bilgi, dolaysız var olanın üstüne çıkmak kendinin ötesine yabancı ve uzak olana varmak demektir. Batı’nın şark’ı, “biliyor” olması onu tanımlaması, şark’ın edilgen olması, Batı’nın var ettiği ölçülerde var olması Batı’yı görece olarak üstün kılmıştır. Batı, Doğu’nun kendi kendini yönetme iradesini ortaya koyamadığını söylemektedir. “şarklı”, sömürgeci İmparatorlar sayesinde sefaletlerinden kurtulabilir, üretken olabilirler.” Günümüze baktığımızda, sömürgecilik dönemine ait bu düşünce sistemi ABD’nin Irak işgalinde de kendini göstermiştir. Irak ve benzeri konumda olan ülkelere ve bölgelere demokrasi götürmek bu toplumların kendilerini “ynetemeyecek oldukları” düşüncesinden menkuldür. şarklı, özelde Müslüman milletlerin imajının da bir açıklaması olmaktadır (Gökmen, 2010, s.28).

Batı’da “şark” ve “şark çalışmalarının” Müslüman coğrafyası üzerine yoğunlaştığını görmekteyiz. şarkiyatçılık çalışmaları 1312’de Viyana’da toplanan kilise şurasının “Paris, Oxford, Bologna, Avignon ve Salamonca” niversitelerinde Arapça, Yunanca, İbranice, Süryanice kürsülerinin kurulmasının kararlaştırılmasıyla başlandığı kabul edilir (Southern, 2001). XVIII. yüzyıl ortalarına kadar şarkiyatçılar, genellikle ya kutsal kitap araştırmacısı, ya Sami dilleri incelemecisi ya da İşlam uzmanı olarak çalışmaktaydılar.

Avrupa’nın Ortaçağ başlarında İşlam’la olan temasında, İşlam’ın hepten yeni bir yaşam biçimi olduğunu reddetmiştir. Batının istediği İşlam eski bir deneyimin Hristiyanlığın “hileli bir değişkesi” olmasıydı. İşlam’ın İran, Suriye, Mısır, Afrika, Anadolu, Hint ve Endonezya gibi ülkelere hızlı yayılması Avrupa’da saygıyla karışık bir korku yaratmış, bu g XVII. yüzyıl sonuna değin Osmanlı tehdidi olarak tüm Hristiyanlığı sürekli bu

tehdide karşı tetikte tutmuştur. Batı (Hristiyanlık) bu tehdit algılamasını din düzeyinde de gördüğünü, İslam'ı Hristiyanlığın “tahrif edilmiş, sapkın” bir mezhebi olarak görmesiyle ortaya koymuştur. Çünkü İslam'ı tümünden yanlışlayamamış ve buna karşın İslam kısa bir süre içerisinde dünyanın büyük bir kısmına yayılmıştır. Bu algılama biçimi -İslami değerlerin hep “sahte” “aldatmaca” “sapkın” biçiminde olması - Müslüman bireylerin toplumsal ilişkilerinde de etkisini göstermektedir. Bu algılama “ötekini” oluşturmaktadır. İslam'ın varlığı Batı'yı esaslı bir biçimde tedirgin etmiştir. Batı İslam'ı pratikte öngörülür olmaktan çok, öngörülemez bir tehlike olarak gördüğünden sürekli tedirginlik hissetmiştir (Southern, 2001, s.14).

Bu tehlike algılaması, siyasi-askeri güç dengelerin değişme göstermesine paralel olarak artmış veya azalmıştır. Hristiyanlığın İslam'ı “tehlike” olarak görmesi yalnız askeri ve siyasi gelişmeler doğrultusunda oluşmamış, dinî yayılmacılık ve inanç esasları çerçevesinde de kendini göstermiştir. Bu çerçevede İslam'a dair eleştiri ve değerlendirmeler bu konuda (inanç, dini boyutla) kendini göstermiştir. Bu çerçevede uzun yıllar değişmeyecek olan İslam algısı gelişmiştir. Batının İslam algısı “cinsel hazzın cennetin önde gelen zevki”, “saçmalıklarla” dolu bir kitap, “dünyevî hileler ve günahkâr bir hayata sahip olduğu kabul edilen bir insan” olarak kabul edilen bir peygamberin dini, olarak biçimlenmiştir. Bu algının kökü Ortaçağa kadar uzanır (Southern, 2001, s. 16).

Avrupa edebi eserlerinden en tanınmışlarından bir olan “İlahi Komedi” adlı eserin yazarı Dante “Maometto-Hz Muhammed”i cehennemin sekizinci kantosunda şöyle anlatır: Hz Muhammed dokuz katlı cehennemin -ki dokuzuncu kat şeytanın yeridir- sekizinci katına yerleştirmiştir. Dante Hz Muhammed'e “şehvet düşkünlerinin, paragözlerin, oburların, sapkınların, öfkeli olanların, canına kıyanların, kâfirlerin” bulunduğu katların da altında şeytanın bir üstünde yer vermiştir. Dante, Hz Muhammedi cehennem-kötülük- hiyerarşisinde “rezillik ve ayrılık tohumları atanlar” kategorisine yerleştirir. Şark ile İslam- Dante'in şiirinde, Rahip Pierre ile diğer Şarkiyatçıların yapıtlarında, Nogentli Gibert'le Beda'dan, Roger Bocan, Trabluslu William, Monte, Sionlu Burchard ve Luther'e kadar İslam karşıtı Hristiyan düşünürlerin yazılarında, Roland Destanında Shakspeare'de Avrupa içinde özel bir rol oynayan yabancılar olarak temsil edildiler (Said, 2008, s. 78).

Bir diğerk sınıflandırma fizyolojik-ahlaki sınıflandırmadır. “Vahşî adamlar”, “Avrupalılar” “Asyalılar” gibi. Amerikalı “kızıl, asabi, dimdik” Asyalı “sarı, melankolik, katı” Afrikalı “siyah, ağırkanlı, gevşek” şeklinde fizyolojik-ahlaki nitelermeler yapılmıştır (Said, 2008, s. 129).

Batılı bir bilginin -George Orwel- gözünde, Müslüman milletler 1939 yıllarındaki Marakeş gözlemleriyle şöyle anlatılmıştır. “*Burası gibi, en az yirmi bin insanın sırtındaki paçavralardan başka hiçbir şeye sahip olmadığı iki yüz bin nüfuslu bir kasabada gezindiğinizde, insanların nasıl yaşadıklarını, dahası ne kadar kolay ölüp gittiklerini gördüğünüzde, insanlar arasında yürüdüğünüze inanmak güç gelir. ...Adları da var mı? Yoksa arılar ya da mercan sinekleri kadar bireysellikten uzak, bir tür ayrılaşmamış kara malzemedenden mi ibaretler sadece. Yerden biti veriyorlar, birkaç yıl ter döküp açlıktan kıvrandıktan sonra gerisingeri mezarlıktaki adsız tepeliklerin altına giriveriyorlar.*” Evet, görüldüğü gibi İslam coğrafyasının insanların bir Batılının gözünde bir sinekten farkı yoktur (Akt. Gökmen, 2010, s.31). Bunların yanı sıra Müslümanlar sıradan “*vahşilik ve barbarlıktan fazla ve farklı bir tarafı olmayan inançsız bir guruh*” şeklinde nitelendirilmiştir (Southern, 2001, s. 24).

İslam algısı ve tanımlamalarının diğerk bir aşaması ise felsefî düzeyde metin tenkitleri biçiminde olmuştur denilebilir. 1290 sonrası, özellikle 1291’de Akka’nın Müslümanlar tarafından tekrar fethedilmesi, İslam çalışmalarında önemli bir dönüm noktası olmuştur. R.W. Southern, Norman Danizl gibi birçok tarihçi Ortaçağ Hristiyan yaklaşımlarını ortaya koymaya çalışmış, bu yaklaşım biçimi uzun yıllar Hristiyan ilahiyatçıların ve İslam uzmanlarının yorum ve algısını etkilemiştir. Bu, İslam’ın ve Peygamberinin “ilahî olmayan” bir oluşum olarak reddi, tanımlaması, İslam araştırmalarında ön kabul olarak bir kalıp olmuştur (Southern, 2001, s. 71-72).

İslam hakkında yapılan çalışmalar, araştırmalar İslam’ın siyasi-askeri bir güç olarak Batı Hristiyan güçler karşısında etkin olmaya başladığı yüzyıllarda, teolojik tartışmalar, biraz daha siyasi-politik bir yöne kaymıştır. Öncelikle XVI. yüzyılda Osmanlı Devletinin Avrupa içerisine ilerlemesi, Akdeniz kıyılarında hâkimiyeti, İslam’ı Batı’nın gündemine taşımıştır. Batı’nın İslam korkusu endişesi, tehdit olarak görülmesi daha o yıllarda kendini göstermiştir (Hourani, 2001, s. 27).

Bu algı dönemin ve sonraki yılların birçok tanınmış düşünür, din adamı ve hatta sanatçısı tarafından dile getirilmiştir. Örneğin Martin Luther ve Voltaire bunlardan ilk akla gelenlerdendir. Birçokları gibi Ernest Renan'da İslam ile bilimin yan yana düşünülemeyeceğini söylüyordu. İslam'ın güçlü siyasi-askeri etkisinin kaybolduğu ve sömürgecilik akımının yükselişe geçtiği zamanlarda Hristiyan Batı toplumu ve ülkelerinin İslam'a karşı algısı değişmiştir. Bu algı olumlu yönde bir değişim değil, caydırıcı bir güç olarak görme yerine, artık “hükmedilen, yönlendirilen hatta kalkınmaları sağlanan güçsüz, iktidarsız, idare edilmeye muhtaç bir toplum” olarak görülme şeklinde bir değişimdir (Gökmen, 2010, s.36).

Sömürgecilik yıllarıyla birlikte XVIII. yüzyıl sonlarına doğru İngiliz ve Fransız araştırmacılar, İslam toplumlarını, inançlarını birçok kuram ve teori doğrultusunda yeniden yarattılar ve hükmetmek için bilgi sahibi olmak gereğiyle, Doğu, özelde İslam medeniyeti hakkında geniş araştırmalar yaptılar (Said, 2008). Ama bu çalışmalar her zaman özgün olmayı da başaramamış, bir önceki çalışmaların genel önyargı ve tanımlamalarını onaylamıştır. Örneğin, Weber'in İslam dini üzerine çok önemli bir araştırması olmamasına rağmen, İslam dinini “savaşçı” bir din olarak tasvir etmesi genel kabul görmüş bir imajın tekrarı niteliğindedir.

İslam, Albert Hourani “Avrupa ve Orta Doğu” kitabında şu ifadelerle İslam'ın hegemonya hale gelmesinin Batı Hristiyanlığı açısından varoluşsal bir sorun olacağı gözüyle düşündüğünü iddia etmektedir. “*Avrupa tarihinin önde gelen gerçeği olmuş ve Hristiyan dünyasına dolaylı, dolaysız problemler doğurmuştur. İslam ilk önce askeri bir meydan okuma niteliği kazanmış ve devamla sekiz yüzyıl sonra Anadolu ve Balkanların Türk yöneticileri döneminde Hristiyan inanç ve kültür alanlarını bünyesine katmış ve Batı Hristiyanlığı açısından tehditkâr bir durum arz etmiştir*” (Hourani, 2001, s. 42,43).

İslam, Hristiyan toplumları tarafından siyasi-askeri güç olarak hep korku kaynağı olmuştur. Oryantalist çalışmalar, İslam korkusu ve karşıtlığını besleyen tarihi bir yazın ve günümüzde geleneği sürdürülen etkin bir uzmanlık alanı olarak değerlendirilmelidir. Bugün dahi Avrupa'daki Müslüman göçmenlerin “İslam'ın ileri karakolu” oldukları algısı, bu siyasi-politik bakış açısından kaynaklı olarak yorumlanabilir.

2.3.2 Medya

Medya, kitle iletişim araçlarının yoğun yer aldığı ve bu araçların temel amaçları içerisinde bireyleri eğlendirmek ve onların hoşça vakit geçirmelerini sağlamak gibi hususların dışında toplumları yönlendirmek, yönetmek, algı oluşturmak gibi oldukça önemli işlevler de yer almaktadır. Özellikle günümüz teknolojilerinin sağladığı imkânlar ile medya, toplumsal yapı içerisinde yer alan üstün güçlerden biri konumuna ulaşmıştır. Bu konumu itibarıyla medya, toplumsal yapıyı şekillendirmekle birlikte toplumsal ilişkilere de etki etmektedir. Buna paralel olarak insan dünyasında yeni kavramlar oluşturmak, farklı gerçeklikleri kabullendirmek ve kitleleri yönlendirmek gibi güçleri de tartışılmaz biçimde kabul görmektedir.

Michael Parenti “hiçbir iletişim sistemi kamu yaşamında meydana gelen bütün olayları rapor etmez. Bir tür seçicilik iletişimin tabiatı gereği kaçınılmazdır. Seçicilik ise kendi doğası gereği sübjektiflik içerir. Sübjektifliği engellemeye yönelik bazı tedbirler alınmış olsa da tam bir objektifliğe ulaşmak mümkün değildir” der (Keneş, 1998, s. 63). Parenti’ye göre medyanın eğilimi meselelerden ziyade kişiliklerle, içerikten çok olay ve sansasyonel durumlardır. Medya kısıtlı zaman içerisinde karmaşıklıktan uzak, basit ve birazda üstünkörü bir üslupla olayları değerlendirir.

İslamofobiyi tetikleyen, besleyen önemli etkenlerden bir diğeri olarak da medyanın varlığı görülmektedir. Kuvvetli ikna yeteneği ile medya 11 Eylül saldırılarını gerçek zamanlı görüntüler eşliğinde bir terör saldırısı olarak sunmuş ve toplumları ikna edebilmiştir. Bunun akabinde ortaya çıkan saldırıların farklı amaçlarla yapıldığını içeren video, haber, makale, bilimsel yayın ve görseller ilk anda oluşan etkiyi silemediği gibi üzerinde düşünülmesi de yıllar almıştır.

Bir diğer medya unsuru olan sinema da yine İslamofobiyi besleyen faktörler arasında sayılabilecektir. 11 Eylül olayların ardından Amerika sinema endüstrisi olan Hollywood’da yapılan filmlerin birçoğu, Müslüman terörist kurgusu üzerine inşa edilmiş ve toplumlarda Müslüman-terörist ikilisi şeklinde zihinsel bir kavram ilişkilendirmesi yaratılamaya çalışılmıştır. Hollywood, yüzlerce filmde özelde Arap Müslümanlar olmak üzere genelde Müslümanları bazen tiksinti verici, bazen de eğlendirici obje olarak kullanmışlardır. 1920’li yıllarda yapılmış olan filmlerde Arapları

Çölde yaşıyan, birbirleriyle savaşıyan, develere binen, esir pazarlarında kadın alıp satan bir toplum olarak karakterize etmişler ve ulaştıkları kitlelerde böyle bir algı oluşturmayı da başarmışlardır. 1940'ların filmlerinde de tamamen eğlence aracı haline getirilmiştir. "Fatıma's Dance"; "Road to Morocco"; "Malice in Palace" filmlerden bir kaçıdır (Keskin, 1996, s. 34). Son 60 yıl çerisinde, özellikle Ortadoğu'da zengin petrol rezervlerinin bulunmasından ve terörist saldırıların yoğunluk kazanmasından sonra "ırkin Arap" portresine iki yeni tip daha eklenmiştir. "Ölüm saçan terörist" tipi: "göbekli, yağlı, engel burunlu, aptal görünüşlü seks düşkünü" şey tipi. 11 Eylül saldırılarının gerçekleşmesinden önce de Hollywood yapımlarında Müslümanlar "metroya, toplu yaşam alanlarına saldırı yapan teröristler" olarak işlenmiştir. Tüm bu araçlar, Batı toplumlarında olumsuz İslam ve Müslüman imajının kuvvetlenmesine katkı yapmıştır. İslamofobi olgusunun Batı toplumları arasında hızla yaygınlaşmasında bu araçların payı oldukça yüksektir.

2.3.3 Sosyo- Ekonomik Gerekçeler

Karl Marks'ın ekonomik faktörler toplumsal kurumların oluşmasında alt yapıyı teşkil eder görüşü yüzyılı aşkın bir süredir tartışıl原因lmıştır. Sosyal Bilimler uzmanları, toplumsal kurumların ve sınıfların oluşumunda "tek sebebe" bağılı açıklamaların yeterli olmadığını, birçok etkenin, bu kurumların oluşumunda önemli roller üstlendiğini dile getirmişlerdir. Bu eleştiri ve tartışmalar yapılırken, toplumsal kurumların oluşumunda ve işleyişinde ekonomik faktörlerin önemli bir yer teşkil ettiğı de inkâr edilmemiştir.

Bir ülkenin refah düzeyi uluslararası ilişkilerde önemli bir unsurdur. Günümüzde G-8'ler veya G-20'ler tanımlaması, ülkelerin ekonomik faaliyetleri ölçütleri ışığında yapılmaktadır. Ekonomik düzey, diğere kurumların işleyişinde de pay sahibidir. Örneğın eğitim, sağılık ve güvenlik (suç oranları) ekonomik seviye ile paralellik göstermektedir (Can, 2003, s.68).

Politikaların şekillenmesi, siyasi çalışmaların yürütölmesinde de ekonomik vaatler önemli bir yer işgal etmektedir. Genelde dünya ekonomisi, özelde Avrupa ekonomisi son yıllarda bir durgunluk içine girmiş ve işsizlik oranları artmıştır. Avrupa'da göç ve göçmen karşıtı aşırı sağı partilerin yükselişlerinin de bu tarihler ile yani ekonomik ve toplumsal problemlerin yükselişiyile bir paralellik arz ettiğı gözden kaçmayan bir

gerçektir. Nitekim bu siyasetçiler problemlerin göçmenlerden kaynaklandığını söylemekte ve hedefe de özellikle göçmenler olarak ta göçmen Müslümanları yerleştirmektedirler. Günümüzde göçmenler ve problemleri tartışmalarında bu toplumsal gruplar hemen hiç dile getirilmemiştir. Buda gösteriyor ki “göçmen” denilince Müslüman göçmenler ağırlıklı olmak üzere, üçüncü dünya ülkesi olarak nitelendirilen topluluklar kastedilmektedir. Yakın dil ailesi, dinî ve kültürel benzerlikler, göçmen algısında önemli etkenler olmaktadır. Müslümanların farklı dinî ve kültürel yapıları Müslüman toplumları Avrupa toplumları arasında daha görünür (farklı) kılmaktadır.

Avrupa’daki ekonomik bozulma Euro para biriminin yürürlüğe girmesiyle enflasyondaki % 100 yakın artışla daha da belirginleşmiş ve Avrupa toplumlarında daha önceleri gündemde pek yer teşkil etmeyen problemler giderek belirginleşmeye başlamıştır. Tüm bunlar yanında, çalışan nüfus içinde göçmenlerin çalışma oranlarının düşüklüğü, merkezi toplumun göçmenlere yönelttikleri eleştirilerden biridir (Can, 2003, s. 39). Bu noktada da yine şikâyetlerin din ayrımı temelinde oluştuğu ve yöneltilen toplulukların Müslümanlar olduğu, Hristiyanların kendi içlerindeki göçmenlik durumunun bu türden huşularla karşı karşıya kalmadığı söylenebilmektedir.

2.3.4 Küresel Terör ve İslam İlişkilendirmesi

11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de gerçekleştirilen saldırıların ardından, 2004 yılında Madrid’de, 2005 yılında ise Londra’da gerçekleştirilen terör saldırıları, Avrupa’yı küresel terör gerçeği ile tanıştırmasının yanı sıra, yabancılara yönelik korkunun da tavan yapmasına neden olmuş, dolayısıyla yabancılara yönelik düşmanlık ve dışlama büyük bir yükselişe geçmiştir. Londra’daki bombalı saldırıdan sonra Müslümanlara yönelik nefret suçlarının üç hafta içinde altı katına çıkması bunun en belirgin örneğidir (Elmas, 2008, s. 98). 11 Eylül 2001’deki terör saldırıları sonrasında oluşan ve teröre karşı koalisyonla destek veren Avrupalı müttefik ülkelerde gerçekleşen terör saldırıları, Avrupa Birliği’nin terörle mücadele çalışmalarına hız vermesine yol açmıştır. Bu kapsamda Birlik, terörle mücadeleye yönelik olarak örgüt içinde özel çalışmalar yürüttüğü gibi Birlik dışından ülkelerle ve diğer uluslararası örgütlerle de anti-terörizm konusunda işbirliği yapmaktadır (Kedikli, 2006, s. 54-55).

Buna ek olarak terör saldırılarından sonraki yıllarda yayınlanan bir dizi raporda da, Müslümanların sözlü ve fiziki birçok İslamofobik saldırıya maruz kaldığı ve barınmadan, istihdama kadar birçok konuda ayrımcılığa uğradığı saptanmıştır (Gökcan, 2010, s. 52). Saldırıları ile ilgili medyada çıkan ve Müslümanları karalayan haberler, kamuoyunda terörist Müslüman imajını ve İslamofobiği güçlendirirken, Avrupa devletlerinin, saldırılar sonrasında terörle mücadele adı altında içerdeki düşman olarak adlandırdıkları Müslümanları fişlemeye başlaması, temel hak ve özgürlükler adına büyük bir sorun yaratmıştır. 16 Ocak 2002 tarihinde Los Angeles Times gazetesinde Amerika Birleşik Devletleri'nin Eski Adalet Bakanı John David Ashcroft: *“İslam, Tanrının kendisi için oğlunu ölmeye gönderdiği bir dindir; Hristiyanlık ise Tanrı'nın oğlunu senin için ölmeye gönderdiği bir inançtır”* ifadesiyle İslam'a olan bakış açısını dile getirmiştir (Canatan ve Hıdır, 2007, s. 7).

Avrupa Konseyi tarafından 2001 yılında benimsenen “Ortak Tutum Kararı” çerçevesinde üye ülkelerce tehdit olarak kabul edilen yabancıların dini kimlikleri baz alınarak yabancılar fişlenmeye başlanmıştır (Elmas, 2008, s. 95). Bu durum mevcut haliyle zaten sorunlu olan bütünleşme politikalarının daha da sorunlu hale gelmesine yol açmış, terörist kelimesinin tüm Müslümanları tanımlayan bir kelimeymiş gibi kullanılması yaygınlaşmıştır. Öyle ki konu eğitim camiasına da yansımış ve Danimarka'da bir ders kitabında: *“Her ne kadar her Müslüman terörist değilse de, her terörist Müslüman'dır”* (Canatan ve Hıdır, 2007, s. 7) ifadesine yer verilerek İslamofobi'ye adeta paranoyak bir boyut kazandırmıştır.

Günümüze en yakın örnek ise; Fransa'nın başkenti Paris'te, 13 Kasım 2015 Cuma akşamı eş zamanlı olarak gerçekleşen silahlı ve bombalı saldırılardır. Bu saldırılarda, 132 kişi hayatını kaybetmiş, 99'u ağır olmak üzere 352 kişi yaralanmıştır. Fransız makamlarından yapılan açıklamaya göre, eylemler üç ayrı ekip tarafından stadyum, konser, bar, kafe ve restoranları hedef alan altı noktada gerçekleştirilmiştir. Fransa Cumhurbaşkanı Hollande, saldırıları IŞİD veya DAESH tarafından yapılan “savaş eylemi” (un acte de guerre) olarak nitelendirmiştir. Başta Fransa olmak üzere tüm Avrupa'da yaşayan Müslümanlar bu ve benzeri saldırılardan dolayı en zor durumda kalan, zarar gören, mağdur olan kişilerdir. Geçmişte yaşanan birçok acı terör olayı en fazla İslam'a ve Müslümanlara zarar vermiştir. Çünkü bu tarz şiddet ve terör olaylarının

tüm sorumluluğu, İslam'ı yaptıkları alçakça eyleme referans gösterenler yüzünden suçsuz Müslümanlara yüklenmektedir⁽¹⁾. Fransa'da kendisini toplumdan izole edilmiş gören, iş ve politika dünyasında öne çıkmış, rol model olabilecek insan eksikliği hisseden, şehrin fakir banliyölerinde yerleşik, umduğunu bulamayan ve öfkeli genç Müslümanlardan oluşan bir kitle bulunmaktadır. Yaşanan bu terör olayları, bu Müslüman kitlelerin daha da ötekileştirilmesi, dışlanması ve onlara nefretle bakılması sonucunu doğurabilecek ve bu da durumu iyice içinden çıkılmaz bir hale getirecektir. IŞİD (DAEŞ) Terör Örgütü yaptığı son saldırılarla, terörün dini, milliyeti ve dili olmayacağını bir kez daha göstermiştir. Bu sebeple, İslam'ı olumsuz temsil edenler olsa da, bu durumun İslam'ı değil, kendilerini bağlayacağını, dolayısıyla İslam'ın terörle bağdaştırılmayacağı, İslam'da teröre yer olmadığı, bu olaylar nedeniyle Müslümanların daha çok mağdur olduğu hususları İslam âlemi ve kanaat önderleri tarafından dünya kamuoyuna etkili bir şekilde anlatılmalı ve terör lanetlenerek İslamofobinin güçlenmesine engel olunmalıdır⁽²⁾.

İslamofobi 'ye kanıt teşkil edecek tarihi bir tespitte bulunmak gerekirse; 1095 yılında Fransa'da Haçlı Seferi çağrısında bulunan Papa II. Urban, bütün Avrupa milletlerini kutsal toprakları (Ortadoğu'yu) "dinsiz sapıklar"ın elinden kurtarmaya davet etmiştir. Papa'nın "dinsiz sapıklar" dediği Müslümanlardır. 2006 yılında ise, daha sonra Papa seçilecek olan, Kardinal Joseph Ratzinger, Almanya'nın Regensburg Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada İslam'ı "kılıçla yayılan bir şiddet dini", İslam Peygamberi Hazreti Muhammed'i ise bir "şiddet abidesi" olarak nitelemiştir. Papa II. Urban ile Kardinal Ratzinger'in sözleri arasında tam 911 yıl vardır; ancak pek çok batılının gözünde İslam dünyası, aradan geçen 911 yıla rağmen çok fazla değişmiş değildir. Onlara göre İslam yine şiddet dini, Müslümanlar yine potansiyel düşman veya teröristtir (Erdin, 2014, s.1). Sivilleri acımasızca hedef alan şiddet ve terör eylemlerinin İslam adına savunulacak hiç bir haklı gerekçesi olmamasına rağmen Müslümanlar tepkilerini yeterince ifade edemedikleri için de haksız bir mağduriyetin öznesi durumuna düşmektedirler (Songülen ve Çetin, 2011, s.12).

¹ <http://www.telegraph.co.Uk/news/worldnews/europe/france/1995505/Paris-attacks-Why-has-France-been-targeted-again.htm>, 2015

² <http://gusam.org/paris-saldirilari-nasil-okunmali/>, 2015

Uluslararası terörizm denince Ortadoğu'nun adı hemen akla gelmekle birlikte bugün dünyanın tanık olduğu ve eylemcilerinin Müslüman olması sebebiyle İslam'la ilişkilendirilen terör, İslam tarihinin doğal gelişiminden ve dini eğilimlerin zorunlu bir sonucu olmaktan çok, ideolojik, örgütsel ve siyasi unsurlardan oluşan üçlü bir birleşimin sonucudur (Özel, 2007, s. 4). Günümüzde uluslararası terörizmin artan bir eğilim göstermesinde, devletlerin terörizmle olan ilişkisi önemli bir rol oynamaktadır. Zira “devlet destekli terörizm” olarak adlandırabileceğimiz ve terör örgütleriyle doğrudan bağlantı kurmamak, onları örgütlememek, yönetmemek ve aktif şekilde desteklememekle birlikte ülke sınırları içerisinde faaliyet göstermesine tolerans gösteren Libya, Suriye ve İran gibi devletler, devlet destekli teröre çanak tutmaktadırlar (Kedikli, 2013, s. 138-148).

İslam'la ilişkilendirilen terör anlamında “İslami terör” kavramı, bir olgu olmaktan ziyade dayatma bir tanımlama olarak medya ve siyaset alanlarında sıkça kullanılmaktadır. İslam ve terör kelimelerin birlikte kullanıldığı bu kavram İslam'ı terörle ilişkilendiren bir algıya sebebiyet verecek şekilde bilinçli kullanılmaktadır (Burke, 2004, s. 30-52). İslami terör kavramının yanında Avrupa'da yaşayan Müslüman halka atfedilen diğer unsur “köktendincilik” (Sayar, 2014, s. 67). Köktendinciliğin, dini esaslı asli kaidelere geri dönme talebi olan ve bu kaidelere katı bir biçimde bağlı, diğer görüşlere karşı toleranssız ve laiklik karşıtı olduğu şeklindeki tanımdan (Marsden, 2006, s. 4-5) yola çıkılarak Avrupa'da yaşayan Müslümanlar köktendinci sıfatıyla ötekileştirilmektedir.

Oysa Avrupalı Müslümanların laiklik karşıtı ve toleranssız insanlar olduklarına, yaşadıkları bölgedeki siyasi istikrar ve düzeni değiştirmek istediklerine dair bir söylemleri ve buna yönelik eylemleri söz konusu değildir. Onların başlıca sorunlarının ekonomik kaygılar ve sırf Müslüman oldukları için üzerlerine yüklenen ağır negatif sorumluluklar olduğu aşıkardır. Batı, İslami terör örgütü olarak adlandırdığı katı, şiddet yanlısı Müslüman grupların yaşam biçimi olan köktendinciliği genelleyerek bünyesinde yaşayan diğer Müslümanlara da yansıtmaktadır. Dolayısıyla bahse konu terör örgütlerine karşı duyduğu korkuyu ve nefreti kısmen kendi Müslüman vatandaşlarına karşı da duymaktadır. Avrupa'da göçmenlere karşı başlatılan İslam karşıtı tartışmada en önemli mekanizma bu iki imgenin birbiriyle ilişkilendirilmesidir. Bir taraftan medya

kanalıyla; rehin alma, adam kaçırma ve katliam olaylarıyla tanınan Ortadoğu kökenli fanatik kan içici Müslüman imajı resmedilirken, diğer taraftan da sadece basit el işlerini yapmaya yetenekli, hem kendisi hem de ailesi Batı toplumuna uyum sağlayamayan, az gelişmiş okuma yazma bilmeyen göçmen imajı çizilmektedir (Sayar, 2014, s.67).

Küresel terör saldırıları, İslam korkusunu ve düşmanlığını güçlendirerek doğrudan Avrupa’da İslamofobi ve yabancı düşmanlığının yükselişe geçmesine etki etmektedir. Ancak İslam korkusu ve düşmanlığı olarak tarif edilen İslamofobi, sadece küresel terör olayları ile açıklanabilecek bir olgu değildir. Her şeyden önce Aliboni’nin de belirttiği gibi İslamofobi, bir ülke vatandaşının yurtdışından gelen kişilere tahammül göstermemesinin geniş bir spektruma yansıyan ifadesinin bir parçasıdır (Aliboni, 2006, s.2).

Küresel terör saldırıları ve radikal İslamcı düşüncenin yükselişi gibi güvenlik ile ilgili konular, Müslümanların tarih boyunca Avrupa’nın ötekisi olarak kurgulanmış olması, Avrupa’da Müslümanların sayıca çoğalmaları, Avrupa’nın Müslüman olmayan yerli halkının Müslümanlar ve İslam hakkında yeterince bilgi sahibi olmaması, ifade özgürlüğünün yanlış kullanımı ya da suiistimal edilmesi, Müslümanların Avrupa’daki varlığı ile ekonomik durgunluk ve işsizlik sorununun beraber anılması gibi faktörler İslamofobiyi tetikleyen ve İslam’ı ötekileştiren faktörlerdir. Özellikle radikal sağ ve aşırı milliyetçi gruplar tarafından sürekli beslenen İslamofobi, bir yandan yanlış devlet politikalarının oluşturulmasına sebep olup bir kısım Müslümanları marjinalleşmeye yöneltirken, bir yandan da ötekileştirme, dışlama ve ayrımcılık gibi ciddi sorunların temelini oluşturup Müslümanların Avrupa’da tehdit olarak görülmesine neden olmaktadır.

3. AVRUPA’DA İSLAMOFOBİ ÜZERİNE KAMUSAL TARTIŞMALAR

3.1 GÖÇ OLGUSUNA KAVRAMSAL BİR BAKIŞ

Dünyanın gelişmiş bölgeleri olarak kabul gören AB ülkelerine bakıldığında nüfusun yaşlanma eğiliminde olduğu ve az gelişmiş ülkelerdeyse tam tersine genç nüfusun arttığı görülmektedir. Bu demografik zıtlık göçü yönlendiren diğer önemli bir neden olarak karşımıza çıkmaktadır (Toksöz, 2012, s.145).

Avrupa Kıtası; işte bu faktörler nedeniyle göçün hedefi olarak en çok tercih edilen ülkelerin olduğu coğrafya konumundadır. Ayrıca göç eden insanlar Avrupa ülkelerine yerleşmeler bile buraları en azından bir geçiş yeri olarak kullanmak istemektedirler. Bu da her yıl düzenli olarak artış gösteren bir göçe ve göçe bağlı birçok sonucun ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Jackson, 1986, s.13-15).

Günümüzde gelir dağılımındaki eşitsizlik ve küresel çaptaki yoksullaşmanın temel dinamiğini oluşturduğu göçün önlenmesine yönelik olarak cazibe merkezi konumundaki ülkelere, yasal düzenlemeler ve kolluk kuvvetleri aracılığı ile çelişkili tutumlar sergilenmektedir.

Altuğ(1966)’a göre bu tutumun dayanağında ve özünde uluslararası hukuk doktrininde yer alan ve birbiriyle çelişkili gibi duran iki temel görüş bulunmaktadır; bunlardan birincisi, devletlerin, kural olarak “yabancı” adıyla tanımlananları ülkelere kabul etmemekte serbest olduğu, ikinci ise “yabancı”nın ülkelere girişinin bir hak ve devletlerinde bunu kabul etmesinin bir borç olduğudur (Altuğ, 1966, 100-102). İkinci çözümün özünü oluşturan doğal hukuk, dünya servetinin ortak ve herkesin bunda bir ölçüde pay sahibi olduğu ilkesini savunması oluşturur (Aybay, 1975, s.92).

Yoksulluk ve vatandaşlık kavramlarının gelişimine paralel olarak yaşadığımız yüzyılda temel “hak” ve bunun sonucunda gelişen “sorumluluk” kavramları da göç gerçekliği konusunun içinde yerini almıştır (Tekin, 2005, s.6-7). Nitekim Keynes’yen iktisadının refah devleti anlayışına göre devletin asli görevlerinden biri de yoksullukla mücadele etmek ve sosyal haklardan yararlanılmasını sağlamaktır. Dolayısı ile bu haklara bağlı olarak topluma eksiksiz üyelik çerçevesinde “vatandaşlık hakkı”nın kullanılmasının önüne geçilmemelidir (Durmuş, 2006, s.264).

Bu kapsamdaki haklar ise Marshall ve Bottomore(2006)’ın “sosyal yurttaşlık” deyimini klasik sosyoloji kurgusu doğrultusunda öne sürdüğü sivil, siyasi ve sosyal haklardır (Şenkal ve Doğan, 2012, s. 65). Ancak göçmenlerin vatandaşlık haklarından yararlanması konusunda teoride hemfikir olunmuşsa da politikalarda; siyasal haklar, sosyal yardımlar, eşitlik ve özellikle benimsenme gibi konularda genelde dışlanmaya maruz kalmışlardır.

Başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkeleri, yeniden yapılanma ve kalkınmanın sağlanması için, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra dışarıdan insan kaynağı sağlamak amacıyla, kontrollü olarak göç almıştır. Ancak son yıllarda yaşanan ekonomik krizler, güvenlik sorunları sebebiyle Ortadoğu ve Afrika ülkeleri başta olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinden Avrupa’ya yasa dışı göç akını yaşanmaktadır. Bu durumun başlıca nedenleri arasında Avrupa’nın istikrarlı ortamı ve güvenli olmasının yanı sıra dünyanın önemli bir üretim ve pazar alanı olmasından dolayı hem göçmenlerin hem de sığınmacıların yoğun ilgisini çekmesi zikredilebilir (Bardakçı Tosun, 2016, s.678-679).

Öte yandan bu göç akımının ortaya çıkardığı sonuçlardan biri olan insan kaçakçılığı faaliyetleri, suç örgütleri eliyle her geçen gün artmaktadır. Bu suç örgütleri, insanlara daha iyi bir yaşam vaadiyle Avrupa Birliği içinde faaliyet göstermekte olup, göçle mücadelede üye devletlerin daha çok kaynak kullanmasına ve katı kuralların geliştirilmesine neden olmaktadır. Bu kapsamda Avrupa Konseyi göçmen ve sığınmacılara karşı önlemler almakta, göçe yol açan nedenlerle etkin mücadele edilmesinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile yakın işbirliği halinde kalıcı çözümlerin yollarını aramaktadır (Kolukırmak, 2014, s.39).

3.2 AVRUPA BİRLİĞİNİN DEĞİŞEN GÖÇMEN POLİTİKALARI

Sanayileşme ile birlikte yerel ve küresel insan hareketleri olarak ivme kazanan “göç” yüzyılımızın bir fenomeni haline gelmiştir ve geleceğin kronik sorunları arasında olmaya aday durumdadır. Göç ve buna bağlı tüm sonuçların birlikte ele alındığı “göç olgusu” ile ortaya çıkan sosyal etkileşimler, uluslararası antlaşmalar, göç önleme ya da göç alım politikaları, göçmenlerin hakları, global vatandaş kavramı ve bunlara dair uygulanacak uluslararası hukuk normları gibi içerikler, göçmenlerin etnik ve dini kökenlerinden kaynaklanan ayrımcılık ve özellikle Müslüman göçmenlerin diğer

göçmenlere kıyasla daha fazla ayrımcılığa uğraması hem bilimsel yazın içerisinde hem de gündelik yaşamda sıkça yer bulmaktadır (Gül, 2002, s.80).

Günümüzde Avrupa Birliğinin izlediği göçmen politikalarında çeşitlilik ve kültürel öğeler büyük bir referans kaynağı olarak görülmektedir. Ancak Avrupa'nın kendi içinde ortak kimlik oluşturma serüveni ve var olan tarihi müştereklerini kültüre dönüştürme çabalarında “çok kültürlülük” sorunsalının kaynağı gibi görülen göçmenler bir engel oluşturmaktadır. Çok kültürlülük kavramının kökeni ise tarihi bir ortak geçmişe dayanmaktadır. Nitekim Avrupa kültürü ya da Avrupalılık şeklinde tanımlanan olgunun farklı kültürel etkileşimlerden doğmuştur (Brague, 1995, s.123). Ancak burada Avrupa'nın çok kültürlülük anlayışına ayrı bir perspektiften bakmakta fayda vardır. Avrupa toplumlarında çok kültürlülük anlayışı daha çok Hristiyanlık içi birçok seslilik hedeflenmiştir. Hristiyan topluluklarla olan din temelli kaynaşma çok kültürlülük olarak tanımlansa bile mezhepsel farklılıkları dahi kabullenemeyen ve diğer dinlere karşı tarih boyunca büyük bir müsamahasızlık sergileyen Avrupa'nın hafızası modern dönemde de çok kültürlülük projelerini sık sık akamete uğratmaktadır. Hatta, Avrupa çok kültürlülüğü İslam toplumlarını tarih boyunca hiçbir surette kabullenememiş ve kendi toplumları içerisine dahil etmemiştir. Öte yandan, Yahudiliği de kendi içerisinde kabullenmekte zorlanmış bu iki toplumun bir araya gelmesinde dahi büyük sorunlar yaşanmıştır. Hitler Almanya'sında sergilenen Yahudi katliamları bu durumun günümüze kadar canlı tutulmuş en belirgin örneğidir. Günümüzde bu toplumların birlikte hareket ettikleri yegâne hususlar kapitalist işbirlikleri ve Müslümanlara karşı sergilenen düşmanlıktan öte değildir. Bununla birlikte kıta Avrupa'sında tahammülsüzlükle temellenmiş olan mezhepler arasındaki uzun yıllar süren savaşlarda da binlerce insan katledilmiş halklar yok edilmiştir. Netice itibarıyla Avrupa'ya atfedilen çok kültürlülük kavramının salt söylemden ileri gidemediği ve tahammülsüzlükle şekillenen ancak söylemle makyajlanan bir mahiyette olduğu açıklıkla ifade edilebilmektedir.

Çok kültürlülük perspektifinden bakıldığında Avrupa kültürünün sanattan mimariye, edebiyattan bilime birçok dış unsuru bünyesinde bulunduran bir yapıya sahip olduğu ve homojen olmadığı açıkça söylenebilir. Brague' nin deyişi ile Avrupa kültürü, “asla kendisinin olmamış olan bir geçmişe ulaşmak çabası”dır. Kavramın diğer yönünde

ise birlikte yaşama kültürünün arttığı 19. yüzyıl Avrupası'nda yaşanan hoşgörüsüzlük ortamından rahatsızlık duyan günümüz Avrupalı aydınları, çeşitliliğin getirdiği zenginliklerin ötekileştirilmesi ve reddedilmesinin hata olduğunu, bunun düzeltilmesi ve tarihten gelen çok kültürlülüğe dayalı Avrupa kültür ve uygarlığının bu yönden eksik bırakılmamasının gereğini ifade etmektedirler (Brague, 1995, s.125). Aslında Avrupa bilim, sanat ve düşünce alanında yüzyıllar boyunca yabancı etkiler altında, özellikle de gerek Haçlı seferleri, gerekse Endülüs etkisi ile İslam medeniyetinden çok etkilenmiştir. Bununla birlikte bu etkiyi bile itiraf edecek bir zihniyete sahip değildir.

Birlik üyesi devletler, göçmen kabullerinde daha çok nitelikli insan kaynağı temini odaklı hareket etmekte, kalkınma stratejileri kapsamında, milli ve bölgesel önceliklerini ilk sırada ele alarak kendine özgü politikalar geliştirmektedir. Bu politikaların pratiğe aktarılması ve Birliğin politikalarına uyum sağlanmasında, kalkınma programlarının hazırlanması ve uygulanmasında ulusal yönetimlere büyük sorumluluk düşmektedir. Programların hazırlanması, doğru yönetilmesi, etkinliği ve uygulanması ve Birlik ile uyumu üye devletçe görevlendirilen kurumun sorumluluğu altındadır. Bu kurumların görevleri, istatistiksel ve mali verilerin derlenmesini, yıllık raporlar oluşturarak Komisyona sunulmasını ve ara dönem değerlendirmelerini kapsamaktadır. Bu programlar, özünde yıllara yayılmış kalkınma planlarının hazırlanmasıdır (Cihangir, 2010, s.2). Bu kapsamda ülkeler kendine özgü politikalar belirlerken göçmenlerin “olumlu” etkisini göz ardı etmedikleri gibi onların kontrol edilmesine de inanmaktadırlar.

Günümüz koşullarında ise göç eden topluluklar Avrupa'da nitelikli insan kaynağı olarak algılanmaktan çıkmış, tersine işlemiş ve bir tehdit olarak algılanmaya başlamıştır. Gelen göçmenlerle yerel halk arasındaki sosyo-kültürel farklılıklar bir endişe kaynağı olarak algılanmaya başlamış ve uyum sorunları ortaya çıkmıştır (Marchhesin, 2003, s.428-429). Öyle ki 2003 yılında yayınlanan Avrupa Birliği “Güvenlik Strateji Belgesi”nde de Birliğe yönelik tehditler arasında sayılan yasa dışı göçe dair Prof. Dr. Bigo Didier, *“Avrupa'yı korkutan ne terörizm ne uyuşturucu ne de organize suçtur. Esas korkutan, kitleler halinde gelip Avrupa'ya yerleşmek isteyen göçmenlerdir. Bunun yarattığı korku yanında, birincilerinin lafı bile edilemez.”* tespitiinde bulunmaktadır (Didier, 1994).

Sömürgecilik ve Merkantilist anlayışın hâkim olduğu dönemler ile ve Sanayi Devrimi yıllarında göç alan bir yapıda olan Avrupa, dünya savaşları esnasında göç veren durumda olmuştur. Ancak özellikle, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kalkınma ve sanayileşme sürecine girdikten sonra küresel göçün en önemli hedefi haline gelmiştir.

Bu yönde 1957 tarihli Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurucu anlaşması olan Roma Antlaşmasında göçmenlere yönelik ilk Ortak Göç Politikası (OGP) adı ile anlaşmanın 3. başlığında sermaye ve hizmetlerin serbest dolaşmasına dair hükümlere yer verilmiştir. İlgili hükümlerin temel amacı ise dönem itibariyle göçmen işçi potansiyelinden en üst düzeyde yararlanabilmektir. Bu doğrultuda OGP kapsamında iş gücü emeğinin hareketliliğine esneklikler ve hatta teşvikler önerilmektedir. AB'nin bütünleşme ve genişleme süreci kapsamında hem Birlik genelinde hem de ülkeler bazında ortak göçmen politikalarının oluşturulması çerçevesinde II. Dünya Savaşı'ndan sonraki göç politikaları belli dönemler halinde incelenebilmektedir (ORSAM, 2012, s.12).

Bu doğrultuda Avrupa ülkelerinde göçün birinci evresi II. Dünya Savaşı'ndan sonraki inşa aşamasıdır. Bu doğrultuda Batı Avrupa, II. Dünya Savaşı'nın akabinde, üçüncü dünya ülkeleri ve eski sömürgelerinden gelen işçi göçünü yoğun bir şekilde yaşamıştır. 1960-70'li yıllarda gelişen bu durum, Akdeniz ülkelerinden “*misafir işçi*” olarak isimlendirilen ve iş gücü gereksinimi yeterince geri döneceklerine inanılarak geçici geldikleri düşünülenlerin Avrupa'ya göçü tam tersine artarak devam etmiştir. Zamanı geldiğinde geri dönecekleri beklentisinden dolayı 1970'lerde Avrupa, için “*misafir işçi*” göçü artık kâğıt üzerinde kalmıştır (Bahar, 2009, s.135). Çünkü petrol krizinden sonra girilen yeniden ekonomik yapılanma döneminde misafir işçiler, beklenenin tersine, Avrupa'da kalmayı tercih etmişlerdir. Daha da kalıcı olarak aile birleşmeleri ile Avrupa'ya yerleşmişlerdir (Yılmaz, 2008, s.101).

İkinci evre ise Soğuk Savaş'tan sonra Sovyetlerden ayrılan ve aslında tarihi süreçte Avrupalı olan Doğu Bloku ülkelerinden Batı tarafına gelen göçmenlerin oluşturduğu göç akımıdır (Hansen, 2003, s.25-27). 1970'li yılların başından 1980'li yılların ikinci yarısına kadar Sovyet Bloğundan yılda yüz bin dolayında göçmen alan Avrupa ülkeleri, 1985-1992 yıllarında 15 milyon göçmeni kabul etmek zorunda kalmıştır. Altı yüz binden fazla göçmense, Yugoslavya'daki savaştan dolayı Batı Avrupa'ya göç etmiştir.

Ayrıca 1990'lı yıllardan itibaren, uluslararası işçi ve göçmen demografisinde yeni eğilimlerin gelişmesiyle beraber, “*transit göç*” akımları da gözlemlenmiştir (Yılmaz, 2008, s.102).

Günümüzde sivil haklardan yoksunluk, siyasal baskılar, insan hakları ihlalleri, yoksulluk ve etnik-dini çatışmalar gibi nedenlerin, insanları diğer ülkelerde daha iyi yaşamsal koşulları elde etme arayışına itmesiyle yoğun bir göçmen hareketliliği yaşanmaktadır. Göçün hedefi olan ülkeler ise, yoğun göç hareketine karşı vize, engelleri, sıkı sınır kontrolleri, oturma izinlerinin zorlaştırılması gibi önlemler almaktadır. Ancak itici faktörlerin şiddeti, bu önlemlerin etkinliğini azaltmaktadır. Nitekim ölüm tehlikesi pahasına göç hareketleri buna örnektir. Dolayısı ile göç etme isteğindeki zorunlu şartlar beraberinde yasa dışı göç ve yasa dışı insan ticareti problemlerini de ortaya çıkarmaktadır (Özcan, 2004, s.146).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra göçmen sayısında görülen artış, pek çok Avrupa ülkesinde hem kültürel hem de etnik yapıda çeşitliliğin artmasına yol açmıştır. Küreselleşmenin iş gücü hareketliliğine izin veren yapısı ile daha da yoğunlaşan göç dalgaları, bir yandan Avrupa'nın demografik görünümünü değiştirirken öte yandan bu duruma bir tepki olarak sosyal tabanda dışlamacı bir davranış biçiminin gelişmesine neden olmuştur. Bugün Avrupa'da en çok tartışılan konulardan biri, göçmen karşıtlığı özelinde ırkçılık ve yabancı düşmanlığıdır. Geleceğe yönelik nüfus projeksiyonlarının Avrupa'nın yaşlanan nüfusu konusunda alarm vermesine ve giderek yabancı iş gücüne bağımlı hale gelmesi gerçeğine ilaveten, Avrupa günümüzde göçü iyi yönetememekte ve bu nedenle sosyal entegrasyon sorunları yaşamaktadır (Yılmaz, 2008, s.107).

AB, bir yandan ekonomi, güvenlik ve milli egemenlik süreçlerinin beraberce yürütülmesini mümkün kılacak bir yapı oluşturmaya çalışırken, diğer yandan ise demokrasi ve evrensel insan hakları değerlerine sadık kalarak, karşı karşıya kaldığı uluslararası göç dalgasıyla da mücadele etmek zorunluluğuna girmiştir. Bu eksende yeni göçmenlerin gelmesinin önüne geçmek için de tedbirlerini artırmakta; hâlihazırda göçmen statüsündekilerin “entegre” olmasını -ki bu tanım aslında nihai hedefte asimilasyondur- sağlamak için politikalar üretme çabaları sergilemektedir. Entegrasyon olarak ifade edilen bu çabanın asıl itibarıyla kültürel ve dini bağlamında asimilasyon olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim yalnızca Hristiyan coğrafyalarda değil diğer

coğrafyalarda da bu çabasını misyonerlik faaliyetleri ile sürdürmekte ve bu faaliyetler Hristiyan otoritelerce siyasi, ekonomik, medya gibi her konuda destek bulmaktadır.

Avrupa ülkelerinin ikilem yaşadığı bir başka konu ise göçmen iş gücü kaynağına duydukları gereksinimdir. Nitekim negatif artış gösteren ve yaşlanmakta olan nüfusa karşılık, hali hazırda düşük statülü ve görece bedensel çaba gerektiren işlerde çalışacak insan kaynağına olan gereksinim bir engel oluşturmaktadır. Bundan dolayı AB içinde bu şekilde gereksinim duyulan iş gücü, üçüncü dünya ülkelerinden gelenlerden, hali hazırda ikinci ve üçüncü kuşaktan olan göçmenlerden karşılanması bir çözüm gibi gözükmemektedir. Bu ikilemler karşısında Birlik göç strateji ve politikalarında kendi içinde tam bir mutabakat sağlayamamaktadır. Ayrıca hem Birlik içinde hem de uluslararası dolaşımlarda Schengen sistemi gibi kendi içinde ve kendi normlarına göre geliştirilen anlaşmalarla şekillendirmeye çalıştığından sorunlar yaşanmaktadır (Özdal, 2008, s.97; Kicingir, 2004).

AB içinde yer alan azınlıklar ve göçmenlere bakıldığında Birlik genelinde halen ortak bir politikanın varlığından söz etmek pek mümkün değildir. Bunun da temel nedeni, tarihi süreçte Birlik üyesi ülkelerin iş gücü, zorunlu mülteci, sığınmacı vs. gibi nedenlerle çok sayıda göçmeni kabul etmesidir. Her ülkenin göçmen profili ve ülkeye yerleşme öyküsü birbirinden farklıdır. Örneğin Almanya'daki göçmenlerin çoğunluğu iş gücü amacıyla gelenlerden oluşurken, İngiltere'deki göçmenlerin çoğunluğu ise eski sömürge ülkelerinden gelmiştir. Bundan dolayı temel ilkelerde ortak politikalar benimsenmişse de her ülkenin kendine has göçmen ve azınlık politikası bulunmaktadır (Soroka ve Bryjak, 1995, s.203).

Hollandalı bir akademisyen olan Entzinger, Avrupa Birliği genelinde öteden beri var olan üç tür göçmen politikasından söz etmektedir. Bunlar; Entegrasyon (bütünleşme) politikası, çok kültürlülük politikası ve asimilasyon (kendine benzetme, kendi içerisinde eritme) politikasıdır (Entzinger, 2007, s.160). Daha önce de değindiğimiz üzere Hristiyanlığın asimilasyon politikası, yabancılara karşı oluşturulan politikalarda farklı görünümde ancak asimilasyon temelli olarak kendini göstermektedir.

Birlik üyesi ülkelerin bir kısmı göçmenleri içerde ve dışarıda istikrarsızlık ya da aksaklıkların nedeni gibi gördüğünden göçmenlerin reddi doğrultusunda politikalar

izlemekte ve bu amaçla entegrasyon programlarını asimilasyona doğru derinleştirmektedir. Bunun nedenini Prof. Dr. Hans Entzinger, *“bu retçi politikaların temelinde ise göçmenlerin kendi kimliklerini sürdürmeleri, kültürel uyumsuzlukların yaşanması, yaşanan ülkenin sosyal dokusuna uyumsuzluk ve terör eylemlerin bir şekilde göçmenlerle ilintili olmasından ileri gelmektedir”* şeklinde ifade etmektedir (Bardakçı-Tosun, 2016, s.35). Bu tanımlamada geçen “bir şekilde” ifadesi irdelenmelidir. Nitekim tanımlamada Müslüman göçmenler uyumsuzluk ve terör kavramlarıyla ilişkilendirilmekte ve öte yandan entegrasyon politikalarının asimilasyona dönüşmesinin de nedeni olarak gösterilmektedir. Diğer bir ifadeyle Entzinger, Avrupa’da yaşanan olumsuzlukların retçi politikalardan değil Müslüman göçmenlerden kaynaklandığını ileri sürme çabasıdır. Oysaki göçmen politikalarında ülkelerin kendi iç hukuk düzenlemeleri belirleyicilikte esas olmakla birlikte bu düzenlemelere aykırı davranışlar genel itibariyle sınır dışı etmek suretiyle karşılık bulmaktadır. Araştırmacının bu yaklaşımı bir taraftan da Müslüman göçmenlere karşı takınılan tavrı haklı çıkarma çabasıdır.

Bazı Avrupa ülkelerinde, azınlıklar hem iç hem de dış istikrarsızlığa sebep olan bir tehdit olarak tanımlanmakta, azınlıkların reddine ve asimilasyonuna dayanan politikaların uygulanması tercih edilmektedir. Azınlıkların asimilasyonuna dayanan politikanın özünde azınlık konumunda bulunan grupların, kendilerine özgü kültürel kimliklerinin ve değerlerinin, hâkim olan sosyo-kültürel sistem içinde eritilmesi yatmaktadır (Soroka ve Bryjak, 1995, s.203). Oysaki entegrasyondan bahseden Avrupa’nın bu noktada uyumlaştırma, iyileştirme gibi çabaların yerine yönetsel ve toplumsal bağlamda ötekileştirme çabalarının varlığından söz etmek mümkündür.

Sergilenen bu çabalar karşılığında, asimilasyon politikalarına uyum sağlayan ya da başka bir ifade ile istenilen düzeyde entegre olan göçmen toplulukları benimsenirken buna karşı çıkanlar ise baskı altına alınabilmektedir. Bu konuda Fransa en dikkat çekici örneği oluşturmaktadır. (Kurubaş, 2006, s.31). Birlik politikalarının oluşumunda belirleyici hususlar, 1960’lı yıllara dayanmakla birlikte göçün artmasına bağlı olarak politikaların yeniden şekillendirilmesi sürecinde sosyal refah, sağlık ve özellikle göçmenlere yönelik politik uygulamalar arka planda kalmıştır.

Avrupa Birliği'nin göçmen politikaları küresel ölçekteki siyasal, sosyal, politik ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak sürekli şekillenmektedir. Nitekim dünyada geniş yankı uyandıran ve güvenlik, dost, düşman, müttefik, tehdit gibi daha pek çok kavramın yeniden tanımlanmasına gerekçe gösterilen 11 Eylül 2001'deki saldırılar göçmen politikalarındaki değişimi de beraberinde getirmiş ve ardından 2004'te Madrid, 2005'te Londra ve yine 2015'in Ocak ayında Fransa'da meydana gelen terör olayları ile değişim seyri ivmelenmiştir. Bununla birlikte Suriye'deki ortamın meydana çıkardığı göç dalgasının Avrupa'yı hedef almasıyla birlikte gerek göç yolunda yaşanan olaylar ve gerekse göçmenlerin Avrupa'da maruz kaldıkları muamele Avrupa için politikaların şekillendirilmesinde dayanak ve "gerekçe" teşkil etmişlerdir.

3.3 11 EYLÜL ÖNCESİ AB GÖÇMEN POLİTİKALARI VE İSLAM'A BAKIŞ

Avrupa ülkeleri 11 Eylül öncesinde yasadışı göçmenlikle ilgili kararlar almaya başladıkları bilinmektedir. Bunun iki sebebi olduğu tespit edilmiştir. Birincisi, Avrupa'daki Müslüman varlığı kentsel dokuda daha fazla görünürlük kazanmaya başladıkları (Göle, 2015, s.19), ikincisi ise Müslüman göçmenlerin yaşamın içinde daha çok var olmalarına bağlı olarak daha fazla hak talep ettikleri (Gümrükçü, 2005) ifade edilmektedir. Bu yaklaşımın bir gerekçe olmaktan ziyade bir bahane olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Avrupa ve ABD'nin göçmen politikalarında ve göçmen kabulüne ilişkin uygulamalarda mevcut popülasyonun ne şekilde farklılaşabileceği görünür mahiyettedir. Oysa bu durumun gerekçe olarak değerlendirilmesi, ancak toplumsal tepki bağlamında açıklanabilir niteliktedir. Günümüzde bu tepkinin benzeri ülkemizde Suriyeli göçmenlere karşı olduğu gibi bundaki temel gerekçe de ekonomik şartların göçmenlere bağlı olarak zorlaştığı kanaatidir. Görece tartışılır olmakla birlikte toplumsal davranış biçiminin bu gelişmedeki etkisi de dikkate alınmalıdır. Benzer durum Avrupa için değerlendirildiğinde ise ülkemizdeki gibi bir din birliğinin olmamasına bağlı olarak göçmenlere karşı sergilenen tutum, dinsel bir düşmanlık görünümünde değerlendirilmelidir.

Göçmen-ekonomik gelişmeler ilişkisinde; 1960'ların sonlarına kadar ILO ve OECD gibi kuruluşlarla hükümetler ve kalkınma programlarının destek verdiği Batı Avrupa'ya yönelik iş gücü göçüne, "*dengeli büyüme modeli*" çerçevesinde yaklaşılmıştır. Bununla birlikte Akdeniz'e kıyılı ülkeler açısından göçün olumlu etkilerinin olacağı

savunulmuştur. 1970’li yılların başlarında Avrupa’da ekonomiler genel bir resesyona girmiş, 1973’ün sonuna kadar göçmen işçi sayısı Avrupa’da devamlı artmıştır. Ancak, aynı yıl içinde patlak veren petrol krizi, zaten yaşanmakta olan buhran ile birleşince topluluk dışından işçi çalıştırmalara önemli engeller hatta yasaklamalar getirilmiştir (Gümrükçü, 2005).

Bunun sonucunda, 1974-1975 yıllarında göçmen iş gücü önemli ölçüde azalmış ve göçmen iş gücü içinde yüksek oranda işsizlik ortaya çıkmıştır. 1973-1974 döneminde ise, ilk kez Federal Almanya tarafından uygulamaya konulan “aile birleşimi” çerçevesinde Avrupa’daki yabancıların sayısında, aile üyelerinin gelişleri ile birlikte bir artış görülmüştür. Ayrıca, Yunanistan ve İtalya gibi yurtdışına ve daha çok AB içine göç veren ülkelerin, OECD ve ILO’ya başvuru yapması üzerine; göç veren ülkelere, yabancı ülkeden elde ettikleri gelirler ve göçmen vatandaşlarının sağladığı faydaların durumunun yeniden değerlendirilmesi tartışılmaya başlanmıştır (Özdal, 2008, s.91-92). Aynı dönemde, iş gücü göçünü savunan ve olumlu etkilerini vurgulayan, “*dengeli büyüme modeli*” eleştirilmiştir. 1970’li yılların ortalarında ILO, iş gücü göçün; işe girme, ana vatana gönderilen paralar ve geri dönenlerin katkıları bakımından göç veren ülkeler için aslında beklediği kadar yararlı olmayacağı şeklindeki asimetrik görüşü benimsemiştir (Özdal, 2008, s.92).

Tek Pazar ve Ekonomik ve Parasal Birlik(EPB)’in tartışıldığı 1980’li yıllarda dönemin AB Komisyonu başkanı olan Jacques Delors, “Avrupa Sosyal Modeli” düşüncesini ortaya atarak AB’nin sadece ekonomik bütünleşme değil, aynı zamanda sosyal bütünleşmeyi de tesis edebilecek bir derinliğe sahip olduğu görüşü taraf bulmuştur. Ancak model, kavramsal olarak kalmaktan ileri gidememiş ve bu kavramın altı hiçbir zaman net bir içerikle doldurulamamıştır. Model; ücretlerin gelişime orantılı olarak artması, tam istihdam, sosyal diyalogun Avrupa’da ulusal ve sektörel seviyelerde teşvik edilmesi, sosyal güvenlik sisteminin işlerliği, kamu kesiminin korunması, AB Antlaşması’na sosyal haklarla ilgili olan maddelerin ilave edilmesi gibi amaç ve hedefleri içermekteyse de bazen AB’nin mevcut durumuna atıf yapılırken kullanılmış, bazen de Birlik’ in ulaşması ilke edinilmiş normatif bir model gibi sunulmuştur (BİLGESAM, 2012, s.17).

1989 yılında Berlin duvarı yıkılıp Almanya birleştikten sonra AB'nin hedefi (halen geçerli olan) mümkün oldukça iş gücünü içeriden sağlamak ve giderek dış göçleri azaltmak olduğu için, zorunlu olmadıkça işsizliğin arttığı bir dönemde yeni ve iş arayan göçmenlerin AB'ye gelmesi istenilen bir durum olmamıştır. Soğuk Savaş'tan itibaren uluslararası göç ve göçmen hareketliliği, üye ülkelerce ulusal bir tehdit olarak tanımlanmıştır (Bardakçı-Tosun, 2016, s.26).

Avrupa ülkelerinin göç politikalarının uyumlaştırılması amacıyla 1990'da "Dublin Sözleşmesi" kabul edilmiştir. Sözleşmenin kapsamı sonraki yıllarda zaman zaman genişletilmekle birlikte ana fikir olarak göç ve sığınma müracaatları incelenirken üye devletlerin sorumluluklarının çerçevesini çizmektir (Appleyard, 2001, s.12; Kicinger ve Katarzyana, 2004). Sözleşmede göçmen ve sığınmacı kavramları tanımlanmış ve göçmen, "bir yerden, bölgeden veya ülkeden diğerine hareket eden kişi" anlamı ile ifade edilirken sığınmacı da "uluslararası koruma arayan bir göçmen" şeklinde tanımlanmıştır. Özü itibariyle Dublin Sözleşmesi'nin iltica başvurularını yasal bir sistematığa oturtmak amaçlı bir sözleşme niteliğinde olduğu söylenebilmektedir. Günümüz koşullarında sözleşmenin etkisizliğine örnek olarak Suriyeli sığınmacılar örneği verilebilir. Nitekim "Mülteci" statüsünü 1951 tarihli Cenevre Antlaşmasına bağlayan sözleşmede "*Irkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden vatandaşı olduğu ülkede zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korkan bir şahsa yabancı bir devlet tarafından verilir*" ifadesi yer almaktadır. Oysa bugün, Suriyeli sığınmacıların sınır dışı edilmeleri, yaşamaya son derece elverişsiz kamplarda tutulmaları, ihtiyaçlarının sağlanmaması gibi hususlar medyaya yansımaktadır. İhtiyaçlarının karşılanması hususunda Sözleşme'nin 3'üncü maddesinde "*alan devletlerin muhtaç durumda ve tamamen devletin desteğine bağlı olan bu sığınmacılara barınma ve asgari maddi koşulları sağlamasını gerektirmektedir*" denmektedir. Bu durumun da açıkça ihlal edildiği ve geçerliliğinin ülkelerin keyfiyetine bağlı olarak uygulandığı söylenebilir. Bunun yanı sıra, keyfiyete veya ihmale bağlı olarak Sözleşme uyarınca belirlenen hususların ihlali durumunda sığınmacıların AİHM'e başvuru hakları da yine Sözleşme'de tanımlanmıştır.*

* Sığınmacıların hakları ve sorumlulukları konusunda bkz. Dublin Sözleşmesi

Avrupa ülkelerinin ortak bir göçmen tanımı bulunmamakla birlikte her ülkenin iş gücü gibi taleplerinin varlığı ve göçmenlere dair sorunları konusunda ki farklılıklar ilerleme sağlanması konusunda engel oluşturmıştır.

AB’de 1992’de imzalanan Maastricht Antlaşması sığınmacı sorunlarını, dış sınırların geçilmesini, göç sorunlarını, uyuşturucu ve dolandırıcılık sorunlarını, gümrük konularını ve polis işbirliğini kapsamaktadır. Böylelikle AB; “Avrupa Toplulukları”, “Ortak Dış ve Güvenlik Politikası” ve “Adalet ve İçişleri” olmak üzere üç sütun üzerinde oluşturulmuştur. Göç ve ilgili konular üçüncü sütunda yer almıştır. Bu sütundaki işbirliği hükümetler düzeyinde olup danışma ve bilgi paylaşımı ile sınırlı kalmıştır. Çünkü üçüncü sütunda karar verme yöntemi olarak oybirliği gerekmektedir. Bu anlaşmayla göç ve sığınmacı politikaları üçüncü sütuna alınarak en azından AB’nin kurumsal kimliği altında toplanmıştır (Ünsal, 2007, s.91-92).

Bu husustaki diğer düzenlemeler Amsterdam Antlaşması ile kapsamı genişletilen, Schengen Anlaşması, (BİLGESAM, 2012, s.21) ve Lizbon Antlaşması olduğu görülmektedir (Gençler, 2005, s.182).*

3.4 AVRUPA’YA MÜSLÜMAN İŞGÜCÜ GÖÇÜ

Avrupa’ya Müslüman göçünü II. Dünya Savaşı öncesi ve sonrası şeklinde iki evrede ele almak uygun olacaktır. İkinci dünya savaşı öncesinde Avrupa’ya kısıtlı miktarlarda Müslüman ülkelere gerçekleşen göçler şeklinde olmuştur. Bu ülkeler, Avrupa’nın sömürgeleri olan ülkeler olup yaşanan göçlerin ana sebebi olarak ucuz iş gücünün (köle ticareti vasıtası ile) Avrupa’ya getirilmesi amacına hizmet etmektedir. Fas, Cezayir, Tunus gibi Fransız sömürgelerinden Müslüman halklar, Avrupa’ya köle olarak getirilmiş ve ekseriyetle ağır işlerde çalıştırılmışlardır. Bu göçler daha sonraları küçük gruplar halinde daha iyi şartlarda yaşama imkânı elde etme amaçlı yer değiştirmelere dönüşmüş ve Avrupalılar, bir zamanlar yönettikleri, sömürdükleri ve köle olarak kullandıkları bu halklarla aynı şartlar altında yaşamakta zorlanmışlar ve istememişlerdir (Köftürcü, 2017).

* Antlaşma içerikleri ve metinleri için bkz. Amsterdam Antlaşması ve Lizbon Antlaşması, <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-yasal-cerceve-109>

İkinci evre olarak tanımladığımız İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise daha büyük göçler olmuş ve bu göçleri politik, demografik ve ekonomik nedenlerle gerçekleştirmiştir. Bu dönem, “Uluslararası İşgücü Göçü” devresi olarak tanımlanmaktadır (Köftürcü, 2017) ve en büyük örneğini Almanya’nın Türkiye’den işçi alımı yönündeki talebi neticesinde gerçekleşen göçler oluşturmaktadır. .

1961 yılında Türkiye ile F. Almanya, 1965’de Fransa ve yine aynı tarihlerde diğer ülkelerle yapılan işçi alım sözleşmeleri söz konusu olmuştur. Bu göçlerin %80’i Federal Almanya’ya olmakla birlikte 1964 yılında 60 bin olan göçmen sayısı 1970’te 130 bin ve 1973’te de 136 bin civarlarında gerçekleşmiştir. 1961-1975 yılları arasında İş ve İşçi Bulma Kurumu vasıtasıyla 805 bin işçinin yurt dışına gönderildiği bildirilmektedir (Danış ve İrtiş 2008, s. 81). 1973 itibariyle petrol krizine bağlı olarak birçok Batı Avrupa ülkesi işçi alımını durdurmuş, bu sebepten göç nedeni olarak yeni bir yola başvurulmuş ve aile birleşmeleri ile göçler devam etmiştir. 1973-1974 yılları itibariyle başlayan, 1980’li yıllarda yoğunluk kazanan aile birleşimi neticesinde, göçmen işçiler hakkında gerekli kanunî değişikliklerin yapılması adımı atılmıştır. Daha önce fabrikalarda ve pansiyonlarda kalarak toplumdan ayrı bir yaşam süren göçmen işçiler, aile birleşmeleri nedeniyle ev düzeni kurmak zorunda kalmışlar ve böylece merkezi toplumla iç içelik durumu ortaya çıkmıştır. Böylelikle, aynı mahallede yaşamak, aynı okullarda çocuklarını okutmak, aynı alışveriş merkezlerinden alışveriş yapmak gibi durumlarla toplumlar iç içe girmişlerdir. Yaşanan bu sosyal temas sosyal-hukuki yapısal problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Bardakçı-Tosun, 2016, s.67).

Bu süreç sonrasında yapılan düzenlemeler ile bir kısım problemler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Merkezi toplum, göçmen topluma ilişkin olarak yaptığı düzenlemelerde bu toplumun özelliklerini, hassasiyetlerini, eğilimlerini, kültür ve geleneklerini birçok noktada dikkate almadan düzenlemeler getirmiş ve bunlar da çatışma ortamını doğurmuştur. Nitekim üçüncü nesil göçmenlere getirilen dil konusundaki entegrasyon, Müslüman göçmenler tarafından “Asimilasyon” olarak değerlendirilmiş ve entegrasyonun uygulanması da dayatma niteliğine bürünmüştür. Bu hususta Anthony Giddens “*göçmenlerin özgün gelenek ve uygulamalarını terk ederek davranışlarını çoğunluğun değer ve normlarına uygulamaları asimilasyondur*” şeklinde bir yaklaşım sergileyerek Müslümanların düşüncesinin altı boş olmadığına işaret etmektedir. Bu

asimilasyon çabalarına karşı kimlik ve sosyo-tarih bilinciyle Müslüman toplum gayet doğal bir direnç sergilemiştir. (Danış ve İrtiş 2008, s. 8). Entegrasyon kavramı karşısında dile getirilecek “çok kültürlü toplum” beklentisi bugün Avrupa ülkelerinde, özellikle son dönemdeki politika ve uygulamalar ışığında gerçekleşmesi oldukça güç gözükmektedir. Çok kültürlü modellerin temsilcisi olduğu söylenen Hollanda son on yıllık dönem içerisinde göçmenlere ilişkin yaptığı düzenlemelerde (Aile birleşiminde sınırlama ve dil sınavı, vatandaşlık testi) sağcı parti politikalarını benimser nitelikte hareket ettiği görülmektedir (Danış ve İrtiş 2008, s. 8). Öte yandan, uygulanan politikaların mahiyeti incelendiğinde, aynı asimilasyon yaklaşımlarının farklı çehrelere büründürülerek kabul ettirilmesi çabalarının varlığı açıkça görülebilecektir. Bunun yanı sıra, asimilasyonun kabul ettirilmesi için bir kısım toplumsal haklar tanındığını söylemek de gerekir. Bu çabayı da almak istediği tepki için bir karşılık şeklinde değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

Her ne kadar göçmen Müslüman toplumlar Avrupa sosyal yaşamına katılmış görünseler de, kültürel genetiklerinden kaynaklı olarak kapalı bir toplum olma özelliklerinden sıyrılmamışlardır. Birçok alanda (ekonomik, siyasi, aile) anavatanlarına dönük yaşamaktadırlar. Grup içinde ana dilin konuşulması, Türk TV’lerin sıklıkla izleniyor olması, anavatanda ki siyasi tartışmaların ön planda olması, burada sayılabilecek birkaç örnektir. Bu örnekler, milletlerin özleriyle olan ilişkileriyle açıklanabilir. Özüyle daha güçlü bağları olan milletlerin elbette ki bu bağdan kopuk yaşamaları beklenmemelidir. Milliyetçilik olarak tanımlanan bu davranışın da çıkış noktası yine Kıta Avrupası’dır. Ancak bu eğilimin üçüncü nesil göçmenlerde daha zayıfladığını söylemek de mümkün olmaktadır. Günümüzde üçüncü nesil göçmenlerin milli hususlarda daha Avrupai tavır sergilediklerine şahit olmak mümkündür.

Entegrasyon çehreli asimilasyon programlarının üçüncü nesil ve sonrasında etkisi olduğu ve olacağı açıktır. Bu bağlamda Hollanda, 2004 yılına kadar eğitimde göçmenlere yönelik seçmeli anadil dersi uygulamasını 2004 itibarıyla kaldırmıştır. Bununla birlikte, din hizmetlerinde bulunan imamların istihdamı için farklı uygulamalara gidilmiş; ülkelerinden gelen imamlara eğitim programları alma zorunluluğu getirilmiştir. Bu programlarda, yüzme, bale, okul kampları gibi düzenlemeler koyulmuş ve katılmak istemeyenlere de hoşgörülü davranılmamıştır. Öte

yandan, entegrasyon adı altında göçmenlerin inanç başta olmak üzere kültür ve geleneklerine karşı da tavır oluşturulmuştur. Örtünme karşısında sergilenen tutum bunların en göze çarpanıdır ve bu hususta bazı Avrupa ülkelerinde örtünmeye kısıtlamalar getirilmiştir. Almanya’da ilköğretimde Fransa’da devlet okullarında, bu kısıtlamalar uygulamaya sokulmuştur. Bunlarla birlikte camilerin minarelerinin yüksekliği ve hatta cami inşası konuları da kısıtlamalar kapsamına alınmıştır. Köln’deki cami inşaatının minarelerine karşı yapılan protestolar ve İsviçre’nin referandum neticesinde aldığı minare yasağı bu kısıtlara örnek teşkil etmektedir (Timeturk, 2009). Hükümetlerin asimilasyon temelli yaklaşımları toplumlarda da bir tepki oluşturmaktadır. Nitekim bu düzenlemeler, merkezi toplum nazarında Müslüman toplumu ötekileştirmekte ve sosyal dışlanma için gerekçeler oluşturmaktadır. Toplumun bu uygulamalar paralelinde sergilediği tavırlar ise İsviçre örneğindeki referandum sonucuyla somutlaşmaktadır. Öte yandan, çok yakın geçmişte (2019 yılı içerisinde) Yeni Zelanda’da yaşanan cami katliamı neticesinde hükümetin sergilediği olumlu ve gerçek anlamda bütünleştirici yaklaşım da yine toplumsal tepkinin hükümet tarafından belirlenebileceğine apaçık bir örnektir. Yeni Zelanda Başbakanı’nın Müslüman toplumu gerçek anlamda desteklemesi ve kucaklaması neticesinde Yeni Zelanda halkından da bu yönde davranışlar oluşmuş ve dini eğilimleri olmayan gruplar bile Cuma Namazında Müslüman toplumu korumak şeklinde insani ve örnek teşkil edecek bir tavır sergilemişlerdir. Bu iki örnek, hükümetlerin toplumları konumuz itibariyle yönlendirebileceğinin ispatı niteliğindedir.

Tüm bu problem ve sıkıntılar, her geçen gün ekonomik sıkıntılarla birlikte artmaktadır. Bu hoşnutsuzluk, aşırı sağ ve ırkçı politikaları tetiklemekte, aşırı sağ partiler de bu problemleri körüklemektedir. Son yıllarda Avrupa’da sağ, muhafazakâr partilerin yükselişe geçmesi bu durumun bir göstergesidir. Hollanda’da bu durum Pim Fortuyn Hareketiyle (PFD) belirgin bir etki kazandırmıştır. Şuan Hollanda’da PFD’nin söylemlerini “İslam karşıtlığıyla” bilinen Wilders üslenmiştir. (“Fitne” isimli sinema filmi yapımcısı) Bu söylemlerin başında, göçmen Müslümanların problemlerin kaynağı olduğu ve bu durumun sebebi olarak da İslam’ın görüldüğünü belirtebiliriz (Canatan, 2007, s. 441).

Avrupa ülkelerindeki İslam anlayışı ve Müslüman gruplar çok çeşitli bir yapı arz etmelerine karşın (Etnik, mezhepsel ve ideolojik çeşitlilik) merkezi toplum ve siyasetçiler tarafından tek bir toplum olarak değerlendirilmektedir. Bunun en önemli göstergesi, politikacıların söylemlerinde bu farklılıklara rağmen Müslüman kimliğe sahip her bireyi, genel önyargılarla itham etmeleridir (Canatan, 2007, s. 435-443). Kimi kültürel ve etnik farklılıklardan kaynaklanan uygulamaların, ayırt edilmeden tüm Müslüman gruba ve İslam'a mal edilmesi bu duruma bir örnektir. Kuzey Afrika Müslümanlarından bir kısmının kızlarını sünnet etmeleri ya da kız çocuklarını okula göndermemeleri tüm Müslüman topluma mal edilmektedir (Haleber, 2005, s. 210-211).

Avrupa'daki Müslüman göçmen profili, İslam dinine ve Müslüman gelenek-göreneklerine karşı olumsuz eleştiri ve olumsuz imaj oluşumlarının kaynağı olarak ortaya konmuştur (Can, 2003, s. 28). Bu noktada sergilenen çabaların, olumsuzluk sayılabilecek özellikle Afrika toplumlarının geleneksel yaşam biçimlerinin ortaya konduğu yönünde olduğu açıktır. Seçilerek göz önüne çıkarılan bu davranışlar, İslam'a mal edilmek suretiyle toplumlar nezdinde İslam dinini bu olumsuzlukların kaynağıymış gibi gösterme çabası sergilenmektedir. İslam'ın hoşgörüye dayalı, barışçıl, paylaşımcı, kucaklayıcı ve hakkaniyet temelli bir din olduğu söylemi Avrupa medya çevrelerinde dillendirilmemekte, Avrupa halkları tam tersine İslamofobik bir söyleme maruz kalmaktadır. Göçmen Müslüman gurupların, özellikle 11 Eylül'den sonra İslamofobik davranışların daha fazla yaşandığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda birçok İslam ülkensin yöneticisi, İslamofobik yaklaşımın tüm Dünyada 11 Eylül saldırılarıyla birlikte yoğunlaştığını dile getirmektedirler. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Avrupa hükümetlerinin Müslüman göçmenlere getirdikleri kısıtlamalar; din görevlilerine ve dinî hizmetlere dair yapılan düzenlemeler, aile birleşimi noktasında getirilen kısıtlamalar, Müslüman göçmen öğrencilerin eğitim-öğretimde karşılaştıkları sıkıntılar ve Müslüman işçilerin iş bulma konusunda karşılaştıkları güçlükler İslamofobik eylemler arasında sıralanabilir. Ancak bu tutumların Avrupa toplumlarının tamamı için hatta ülkeler bazında toplumun tamamı için genellemek haksızlık olacaktır. Dönem dönem genel tavır ve davranışlara muhalif toplumsal davranışların oluştuğu da özellikle günümüz teknolojilerinin sağladığı imkânlar sayesinde sosyal medya mecralarında görülebilmektedir. Ancak bu örnekler çok kısıtlı kalmaktadır. Gelineen süreçte Müslüman toplulukların görünümü, "öteki" yi tanımlamaktadır. Göçmen Müslümanlar

Avrupa’da yabancıdır ve aradan geçen yıllardan sonra dahi bu yabancı kavramı farklılaşmamıştır. Bununla birlikte hükümetlerin sergilediği tutum ve asimilasyon çabaları da ötekileştirmeyi daha de desteklemekte ve toplumsal tolerans düzeyini de düşürmektedir (Bardakçı-Tosun, 2016, s.175).

3.5 AVRUPALI MÜSLÜMAN AVRUPALI İSLAM ÇABALARI

İslam, Batılı değerler ekseninde çizgi dışı bir dünya görüşü olarak algılanmaktadır (Danış ve İrtiş 2008, s. 128). Bu algı yakın dönemlerdeki saldırılarla birlikte daha belirgin endişeye dönüşmüştür. Yukarıda da değinildiği üzere Avrupalı siyasetçiler, Müslümanlara yönelik entegrasyon programlarının uygulanmasında güçlük çıkaran olarak Müslümanları, referans noktalarını (İslam dinini) ve Müslüman davranışlarını işaret etmektedirler. Daha önce bahsedilen Hollanda’nın anadil seçmeli ders yasağı ve diğer örnekler bu çabalarını destekleme niyetli adımlar olarak değerlendirilmeye müsaittir. Bunun yanı sıra Hollanda’nın imam yetiştirme yönünde ki garip hevesliliği de dinde asimilasyon çabalarının ispatı niteliğindedir. Bu doğrultuda Hollanda’da “İmam-İslamitisch Geeslelyu Werher” adlı İslam ilahiyatı öğretimi yapmakta olan okullar ve çalışmalar Avrupa’ ya ait (sosyal yaşam ve değerlere aşına) uyumlu bir İslam bakış açısını oluşturmak şeklinde gerekçelendirilmektedir. Bu çabalarını da “Müslüman göçmenlerin problemi olarak görülen referans ve aidiyetlerini Batılı bir evren tasavvuruna sahip bireyler haline getirebilmek” şeklinde bir çaba olduğunu iddia etmektedirler (Subaşı, 2005, s. 124). Bu bağlamda da kendilerine destek bulmak adına “Avrupalı Müslüman” olarak tanımlanan isimler, kişiler ve akademik unvanlı bir anlamda sözcüler temin etmektedirler. Bunlara örnek teşkil edebilecek olan Mısır asıllı, İsviçre-Cenevre doğumlu olan Tarık Ramazan, “Müslüman kimliği” konusunu değerlendirmiş ve bu değerlendirmede Müslümanların sorumluluklarını tanımlamıştır. Ramazan (2005), Allah’tan sonra aile, ümmet, ümmet-inanç duygu-kardeşlik kader topluluğu şeklinde bir sıralama yaptıktan sonra yaşanan toplumun yasalarına bağlı olmak şeklinde bir tanımlamaya yönelmiş ve bunu “Fransız Müslüman”, “Müslüman Fransız” kavramlarını farklı olmadığına bağlamıştır. (Ramazan, 2005, s. 223). Yapılan bu tanımlamanın İslam’ın kaidelerinde toplumsal bilincin bulunmadığı ve Müslüman toplumun bunu edinmesi gerektiği vurgusunun varlığı görülmektedir. Oysaki İslam dini, “hak” kavramı temelinde sadece yaşanan toplumun değil yaşanan tabiatın, çevrenin ve o

çevrede var olan tüm canlıların sorumluluğunu Müslüman'a yüklemektedir. Araştırmacının bu söylemi ve tavrının Avrupalı Müslüman kavramına hizmet ettiği düşünülebileceği gibi, Avrupa toplumları ile Müslüman halkı yakınlaştırma çabası olarak da yorumlanabilir. Ancak, İslam dininin kapsamına muhalif saydığımız bu tavrı tarafımızca Avrupalı Müslüman kavramından yana değerlendirilmiştir.

Avrupa ülkelerinde yaşamakta olan Müslüman göçmenlere karşı politik ve merkezi toplum kaynaklı eleştiriler, özellikle ekonomik sıkıntıların artmasıyla paralel bir durum göstermektedir (Danış ve İrtiş 2008, s. 36). Suç oranları, işsizlik rakamları ve benzeri problemler dile getirildiğinde, bunların çözümü konusunda hemen göçmenlerin geri gönderilmesi, göç yasalarında kısıtlayıcı önlemlerin alınması dile getirilmektedir (Canatan, 1995, s. 47). Göçmenlerin, çeşitli nedenlerden çalışamazlık ödeneği, (sosyal güvenlik sisteminden) işsizlik maaşı almaları da merkezi toplumun büyük tepkisini çekmektedir. Öyle ki göçmenler kendi aralarında dahi bu konuyu eleştirmekte ve özellikle ilk yıllarda bu durumun çokça istismar edildiğinden, göçmen Müslüman imajının zedelendiğine vurgu yapmaktadırlar (Canatan, 1995, s. 39).

Bunlara ek olarak Almanya'nın ortaya attığı "Alman İslam'ı" kavramı da dikkat çekici bir örnek teşkil etmektedir. Almanya Federal İçişleri Bakanlığı'nca 2006 yılında ilki organize edilen "İslam Konferansı"nda "Almanya'da, Almanya'dan ve Almanya için bir İslam" şeklinde bir slogan kullanılmış ve bu sloganla birlikte "Avrupalı İslam" veya "Alman İslam'ı" kavramları daha çok tartışılır olmuştur. Bu sürecin gelişimiyle birlikte 2018 yılında İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Kerber tarafından "Alman İslam'ı" kavramı açık bir şekilde dile getirilmiştir. Kavram, Alman hükümeti tarafından ortaya atılmakla birlikte bu kavramın altının doldurulması da yine Almanya'nın koordine ettiği İslam Konferansı kapsamında Müslümanlardan beklenmektedir. Yaşanan bu gelişmeler, İslam'ın Hristiyan otoriteler tarafından yeniden yorumlanması; bir anlamda bu otoritelerin tarihte kendi dinlerine yaptıkları uydurmaların İslam dini için de yapılabilmesi çabalarını hatırlatmaktadır. Bu hususun somutlaştırılması konusunda Ahmen İnam'ın (2018) "İslam'ın Konstantinleştirilmesi" şeklindeki yaklaşımı önemli bir tarihsel karşılaştırma içermektedir. İnam (2018) Avrupalı Müslüman kavramı ile İznik Konseyi arasındaki benzerliği ortaya koymaktadır. Bu hususta araştırmacı benzerliği şöyle ifade etmektedir:

“Büyük Konstantin 325 yılında, Roma İmparatorluğu’nda düzen ve barışın sağlanması için İznik Konseyi’ni toplar. Milano Protokolü (MS. 313) uyarınca Hristiyanlar imparatorlukta bulunan diğer din mensuplarıyla eşit konumdadır. Adı geçen konseye kadar Roma İmparatorluğu’ndaki Hristiyanlar arasında günümüzdeki manada bir kilise, diğer bir deyişle tüm Hristiyanları temsil eden ve devlet tarafından teşvik edilen bir kurum yoktur ve mevcut kurumlar farklı teolojik görüşler sebebiyle bölünmüştür. Önceki konseyler ve aynı zamanda anlaşmazlıklar sadece Hristiyanların gözetimi altında gerçekleşir. Ancak Konstantin en son “Arian ihtilafı” adı verilen anlaşmazlık sebebiyle imparatorlukta düzen ve barışın tehlike altında olduğunu düşünüp İznik Konseyi’ni gerçekleştirir.

Konstantin sadece konseyi toplamakla kalmamış “seremoni ve usulleri belirlemiş, tartışmalara müdahale etmiş, homoúsios (Hristiyanlık inancında İsa’nın Baba’yla aynı özde olduğunu belirten) anahtar kavramını önermiş, en azından favori göstermiş ve bunu kabul ettirmiş, sonunda da İznik Amentüsü ’nü onaylamıştır.”

İznik Konseyi’ne Arianlar da dâhil olmak üzere Hristiyan grupların tüm temsilcilerinin katılması öngörülmüştür. Fakat konseye bu kadar kapsamlı bir katılım olmamış, katılımcıların büyük çoğunluğunu Arianizm karşıtları oluşturmuş ve bunlar Logos/İsa hakkındaki görüşlerini kabul ettirerek İsa’nın Tanrı ile “aynı özde” olduğu ilan edilmiştir. Rahip Arius, İsa’nın da sadece diğerleri gibi bir insan olduğu öğretisini savunduğu için (Caesarea’lı Eusebius ile birlikte) sürgün edilmiştir. Kendisi bir ateist olan ve Hristiyanlığı asla açıkça kabul etmemiş olan Konstantin, İznik Amentüsü’nü onaylamış; ardından da Nikomedialı (günümüz Türkiye’sinde İzmitli) Eusebius gibi diğer muhalif katılımcıların bu inanç esaslarını imzalamasını “sağlamıştır.”

Konstantin’in müdahalesiyle sadece ilk İmparatorluk Kilisesi ortaya çıkmamış, aynı zamanda Hristiyanlar arasındaki teolojik tartışmalar o andan itibaren “yabancı müdahalelerle” dogma hâline gelmiştir. Bu olay, devletin Hristiyan teolojisiyle ilgili meselelere karışmasının ilk örneğidir. Bu ayrıcalık o andan itibaren pagan imparatorluk tarafından sürdürülmüştür. İmparator hangi düşünceyi veya öğretiyi temsil ederse etsin, daima masada yerini almıştır. Konstantin’den sonra belli bir teolojik öğretiyi devlet gücü ile kabul ettirmek isteyen imparatorlar da devam edegelmiştir.”

Günümüzde, Avrupa'nın İslam'a yönelik müdahaleleri ve buna gerekçe olarak körüklediği İslamofobinin altında yatan nedenleri izah bakımından son derece yerinde bir tespit olarak değerlendirilmelidir. Öte yandan, bu çabalarını desteklemek adına yine yukarıdaki metinde ifade edilen "İznik Amentüsü" gibi bir çabanın da Avrupa İslam'ı ile gündeme getirilmek istendiği söylenebilir. Bu çabaların içerisinde yer alan "İslam akademisyenleri", "İslam Alimleri", "İslam Yöneticileri" nin varlığı da göz ardı edilmemelidir. Nitekim Suudi Arabistan veliaht prensinin ve Kâbe imamının yakın geçmişte Müslüman toplulukları niteleme biçimleri ve İsrail'in İslam dostu olarak tanımlanma çabaları bu savımızı açıkça desteklemektedir.

3.6 AVRUPA'DA IRKÇILIK VE YABANCI DÜŞMANLIĞI

Avrupa'da 11 Eylül 2001 terör saldırılarından önceki dönem olan 1980 ve 1990'lı yıllarda ırkçılık ve yabancı düşmanlığı, 11 Eylül sonrasında ABD ve Avrupalı güçlerin çeşitli bahanelerle Afganistan ve Irak işgalleriyle ivme kazanmıştır.

Avrupa'da milliyetçilik, aşırı sağın yükselişi, ırkçılık ve yabancı düşmanlığının kökenleri 1980'li yıllara kadar uzanmaktadır. Esasında Avrupa'da ırkçılığın yükselişi aşırı sağın yükselişi ile paralellik arz eder. Geride kalan 20-25 yıllık dönemde Avrupa'nın demokratik ve istikrarlı yapısı içerisinde aşırı sağ söylemleri benimseyen siyasal hareketler önemli ölçüde güç kazanmakta hatta bu gelişme Avustralya, Yeni Zelanda ve Kanada gibi Ortadoğu'ya nispeten uzak ülkelerde de zaman zaman kendini göstermektedir. Siyasal arenada yerlerini aldıklarında marjinal oluşumlar veya mikro hareketler şeklinde yola çıkan pek çok aşırı sağcı parti bu gün Avrupa demokrasisi içinde güç kazanmaya devam etmektedir.

AB, 1993 yılındaki Maastricht Antlaşması'yla siyasal entegrasyonunu ve aynı zamanda ekonomik entegrasyonunu tamamlamış, pek çok yeni politika ve revizyon gerçekleştirerek eşitlik, insan hakları, refah, adalet vb. gibi konularda dünyada bir model olma iddiasını ortaya atmıştır. Ancak bu gün, Roma Antlaşmasının elitist ruhu ve kendisine yeterince söz hakkı tanınmamış azınlık yada Arian olmayan halklar için arzu edilen ilerlemenin sağlandığı söylenememektedir (Yılmaz, 2007). Nitekim 1970'li

yılların Avrupa'sında yaşanan ekonomik ve siyasal krizler bir dönemin tanımlaması olarak “*Eurosclerosis**” şeklinde adlandırılmıştır (Yılmaz, 2007).

Bu dönemde yaşanan krizlerle birlikte Avrupa'nın Birlik olma yolunda ilerleyişi esnasında ulusal egemenliklerin ulus üstü yapılanmalara göçerimi ve yine ulusal çıkarlar ile Birlik çıkarlarının örtüşmediği durumlardan kaynaklanan pek çok tartışma yaşanmıştır. Bu tartışmalar ise bu dönemin tipik özelliği olan derinleşmenin yavaşlamasına neden olmuştur. Buna karşılık derinleşmede yaşanan yavaşlama ve dirençlerin aşılması amacıyla 1987 Avrupa Tek Senedi ile Ortak(Tek) Pazar hedefine giden yoldaki sorunların aşılmasına çalışılmıştır. Roma Antlaşması'yla başlayan derinleşme ve 1973'teki ilk genişlemeye kadar geçen bu dinamik süreçte Birlik genelinde genişleme ve derinleşmeye yönelik destekleyici veya karşı çıkan pek çok tartışma söz konusu olmuştur. Bununla birlikte siyasi ve ekonomik iktidar kaybı yaşandığı, ulusal çıkarların ötelendiği gibi muhalif düşünenlerin yanı sıra ulusal kimlik kaygıları da yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştır. Bu yıllar itibariyle Avrupa içinde gerek azınlıklar gerekse göçmenler açısından dikkate değer tepkisel fikir ve eylemlere pek rastlanmamaktadır (Erpolat, 2010, s.3-4).

3.6.1 Etnik Çatışma Eğilimi ve Yükselen Etnik Milliyetçilik

Etnik çatışma, iki ya da daha fazla sayıda etnik grubun birbirleri arasında yaşanan çatışmaları ifade etmektedir ve genellikle gruplardan bir tanesi devlet otoritesinin gücünü elinde bulunduran diğeri ya da diğerleri ise buna muhalefet eden taraf konumundadır. Bu çatışma ortamları tek bir devletin sınırları içerisinde cereyan etmektedir (Sönmezoğlu, 1996, s.184).

Soğuk Savaş'ın ardından dünyanın çeşitli bölgelerinde alevlenen etnik temelli çatışmalar, etnik sorunlar üzerinde yapılan akademik çalışmaları arttırmıştır. Bazı bilim adamları bu çatışmaları modernite öncesi kimliklerin canlanması ya da kabile milliyetçiliği olarak değerlendirirken bazıları ise küreselleşmenin dayattığı homojen

* 1973 petrol krizi sonucu Avrupa'da yaşanan ekonomik durgunluk, enflasyon ve işsizliği ifade eder.**Eurosclerosis** 1970'lerin sonuna kadar sürmüştür. Geniş bilgi için bkz. Murat Necip Arman, “Eurosclerosis'ten 'Eurosteoporoz'a: Avrupa Birliği'nin Uygur Güç Nosyonunun Sonu” Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt 7, Sayı: 26 ss.87-106, 2011

dünyaya gösterilen bir tepki ve “parçalanma-balkanizasyon” olarak değerlendirmektedir (Mount, 2000, s.150).

Etnik kimliklerin terörle ifade edilmesi sadece hedef aldığı devletin güvenliğini tehdit etmekle kalmamakta, aynı zamanda diğer devletleri de içine çekecek bir girdap yaratmaktadır. Çünkü grup kimliklerinin saldırgan militarist ve ideolojik tanımlanması, diğer gruplar tarafından kendi güvenlikleri için bir tehdit olarak algılanabilir (Kaufmann, 1996, s.147). Bahsedilen bu durum, teorik bir temelden öteye gitmemekle birlikte günümüz konjonktüründe yorumlandığında; pratikte Irak’ın işgali etnik kimlik veya yönetimlerin terörle ifade edilmesinin örneğini teşkil etmektedir. Bu yaklaşım, yanı zamanda İslamofobik uygulamaların da hangi amaca hizmet ettikleri noktasında bir ipucu niteliğindedir. Nitekim 11 Eylül olaylarının ardından Amerika Ortadoğu’da dilediği şekilde işgaller yapmış ve Suudi Arabistan’ın teröristleri beslediği iddiası ile ekonomik yaptırımlara maruz bırakmıştır. Bu yaptırımlardan İran’da benzer şekilde nasibini almıştır. Bunların devamındaki amaçları, ABD’nin günümüzdeki İran ve Suudi Arabistan politikaları üzerinden somut olarak görebilmekteyiz. Diğer taraftan, “diğer devletlerin girdabın içerisine çekilmesi” savını da yine aynı süreçte Ortadoğu’da ki Avrupa devletlerinin Suriye meselesindeki tavrı ile ilişkilendirmek mümkündür. Temelde, terörle tanımlanan grup veya devlete müdahalenin meşrulaştırılması çabasının varlığı kendini göstermektedir.

Yukarıda ifade edilen durumu Brezinski “*ideolojik çelişkiler ve toplumsal kutuplaşmalarla dolu bir dünyayı jeopolitik parçalanma hayaletinin tehdit ettiği açıkça görülmektedir. Küresel jeopolitiğin dinamiği, politik olarak yeni uyanmış halkların kendi geleceği ve evrensel olarak kabul edilmiş adalet hakkında kuşkuları ve yeni başlamış özlemleri ile etkileşim halindedir*” diyerek açıklamaktadır (akt. Rayn, 1997, s.158).

18. yüzyıl sonlarında milliyetçilik kavramının ortaya çıkması ve ulus devletlerin oluşmasıyla beraber, devletlerin politik sınırları ile ulusların tarihi ve kültürel sınırları arasında her zaman tam bir örtüşme sağlanamamıştır. Sınırlar ya bir etnik grubu iki devlet arasında bölmüş ya da birden çok etnik grubu aynı devletin sınırları içinde bırakmıştır. Bugün dünya devletlerinin ancak yüzde 10’u homojen sayılabilir, yüzde 40’ında, toplumun yüzde 75 ya da daha çoğunu oluşturan bir etnik grup egemen durumdadır. Bu orantısız yapı sonucunda bulunduğu yerde nüfusun yarısını bile

oluşturmayan etnik yapıda devletler ortaya çıkmıştır ve bu yapıdaki devletler de dünya devletlerinin yüzde 30'unu oluşturmaktadır (Rayn, 1997, s.158).

Diğer yandan azınlık ya da göç gibi nedenlerle yer değiştirmiş önemli bir nüfus, yerleştikleri ülkelerde etnik ve dini azınlık olarak yaşadıkları toplumlarda haklar talep etmeye başlamıştır. Bu talepler ise zaman zaman tehdit gibi algılanmış ve ötekileşme gibi sorunlara neden olmuştur. Çıkış noktası etnik olan gerilimler, devlet sınırları dışından destek alabilmekte; bundan dolayı da barış ve güvenlik için tehdit gibi algılanabilmektedir (Sander, 1992, s.23).

İki kutuplu sistemin çökmesinden sonra, devletlerin doğuşu ile çizilen sınırların çerçevesinde kurulan ülke-etnik azınlık bağları, gerek iç-dış politika ilişkisi bakımından, gerekse genel uluslararası politika alanında önemli bir belirleyicilik kazanmıştır. Etnik gruplar, devletlerin iç ve dış politikaları açısından ülkesel bütünlük ile devlet otoritesinin korunmasından kitlesel göç hareketlerine hatta etnik arındırmaya kadar uzanan ve devletlerin dış politikalarını etkileyen farklı sorunlara konu olabilme potansiyeli taşırlar (Özgür, 1998, s.201). Bu potansiyel, 90'lı yıllarda Batı Avrupa'nın demokrasisi içinde "uysallaştırılmış" ve köklü kurumlar içinde "dizginlenmiş" etnik ve dini milliyetçiliğin harekete geçmesi endişesini doğurmuş ve Avrupa içinde göçmen nüfusun en yaygın dini olan İslam etrafında toplanmıştır. Avrupa'nın İslam'a karşı duyduğu kuşku ve tehdit algısının altında, geçmişi uzun yıllara dayanan kendi ötekileştirme ve aşağı görme tutumunun bir karşılığının ortaya çıkması ihtimalidir (Sander, 1992, s.529). Merkantilist dönemde sömürgeleştirilen ülkelerin büyük çoğunluğunun İslami menşe taşıması ve dini uyanış hareketleri ile terörist eylemlere girişilmesi başka bir endişe kaynağıdır. Nitekim bu endişeyi doğrular biçimde 11 Eylül saldırıları ve Avrupa genelinde yaşanan olaylar dikkat çekmektedir.

Avrupa'da İslamofobiyi büyüten ve geliştiren asıl kaynak 11 Eylül ve sonrasında yaşananlar olsa da aslında 70'li yıllara kadar uzanan bir geçmişi vardır. 1973 Arap-İsrail Savaşı ile yaşanan 1974 Dünya Petrol Bunalımı sonrasında, Avrupa ekonomilerinin sarsıntısını en fazla orta sınıf hissetmiştir. Çünkü imalat sanayisi gittikçe hizmet sektörüne kaymış ancak hizmet sektöründe gerekli ücret açılımı yapılamamıştır. Bu da ortaya, maddi ve manevi bakımdan geriye doğru giden bir orta sınıf çıkarmıştır (Atikkan, 2014, s.53).

Öte yandan, İslamofobi, Avrupa'da kökleri İslamiyet'in ortaya çıkışından Haçlı Seferlerine ve Osmanlı'nın hâkimiyetine kadar giden bir durum iken 11 Eylül ve sonrasında daha çok taraftar ile yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştır. Toplumdaki algı dönüşümüne bir de Müslüman göçmenlere yönelik endişeler eklenince tehdit algısı derinleşmiştir. Bu ve buna benzer tüm gelişmeler esasında göçmen endişesi yaşayan Avrupa devletleri, kendi ülkelerini bir kabuklandırma ve zor erişimin gerçekleşmesi yolunda aldığı katı önlemleri artırmıştır (Budak, 2008, s.36). Uzun yıllar boyunca gerek sömürgesi olan ülkelerin hem kaynaklarını hem de insan gücünü ve gerekse üçüncü dünya ülkelerinin genç nüfusunu ucuz işgücü olarak kullanmak suretiyle kendi ekonomik gelişmesini ve birinci dünyasını oluşturmuştur. Geline nokta ise bu işgücü ve sömürülen ülkeler Avrupa'nın geçmişini örtmek ve gelecekteki eylemlerine temel teşkil etmek adına terörle ilişkilendirilmiştir.

Avrupa'nın bütünleşik ve entegre olmuş korunma çabalarına bakıldığında bunun tarihi geçmişte bazı esin kaynaklarının olduğu görülmektedir. Şöyle ki; II. Dünya Savaşı yıllarında Nazi Almanyası'nın Birleşik Krallığa karşı korunması amacı ile Avrupa topraklarını tanımlayan askeri amaçlı "Fortress Europe" yani "Avrupa Kalesi" deyimini propaganda gayesi ile ortaya atılmıştır. Hitler ve Wehrmacht planları olan askeri strateji ile Avrupa kıtası elde edilecek ve Birleşik Krallığa karşı güçlü ve muhafazalı olacaktır. Günümüzde ise Kale Avrupa'sı deyimini Avrupa Birliği ülkelerine doğru yasadışı göçle beraber anılmaya başlamıştır. Bu da Nazilerin herkesçe reddedilen ırkçılık savlarına atfen kullanılan bir terim olduğundan tartışmalara neden olmuştur (Sever ve Sever, 2013, s.89).

3.5.2 Dini Radikalizm

Dünyada din faktörünün pek çok çatışmada önemli bir rol oynadığı fikri artan bir kabul görmektedir. İnsanların düşünceleri, inançları, neleri doğru ya da yanlış olarak kabul ettikleri tutumlar, onların davranışları üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Din, doğası gereği kesin ve sorgulanabilirliği son derece zayıf kurallar bütünü olan bir öğreti olduğundan, inananların üzerinde önemli bir psikolojik kontrol mekanizması oluşturur (Scott, 2000, s.1). Bu nedenle, hangi dine mensup olursa olsun, fanatizm derecesinde tutkuyla inanmış biri, şiddete kanalize edildiği takdirde çok güçlü bir motivasyona sahip olmuş demektir. Örneğin intihar saldırıları "İslam düşmanlarına" karşı cihat kavramı

çerçevesinde düşünüldüğünde, dinsel bağlılığın ve cesaretin en üst noktası olarak algılanmaktadır (Tavas, 1999, s.68). Bernard Lewis bu durumu, *“Tanrı adına, Tanrı düşmanları ile savaşmak ordunun görevidir ve bu görevi onları yok ederek gerçekleştirir”* şeklinde açıklamıştır (Lewis, 1992, s.174).

Soğuk Savaş’ın ardından ideolojik kamplaşmanın yerini farklı bir dünyaya bıraktığı dönemlerde etnik sorunların yanında, bir diğer sorun olarak siyasallaşan İslam tartışmaları gündeme oturmuştur. Bir görüş demetine göre iki kutuplu dünya düzeni İslam ve Batı temelinde devam edecektir. Bir diğerine göre ise siyasal din ulus-devletin laik yapısı karşısında bastırılmış inançların kamu alanında kendine yer arama mücadelesidir (Tepe, 1998, s.519).

Batılı yorumculara göre siyasallaşan dini yapıların en etkili olduğu bölgelerden biride Ortadoğu coğrafyası ve İslam’dır. Leon T. Hadar, siyasal İslam’ın uluslararası politikadaki rolü ve yarattığı etkiyi şu şekilde anlatmaktadır (Hadar, 1993); *“Soğuk Savaş’ın kızıl tehdidi gibi, yeşil tehdit (İslam) Batı değerlerine karşı bir kanser gibi yayılmaktadır. Tahran bu ideolojik başkaldırmanın merkezidir. İran liderliğindeki bu intifadanın amacı, Kuzey Afrika, Ortadoğu, İran Körfezi’nden Asya’ya kadar Batı karşıtı rejimlerin desteklenmesidir.”* Ancak Halliday(1998)’e göre söz konusu tehdit doğal politikaların ve anlayışların sonucu değildir. Halliday bu durumu şu şekilde değerlendirmektedir (Halliday, 1998, s.123): *“Soğuk Savaş’ın bitişi, Hristiyan Batı ile İslam dünyası arasında bir çatışma doğmasına ya da sözde eski çatışmanın canlanmasına neden oldu. Batı’nın Saddam Hüseyin’le savaşa girerek Rusya’yla sürdürülen Soğuk Savaş çatışmasının boşalttığı yere düşman olarak Saddam’ı koyduğu öne sürülüyordu. Bunun uzantısıysa, Batı Avrupa’nın genel olarak “İslam tehdidi” ile ilgilenmesinin söz konusu tehdidi ideolojik anlamda Soğuk Savaş’ın yerine koyması olarak algılanmasıydı.”*

Soğuk Savaş sonrası yeni dönemde, Ortadoğu’da faaliyet gösteren ve sosyalist ideoloji doğrultusunda; eylem ve planlarını İslam dinine mal etme çabaları yoğunluk kazanmıştır (Caşın, 2001, s.661). Başka bir ifade ile Soğuk Savaş’ın bitimi ile bağlantısızlık ve sosyalizm, sömürgecilik karşıtı mücadelesindeki cazibesini yitirmiştir. Bu ideolojik boşluk, bir başkaldırı felsefesi olarak, İslami söylem tarafından tazmin ve telafi edilmektedir (Öke, 2001, s.88-89).

Graham Fuller ve Ian Lesser (1996, s.88), radikal İslamcı hareketlerin, dini öğretinin zihinlerde yarattığı Batı düşmanlığı olgusunu ekonomik sorunlardan ve gelir dengesizliğinden hareketle açıklanmakta ve şu şekilde bir tespit yapmaktadır: *“Bulunduğu coğrafyalarda çatışmaların ve bölgesel çıkar mücadelelerinin en çok yaşandığı Müslümanlar ve İslam, Kuzey-Güney ayrımı söyleminin merkezine çekilebilir. Üçüncü Dünya tipolojisinin göstergesi olan bu durumundan dolayı, İslam toplumlarının gelişmiş ülkelerden daha fazla eşitlik ve haysiyetli muameleye dayalı ilişkiler kurulması yönündeki talepleri arttıracaktır. Batılı ülkelerin ise bu taleplere karşılık verememesi, halinde milliyetçi ve İslamcı radikalizm artabilecektir.”*

Din, insanların kimlik edinmelerinde anahtar bir rol oynar. Bu yüzden bireysel ve toplumsal kimlik oluşturma çabaları, gruplar arasında biz ve ötekiler ayrımı yaratmaktadır. Dini radikalizm dürtüleriyle hareket eden gruplar diğer dinleri onların inananları kendileri için birer tehdit kaynağı olarak algılayabilmektedir. Bu durum da tıpkı diğer kimlik bağlantılı sorunlarda olduğu gibi potansiyel bir çatışma ortamını hazırlamaktadır. Bunun yanı sıra din konulu ya da din ile bağlantısı olan sorunlar yüzyıllar öncesinden kaynaklanabilmektedir (Öke, 2001, s.89-90).

Ancak gerçek şu ki; dini radikalizm tıpkı etnik milliyetçilikte olduğu gibi çatışmalara kıvılcım olan ve onları körükleyen güçlü güdülerden birisidir. Eğitim düzeyi ve ekonomik seviyesi düşük toplumlarda sığınılacak bir ideoloji olabilen dini radikalizm çeşitli terör örgütlerinin eylemlerine meşruiyet sağlamaktadır. Batılı değerlere küskün ve öfkeli yığınlar, dinlerine sarılarak şiddet eğilimi içine girebilmektedirler. Bu şiddet dalgasının ekonomik dengesizlikler sürdükçe ve öfkenin intikam duygusuyla beslenmesiyle artacağından endişe edilmektedir.

3.6 11 EYLÜL SONRASI AB GÖÇMEN POLİTİKALARI VE İSLAM'A BAKIŞ

11 Eylül 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Dünya Ticaret Merkezi ile Savunma Bakanlığı Pentagon'a göçmen olan Müslüman teröristler tarafından düzenlenen saldırıdan sonra Avrupa'da Müslüman göçmenler konusunda şüpheli bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu tarihten sonra AB gündemi terörle ilişkili oldukları şüphesi gerekçesiyle göçmenler konusuna odaklanmıştır. 2001 yılı 14-15 Aralık'ta Brüksel'de gerçekleştirilen Laeken Zirvesi toplantısında, göç konusunda yürütülecek

abaların yetersiz olduğu kabul edilerek kapsamlı bir g politikası oluşturulması kararı alınmıştır. Saldırının ardından alınan kararların özü, terör ve gn ilişkili olduğu, bundan dolayı da g politikalarında katı kurallı bir çizginin benimsenmesine dayanmaktadır(Laken Sonuç Bildirgesi, 2001, s.11). Bu kararın ardından ABD ve AB’deki -başta Müslümanlar olmak üzere- tüm gmenler potansiyel terör destekçisi ya da kaynağı gibi görülmeye başlanmıştır.

Avrupa Komisyonu’nun 5 Aralık 2001’de yayınlamış olduğu çalışma belgesinde Birlik yesi devletlerin terörle ilgisi olduğu konusunda şüpheli sığınma talep edenlerin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi 1. maddesinin F bendine göre reddedebilecekleri ileri sürülmüştür. Buna göre; “a) Bunlara ait milletlerarası vesikalarda, tarif edildiği manada barışa karşı bir suç, bir harp suçu veya insanlığa karşı bir suç, işlediği; b) Mülteci sıfatıyla kabul edildiği memlekete ilticadan evvel iltica memleketi dışında ağır bir genel suç ‘işlediği; c) Birleşmiş Milletlerin gaye ve prensiplerine aykırı fiillerden suçlu olduğu hususunda; Ciddi kanaat olan mevcut bir şahıs hakkında tatbik edilmez.”*

Bu maddeye göre sığınma talep edenler ve halen sığınmacı durumunda olanlar öznel değerlendirme ve yargılara tabi tutulabilecektir. İngiliz güvenlik stratejilerinin sloganı olan “Sıkı kontrol edilen ulusal sınırlar, güvenli bir cennet” deyişi yaşadığımız zamanın “g ağı” olarak adlandırılmasının da sebebi olmuştur. AB’nin oluşturduğu refah kümesinin katı kurallı sınır denetim ve önlemlerine devam edeceği ve bunun da üçüncü ülke vatandaşlarının üzerinde bir takım sosyal sonuçlar ortaya çıkaracağı görülmektedir. Bu sosyolojik sonuçlardan ilki; güneyin az gelişmiş ülkelerinden kuzeyin refah kmlne yapılacak yaşa dışı g olaylarının artması ve bağlı sonuçların etkilerinin genişlemesidir. İkincisi ise bu tip g politikalarının toplumda da geniş yankı bularak gmen karşıtı söylemleri arttırması, kendi ülkelerinde ırkçılık, etnisite, ayrımcılık ve marjinal ideolojileri beslenmesi ile sonuçta sosyal reaksiyonlara zemin oluşturmasıdır (Güllüpınar, 2004, s.2).

AB lkelerinin bu politikaları “gmen”i; sorun, tehlike, tehdit, korku kaynağı ve suçlu gibi toplumca büyük kaygı yaratan kavramların karşılığı haline getirmektedir. Bu akıma

* 28 Temmuz 1951 Tarihli Cenevre’de imzalanan ve 29.08.1961’de kabul edilen 359’nolu “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin Onaylanması Hakkında Kanun”un birinci maddesi. http://askerihukuk.net/FileUpload/ds158941/File/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesmenin_onaylanmasi_hakkinda_kanun.pdf, (16.11.2018)

medyanın da eklemelenmesiyle artık göçmene yüklenen kavramlar ete kemiğe büründürülerek; öteki ve farklı şeklinde etiketlenerek yaşadıkları toplumda açık hedefe dönüştürülmektedir. Bu empoze, Madrid, Londra, 11 Eylül, kriminal suçlar ve en son Fransa Saldırıları ile desteklendiğinde ortaya çıkarılan göçmen profili toplum zihninde açıkça tehdit olarak konumlanmaktadır.

Terör saldırılarının ardından yalnızca olayın olduğu ülkede değil, AB genelinde yapılan tüm gösterilerde İslam toplumu açık ya da örtülü olarak mesul tutulmuştur. Ancak tezin pek çok yerinde de ifade edildiği gibi Avrupa'ya göç edenlerin esas kaygısı can güvenliği, ekonomik gereksinimlerini karşılamak ve daha iyi koşullarda yaşamak için bir işte çalışmaktır. Bu yüzden de kriminal ve küçük olaylar dışında terör eylemi gibi geniş kapsamlı ve iyi bir organizasyon gerektiren infial yaratıcı fiillerin bir parçası olmak göçmen azınlık için dışarıdan kanalize edilmediği sürece ekonomik açıdan pek olası değildir (Özerim, 2014, s.15).

Yaşanan terör olayları göçmen Müslümanların durumunu daha da zorlaştırmıştır. Terörün Müslümanlarla birlikte anılması, onların iş gücü kaynağı olarak var oldukları gerçeğinin önüne geçmektedir. Başlangıcında göçmenler bir insan kaynağı olarak görülmekteyken, 90'lı yılların başından itibaren başta yasa dışı göç olmak üzere göçmenler ve göçmen merkezli konular AB için hem sosyal hem de güvenlik bakımından önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. Ayrıca Sovyetlerin dağılmasıyla hızlanan küreselleşme dolaşımdaki göç hareketlerinin yapısını da karmaşıklştırmıştır. Buna Ortadoğu ve Afrika'daki istikrarsızlık ve güvensizlik ortamının da eklenmesiyle göç dalgaları büyüyerek Avrupalı ülkelerin önünde gelecek yıllarda da artarak sürecek bir sorunlar yumağı oluşturmıştır (Arıkan-Akdağ, 2005, s.162).

11 Eylül'den sonra uluslararası ilişkilerin hemen hemen tüm yapısı değişerek soğuk savaş yıllarında olduğu gibi ancak varlığı bilinen fakat yeri tam olarak bilinmeyen güvenlik tehditleri yeni politikaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yakın geçmişten bu yana, Avrupa artık sadece nitelikli iş gücü ve göçmen talep ederken, kalite standartlarını yükselterek ülke içerisinde kalmayı sınırlandırma, göçmenleri yasal bir zeminde bulundurma, niteliksiz iş gücünü uzak tutma ve gelen işçi sayısını kısıtlanması yolunda kararlar almaktadır. 11 Eylül saldırılarından önce görece daha yumuşak bir zemin içinde kararlar alınmaktayken, bu olaydan sonra belirgin bir şekilde sert tutum ve

politikalara geçilmiştir. 11 Eylül sonrasında Avrupa’da görece esnek ve yumuşatılmış güvenlik önlem ve politikaları realist bir yaklaşımla ulus üstü bir kavrama dönüşerek sertleştirilmeye başlanmıştır (Ünsal, 2007, s.102).

Avrupa’da değişen bu güvenlik ve yeni angajman anlayışı çoğunlukla Müslüman toplum ve Arap dünyasıyla olan ilişkileri etkilemiştir. Bunun altında yatan neden ise 11 Eylül’ün ABD ve AB tarafından “*Radikal İslam*”, “*İslami Terör*”, “*Köktencilik*”, “*Fundamentalizm*” gibi kavramlarla tanımlanan ve terör kaynaklı olduğu algısının yerleşmesidir. Nitekim Avrupa Parlamentosunda yükselen ırkçı ve İslam karşıtı blokta son yıllarda bir artış gözlenmektedir (Arslan, 2015).

Avrupa Konseyi’nin, 2014 yılında yayınladığı “İrkçılık ve Hoşgörüsüzlük Komisyon Raporu”na göre, Ortadoğu’daki askeri ve sosyal şiddet içerikli krizler, Avrupa’da antisemitizm, İslamofobi, yabancı düşmanlığı ve ırkçılığın artmasına sebep olmuştur. Raporda Avrupa genelinde İslamofobinin yükselişe geçtiğine dikkat çekilerek siyasilerin, terörist eylemleri, İslam’a ve Müslümanlara mal etmeye çalışarak bundan çıkar sağlamaya çalıştığı belirtilmiştir. Raporun bir diğer dikkat çeken sonucuna göre Avrupa değerleri ile İslami değerlerin birbiri ile çeliştiği düşüncesinin yüksek dille seslendirilmesinin İslamofobiye beslediği vurgulanmıştır. Ayrıca siyahi AB vatandaşlarının dahi ırkçı ve yabancı düşmanlığı yaşadıklarına değinilmiştir (Bardakçı-Tosun, 2016, s.41).

11 Eylül’den sonrasında AB gündemi terörizm ve ilgili konularla öncelik verilmiş, göç ve göçmenler konularının çözümü için Ekim 1999’da düzenlenmiş olan Tampere Zirvesi ile göçmenlere yönelik güvenlik odaklı kararlar alınmıştır. Yeterli ilerleme sağlanamadığı gerekçesiyle düzenlenen Laeken Zirvesi’nde de daha kararlı durulması yönünden görüş çıkmıştır. Nisan 2002’de Avrupa Komisyonu, Yeşil Kitap olarak tanımlanan “Topluluk Yasa Dışı İkamet Edenler İçin Dönüş Politikası” belgesini yayınlayarak güvenlik önceliği korunmak üzere AB’nin göçmenlik, geri dönüşler ve iade politikalarında insan hakları konularına riayet edilmesi ve uluslararası göçmen hukuku kurallarına uyulması gerekliliği benimsenmiştir. (Ünsal, 2007, s.102). Ayrıca, sınır güvenliği ve göçmenler konusunda göçmenlerin terör potansiyeli oldukları endişesiyle hareket edilmiş ve uluslararası hukuk kuralları tartışılmıştır.. Göçmenlerin durumu ve göç konusunda görüşlerin ortaya konulduğu 2002’deki Seville Zirvesi’nde

sığınmacı ve mülteci konularına ağırlık verilmiş ayrıca yasa dışı göçe engel olmada bazı çerçeve önlemler benimsenmiştir (Ünsal, 2007, s.103). Bunlarla birlikte yasadışı göçü engellemek üzere 2002 yılında 77'si Afrika'dan olmak üzere, Karayip ve Pasifik ülkeleriyle işbirliği adı altında "Cotonou Anlaşması" gerçekleştirilmiştir. Tampere Zirvesi'nden sonraki 5 yıl içerisinde ilerleme sağlanan göç ve sığınma konularını özetleyen "Avrupa Birliği'nde Özgürlük, Güvenlik ve Adaletin Güçlendirilmesi" başlıklı "Hague Programı" Kasım 2004'te Avrupa Konseyi'nde kabul edilmiştir. Program daha çok sınır denetimleri ve ortak bilgi paylaşımı konularını kapsamakta olup göçe dair tüm evrelerin ayrıntılı bir şekilde ele alınarak ortak bir politika oluşturulmasının gerekliliği üzerinde durmaktadır (Doğan, 2007, s.65).

Esasında bu "işbirliği" terimi programı benimseyenler tarafından "baskı ve zorlama" şeklinde algılanmaktadır. Öte yandan, Müslüman Afrika ülkeleriyle göçün sebeplerini iyileştirme adı altında temelde İslamofobik bir yaklaşımın varlığı görülmektedir. Bununla birlikte, programlarda öne çıkarılan hususlara bağlı olarak yeni yapılanmalara gidilmiş; Europol'ün görevleri yeniden tanımlanmış ve AB sınırlarını korumak adına Frontex Teşkilatı kurulmuştur (Payzanoğlu ve Özyörük, 2005).

Eleştirel anlamda Avrupa'nın göçle olan sorunlarının neredeyse dünyanın yarısının sorunu haline getirilerek çözüm üretilmesi hedeflendiği söylenebilir. İkinci bir eleştiri de, Avrupa'nın seçkin insan kaynağını göçmen olarak kabul ederken herhangi bir niteliği olmamasına rağmen insan hakları konusunda mağdur olan göçmenlere verilecek fırsatların sınırlıdır. Bu yaklaşımın benimsediği yöntem ve içerik bakımından pragmatist bir anlayış olduğu söylenebilir. 11 Eylül saldırılarından sonra Avrupa, göçmen ve yasa dışı göçle mücadele etmeyi soft politikalardan hard seviyeye taşımış ve ikinci sütunda yer alan, askeri çözümler de dâhil katı güvenlik politikaları çerçevesinde değerlendirmeye başlamıştır.

11 Eylül sonrası yaşanan sürecin ardından dikkat çekici olan bir diğer husus ta saldırıları "Müslüman göçmenlerin" yaptığı yönündeki beyanlardır. Zamanla çeşitli medya ortamlarında çıkan haberler ve incelemeler* terör saldırıları, İslam ve şiddet

* İnternette çokça paylaşılan 11 Eylül'ün gerçekleri adlı videoda binaların uçak çarpması ile yıkılamayacağı konusunda bilimsel delillere yer verilmekle birlikte binaların çökme esnasında toz haline dönüşmesi konusunda da uçak yakıtı veya çökme enerjisinden daha fazlasına ihtiyaç duyulduğu

arasında kurulan ilişkilendirmenin temeli olurken göçmenlere yönelik bakışın, başta ABD olmak üzere AB’de aleyhte gelişmesine sebep olmuştur. Netice itibariyle öne sürülen savların tamamının 11 Eylül sonrası işgallere dayanak hazırlamak olduğu söylenebilmekte ve yaşanan yakın geçmiş bu savı doğrular niteliktedir. Göçmen ve sığınmacı kavramları üzerinden yapılan bütün tanımlamalar da Müslümanlar ve İslamiyet açısından olumsuz algı yaratma çabalarından ibarettir. Geline nokta bu çabaların amaçlarına ulaşması veya ulaşmaması çabaların arkasındaki amaçların gerçekleşmesine engel teşkil etmediği görülmektedir.

3.7 AVRUPA ÜLKELERİNDE YENİ IRKÇILIK VE YABANCI DÜŞMANLIĞI

Müslüman göçmenlerin potansiyel suçlu olarak algılanması sonucunda ortaya ekonomik, sosyal ve kültürel bir dışlama eğilimi çıkmış ve yöntem olarak ırkçılık, milliyetçilik ve ötekileştirme kullanılır hale gelmiştir. Bu ırkçılık kavramı genetik değil, Avrupa ortak kimliğine adapte olmayı başaramamış ya da direnç gösteren Müslümanlara karşı geliştirilen yeni nesil bir anlayıştır. Seçim kampanyalarında Müslüman Göçmenlere karşı söylemler, liderler tarafından “Müslüman Kartı” olarak kullanılmakta ve sıklıkla dile getirilmeye başlanmıştır (Erdenir, 2005, s.33).

Müslümanlar üzerinden sürdürülen bu tutum Avrupa genelinde “İslamofobi” semiyotiği ile yabancı düşmanlığına dönüşürken, İslam Dini terörle ve şiddetle sürekli aynı cümle içinde kullanılarak, adeta bu kavramları destekleyen bir din gibi gösterilme çabası gittikçe yaygınlaşmıştır. Dolayısı ile Müslümanlar, potansiyel, faal, destekçi, etnik, dini terörist gibi deyim yerindeyse her çeşit terör ile sıfatlandırılmıştır. Avrupa’da terörle mücadelede din ve kültürlerin çatışması olarak kabul edilmiştir. Hatta bu tehlikeli durum, bazı Avrupalı devlet adamları tarafından da doğal bir tepki olarak ifade edilmiştir.

Evrensel insan hak ve özgürlüklerinin her alanda sıkça vurgulandığı günümüzde hoşgörü ve eşitlik ilkelerinin tersine; yabancı düşmanlığı, dışlama, ötekileştirme ve hakaret içeren yargılar, değerlere saygısızlık, çağdaş uygarlık seviyesi nitelemesi

ortaya konulmaktadır. Birçok 11 Eylül karşıtı yayın ve belgede binaların temelinden yıkıldığı ve bunun dışarıdan bir müdahale ile mümkün olamayacağı ortaya konmaktadır.

yapılan Avrupa'nın aşması gereken önemli bir sorun haline gelmiştir (Fredrickson, 2007, s.5).

Genetik özelliklere atfedilen ırk ve ırkçılık bu bağlamdaki yapısından sıyrılmışsa da artık yeni ve daha karmaşık bir anlamda dile getirilmeye başlanmıştır. Irkçılık kavramı artık, etnik merkezcilik, kültürel dışlama, yabancılara karşı olumsuz tutumlar, anti-Semitizm, gibi içinden çıkılması güç birçok etnik ve linguistik kavramı da içine alan ve sürekli genişleyen bir kavram haline dönüşmüştür (Miles, 2000, s.184-185). Başka bir deyişle; “kendisi gibi olmayan”a karşı duyulan her çeşit rahatsızlık, endişe, paranoya, nefret, menfaat beklentisi ve dayatma isteği bu kavramın içine monte edilebilmektedir. Yani artık ırkçılık, beyaz adamla siyah adam arasındaki farktan ziyade, içine ne konulursa onu içeren bir kavrama dönüşmüştür (Özbek, 2003, s.10).

Sosyal bilimlerde yeterli bir tanımlama yapılamamış olsa da konumuz itibariyle Steve Fenton'un tanımlaması bize yeterli olabilecektir. Buna göre; ırk, bir düşünce yapısıdır ve en temelde, bir halkın veya insan grubunun kendilerini, ötekilerin üzerinde konumladığı ve kendilerinde gördükleri mevcut üstünlük sanrısını içsel ya da dışsal bir farklılık ve özel olma öğretisine dayandırarak ifade ettikleri sosyal, siyasal, kültürel bir hükmetme ve ekonomik bakımdan karşı tarafı sömürmenin meşru görülmesi olgularıdır (Sumbaş, 2009, s.263).

Avrupa'nın ucuz hatta bedava iş gücü ve ayrıca servet elde etme amacı ile giriştiği sömürgecilik ve kölecilik faaliyetleri ırkçılığın temellerini oluşturmaktadır. Üstün ırkın aşağı ırka medeniyet götürmesi biçiminde girilen bu faaliyetlere bilimsel dayanaklar üretilmesi de ayrı tartışma konusu olmuştur. Nitekim bu ırk anlayışı Avrupa'yı da derinden etkilemiş ve Nazilerin ari ırk projesi milyonlara felaket getirmiştir. Ancak ne yazık ki ırkçılık düşüncesi genetik tarafını yitirmiş gibi görünmesine rağmen diğerinden üstün olduğunu düşünme anlayışı sürmektedir. Sömürgeciliği meşrulaştıran ırkçılık artık sosyal yaşamın içinde kompleks bir yapı ile yerini almıştır.

Doksanlı yıllardan itibaren yükselişe geçerek yabancı ayrımcılığı, uyumlaştırma, sosyo-kültürel farklılıklara tahammülsüzlük, kendinden olmayana tehdit ve düşman görme biçimine bürünmüştür. Bu haliyle günümüz Avrupa'sında ırkçılık gelecek korkusu, terör ve şiddete maruz kalma, sosyal sistem güven azlığı, yönlendirmeler, kısa dönemli

siyasal hedefler, ekonomik bunalım gibi nedenlerden beslenmektedir. Bu bakımdan ele alındığında, bir Avrupalı için yeni haliyle ırkçılık kavramı görece haklı bir neden gibi görülebilmekte ve bilimselliğe dayanmayıp ideolojik olduğundan mücadele edilememektedir.

Avrupa için önemli bir tehdit olarak İslamofobi görülmekte olup konunun arka planında klasik eşitsizlikçilik savına dayanan ırkçılığın yani biyolojik ve antropolojik hali itibar görmemekle birlikte “yeni ırkçılık” olarak tanımlanan ve yukarıda da ifade edildiği gibi ideolojik boyut kazanan sosyo-kültürel ırkçılık bulunmaktadır. Ballibar, yeni ırkçılık konusunda “ırksız ırkçılar” ifadesini kullanarak bu durumu özetlemiştir. Yeni ırkçılık nesnel ve somut verileri olmayan, hissedilen fakat gerçekliği kolay ispatlanamayan bir yapıdadır. Hayali gerçekliklerden beslenir ve ardından kimselerin zihinlerinde farklı anlamlar kazanır (Ballibar ve Wallerstein, 2000, s.28).

Yeni ırkçılığı geliştiren diğer bir faktör olarak Avrupa toplumlarının endüstri ve üretim toplumu olmaktan tüketim ve bilişim topluma doğru geçiş yaşaması kabul edilebilir. Çünkü üretim ve sanayileşme, insanların işleriyle aşırı meşgul olmasını ve tek düze bir yaşam biçimi sürdürmesini sağlarken, enformasyon ve tüketim toplumuna geçişle birlikte daha sorgulayıcı, daha talepkâr ve kolay ikna olmayan bir yapı oluşmuştur. Bu bakımdan yeni ırkçılığın gelişmesi, kapitalist sistemdeki algoritmik hatalara dayandırılabilir. Avrupalı toplumlar artık asimetrik ve heterojenize olma yolunda ilerlerken çözüm arayışlarında sistem sorgulamaları tartışılmaktadır (Thrandardt, 1995.322).

Genetik Irkçılık Aşaması; yukarıda ifade edildiği sömürgecilik ve kölecilik faaliyetlerine referans olan, medeniyet götürme savına dayanan ve bilimsel görünüm kazandırılan genetik ve antropolojik özelliklere dayanan ırkçılıktır (Cowlshaw, 2000, s.104).

Devlet Irkçılığı Aşaması; devlet sisteminin ırkçılığı açıkça benimsediği hatta üzerine kurulu olduğu aşamadır. Bu aşamada ırk, başlıca önemli bir konu olup politika ve siyasi mecralarda ırkın üstünlüğü yegâne amaç gibi ele alınır. Şiddet içeriklidir. Nazi Almanyası'nın Yahudilere ve Avustralya'nın Aborjinlere karşı izlediği yok etme amaçlı tutumlar örnek teşkil etmektedirler (Cowlshaw, 2000, s.105-107).

İdeolojik Irkçılık Aşaması; ırkçılığın siyasal olarak kabul edildiği ve toplumda, devlet ve yasalarda muhafaza edildiği yapıdır. Bu aşamada diğer ırka karşı aydınlar, sivil kurumlar ve kamu kurumlarınca -olağan bir durum şeklinde- ırkçılık yürütülür. Böylesi bir yapı Avrupa’da fiilen gelişmemiş olmakla birlikte etkisi altına girdiği rejimler olmuştur. Daha çok paramiliter oluşumlara rastlanır. ABD’de siyahların otobüslerin arkasında yolculuk etmesi, bazı restoranlara alınmaması gibi Beyaz Lig’i oluşumları, Ku Klux Klan ve Jim Crow dönemi bu ırkçılık türünün örneklerindendir (Kellner ve Ryan, 2010, s.37).

Bölünmüş Irkçılık Aşaması; kişilerin birbirinden farklı karakterler taşımasına psikolojide bölünmüş kişilik adı verilmektedir. Buradan hareketle, aslında ırkçı olmadığını ifade etmekle birlikte ırkçı davranışlara meyil göstermektir. Örnek: Avrupa belgelerinde ve komisyon raporlarında ayrımcılık ve ötekileştirmeye karşı ifadeler yer almasına karşın terör ve göçmenlerin birlikte anılarak ayrımcılığa tabi tutulması ve baskılanması (Kellner ve Ryan, 2010, s.37).

Alt Kültür Irkçılığı Aşaması; bölünmüş ırkçılık aşamasının somut adımlara evrilmiş halidir. Açık bir devlet politikasına dönüşmüş, genetik özelliklere dayanmamakla birlikte belli grubu dönüştürme, kontrol ve denetim altına alma, izleme, onlar üzerinde politikalar üretme gibi, tehdit görme gibi yabancı düşmanlığına varan ancak soyut nitelikli ırkçılık yaklaşımıdır. Bu aşamada ırkçılık değil, diğer ırktan olanlara yöneltilen “suça meyillidir”, “tembeldirler”, “onlar yüzünden işsiziz”, “sorunlarımızın kaynağı” gibi henüz merkezi yapı tarafından dile getirilmeyen ancak halk tarafından açıkça ifade edilen tutumlardır (Kellner ve Ryan, 2010, s.38).

Bu aşamalar birbirini doğuran sonuçlara bağlı olarak gelişmiştir. Klasik ırkçılık terk edilmiş olabilir ancak yeni ırkçılık çok daha fazla içeriği bünyesine alabildiğinden Avrupa toplumunda dile getirilmektedir.

Ancak önemle belirtmek gerekir ki; Avrupa’nın göçmenler ve Müslümanlar bağlamındaki sorunlarını tek başına ırkçılık ve türevi tanımlarda aramak doğru bir yaklaşım değildir. 11 Eylül sonrası gelişmelerde değinildiği üzere bu yaklaşımların temelinde daha başka amaçların yattığı ve yeni dünya düzeninin oluşturulması yönündeki eylemlere dayanak edilmek istendiği birçok çevrece kabul görmektedir.

Nitekim yaşanan sorunların nedenlerine bakıldığında, ekonomik gelecek endişesi, azalan üretim ve daralan makroekonomik yapı, demografik dengesizlikler, kriminal suçlarda artış, kimlik karmaşası gibi daha birçok faktör sıralanabilir. Bu durum yalnız Avrupa devletleri ve Avrupalının değil ırkı her ne olursa olsun Avrupa’da yaşayan herkesin sorunudur. Bu sorunlara yaklaşırken ele alınacak önlem ve çözüm süreçlerinde, göçmenler ve Müslüman topluma dair yanlış uygulama ve pratikler geliştirilmiş olduğu söylenebilir. Nitekim AB kuruluş senedinde ırk, din ve etnik ayrımcılık reddedilmekte tüm insanlık için yararlı bir birliktelik sağlanması amaçlanmaktadır. Burada temel öge, hali hazırdaki sorunların çözümünde izlenecek metotların ele alınarak taraflardan birinin diğerine karşı tutumu değil de müşterek çözümlerin üretilmesi gereğidir.

Özellikle 2005 yılından itibaren Avrupa’daki seçimlerde aşırı sağ partilerin öne çıkan başarıları, yükselen oy oranları, aşırı sağ ve milliyetçi söylemler, göçmenlere karşı yürütülen entegrasyon çalışmalarının ve AB komisyonlarında ırkçılığa karşı yürütülen mücadelenin asimilasyon olarak yorumlanmasına neden olmuştur. Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI), 15 Aralık 2000 tarihli 6 Nolu Genel Tavsiye Kararı’nda, Birlik içinde daha önce alınmış birçok karar ve yapılmış anlaşmaları hatırlatarak tavsiye belgesinde (IHOP. 2007); ECRI’nın belirli bir etnik, ırksal veya dini gruba veya üyelerine karşı nefret ve ayrımcılık söylemlerini ortaya koydukları araçlar (görsel, yazılı, elektronik) suç unsuru niteliğinde sayılması gerektiği ve “İrkçılığa Karşı Avrupa Konferansı” kararları dairesinde “İnternetin ırkçı, yabancı düşmanlığı içeren ve antisemitik amaçlarla kullanımını engellemek için etkili yollar kullanacakları konusundaki kararlılıklarına ikna olmuş biçimde, ırkçı, yabancı düşmanlığı içeren ve antisemitik materyallerin İnternet ve medya üzerinden yayılması karşısında daha etkili mücadele için, dünya çapında yasal otoritelerin arasında karşılıklı yardımlaşma ve uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi için gerekli önlemleri almak” şeklinde karara varmışlardır. Bu karar çevresinde dikkat çekici hususun özellikle anti semitizm temelli olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Nitekim Avrupa’da anti-semitizm ile ilgili yasalar çıkarılmış ve (örnek olarak 20 Şubat 2019’da Fransa’da) ve Yahudi düşmanlığı içeren eylemler suç kabul edilmiştir. Benzer durumun Müslümanlar için söz konusu olmadığı ve bu noktada Avrupa’nın çifte standart uyguladığı görülmektedir. Bu ise Müslümanlara yönelik olumlu nitelendirilen yaklaşımların

(Avrupalı Müslüman vb.) temelinde bir samimiyetin veya öne sürülen amacın bulunmadığına işaret sayılmalıdır.

ECRI, pek çok defa Birlik genelinde görülen ırkçı eğilimlerden kaygı duyduğunu ve politikacıların, yerel yönetimlerin siyasal beklentiler uğruna yabancı düşmanlığı konusunda sorumsuz davrandıklarını belirtmiştir (İnanç ve Çetin, 2011, s.12). Örneğin AB Temel Haklar Ajansı(FRA)’nın üye ülkelerde 23 bin 500 kişinin katılımı ile yaptığı bir araştırmanın sonuçlarına göre göçmenlere yönelik İslamofobi, ayrımcılık ve ırkçılığın endişe verici seviyelere ulaştığı görülmüştür. Katılımcıların yüzde 80’den fazlası maruz kaldıkları ayrımcılığa karşı herhangi bir netice elde edemeyeceklerini düşündüklerinden yetkili makamlara bildirmediğini ifade etmişlerdir. Haziran 2011’de ECRI’nin yayınladığı ırkçılık raporuna göre, Avrupa’da siyasiler ve iş dünyası başta olmak üzere çeşitli mecralarda ırkçılığa ve yabancı düşmanlığına yaygın olarak rastlandığı belirtilmektedir (İnanç ve Çetin, 2011, s.12).

Örneğin BBC ve DW Türkçe servislerinin “Yatak, Duş, Ekmek ile Mülteci İstemeyen Hollandalılar Bakana Saldırdı” haberlerine göre 2010 yılında ülkede katı bir iltica ve göç yasası benimsenmiştir. Yasanın hedefinde ise Müslümanların olduğu, getirilen yorumlar arasındadır (BBC, Özkan, 2015). Hollanda’nın yabancı düşmanlığını kurumsallaştırma yolunda attığı adımlar daha sonraları İslamofobik eylemlerle desteklenmiş ve bu durum idari olarak çok kültürlü yaklaşımdan çıkarak politika haline dönüşmeye başlamıştır (Pabst, 2015)

Avrupa’da dikkat çeken ırkçı ve yabancı düşmanlığı içeren olaylara bakıldığında ise en başta geleni 2011 Temmuz ayında Norveç’te 77 kişinin öldürüldüğü olaydır. Saldırının yabancı düşmanlığı, İslam karşıtlığı ve ırkçı sebeplerle yapıldığının anlaşılması üzerine Komisyon Başkanlığı tarafından Birlik genelinde ırkçılık içeren tutumlar ve yabancı düşmanlığına karşı mevzuat değişiklikleri hakkında izleme yapmak üzere “Avrupa’da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı” başlıklı bir izleme dosyası açılmıştır.

Saldırıları, dayak, küfür ve hakaret ayrıca cami, dernek ve işyerlerini taşlama, camlarını kırma, Müslüman mezarlıklarını tahrip etme, işyerlerini ve evleri basarak darp ve tehdit etme biçimlerinde meydana gelmiştir. Sosyolojik bakımdan yabancılara karşı düşmanlığın temel öğeleri kolektif korku ve korkuyu takip eden kültürleri farklı

bireylere yönelik saldırganlıktır. Dolayısı ile yabancı düşmanlığını tetikleyen faktörler ırkçılığın bir unsuru ya da sonuçlarından biri sayılabilir. Irkçı saldırıların camileri hedef alması Birlik içinden devlet adamlarının tepkisini çekmektedir.

Örneğin Fransa'nın güneyindeki Auch kentindeki caminin Ağustos 2015'de kundaklanmasının ardından (Gündüz, 2016) Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande olayı kınamıştır. Elysee Sarayı'ndan "cami saldırısı Cumhuriyet değerlerine yapılan açık bir saldırdır" şeklinde yapılan açıklama İslamofobinin bir devlet sorunu olarak kabul gördüğünün işareti olmakla birlikte pratikte bunun pek karşılığının olmadığı söylenebilir. Çünkü İslamofobik saldırıların pek çoğunda failer yakalanamamıştır (Valls, 2015)

AB, içinde barındırdığı ve bir parçası haline gelen göçmenlerle ilgili geçmişte bir takım düzenleme ve öngörülerde bulunmuştur. AB genelinde yaşayan göçmenlerin oluşturduğu azınlık grupların hakları konusunda alınan tavsiye kararları ve direktifler başlangıçta koruma ve insan hakları bağlamında şekillendirilmiştir. Göçmen nüfusun bu günkü anlamda henüz bariz bir sorun olarak görülmediği 1990'lı yıllarda topluluk, konunun sosyal yönü ile daha çok ilgilenmekteydi. Dönem itibarıyla 11 Eylül, Londra, Madrid ve Paris terör eylemleri ve işsizlik gibi sorunların henüz yaşanmaya başlamadığı bu yıllarda göçmenlere yönelik çerçeve kararlar ve politikalar daha çok uyumlaştırma başlıkları etrafında şekillenmiştir.

1992 yılında imzalanıp Kasım 1993'ten itibaren yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması'na kadar kurucu anlaşmalarda insan hakları ve temel özgürlüklere ilişkin doğrudan getirilmiş bir hüküm bulunmadığı gibi, ilk kurulduğu yıllarda AB'nin temel politikalarından biri haline gelmiş olan ayrımcılıkla mücadele konusu yalnızca ekonomik ilkeler çerçevesinde algılanmıştır (Davidson, 2013).

Dolayısıyla Maastricht Anlaşması'nın 6. Maddesi II. ve III. Fıkrasında yer alan hükümler, bu alanda bir ilki gerçekleştirerek temel hak ve özgürlüklere ek olarak hukukun üstünlüğü ilkesini Birlik hukukunun temeline yerleştirmiştir. Buna göre Avrupa Birliği, özgürlük, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı ile hukukun üstünlüğü ilkeleri üzerine kurulmuştur (Maastricht Anlaşması, m.6).

1997’de imzalanıp 1999’dan itibaren yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşması’nda yukarıdaki ilkelere ilişkin olarak dikkati çeken ilk nokta, söz konusu ilkelerin ihlali durumunda başvurulacak olan yaptırımlara ilişkindir. Amsterdam Anlaşması’nın 7. Maddesinde belirtildiğine göre, bir üye devletin, yukarıda sözü edilen ilkeleri ciddi düzeyde ve devamlı surette çiğnemesi halinde, Birliğe üyeliği askıya alınabilecektir. Bu hüküm, bir yandan Birliğe tam üyelik hazırlıkları yapan aday ülkelere yönelik bir uyarı, öte yandan da Birlik tarafından ciddi bir tehdit olarak algılanan aşırı sağ partilere gözdağı olarak yorumlanmakta, uygulanabilirlik bakımından ise oldukça “sembolik” bulunmaktadır (Toggenburg, 2000, s.13).

Amsterdam Anlaşması’nın azınlıklarla dolaylı yönden ilişkili olarak getirdiği diğer yeni düzenlemeler, ayrımcılığın önlenmesiyle ilgilidir. Bu düzenlemelerin diğer baskı gruplarının yanı sıra özellikle Avrupa Parlamentosu’ndan “azınlıklara daha fazla dikkat gösterilmesinin gereği”ne ilişkin olarak gelen baskılar sonucunda gerçekleştirilmiş olduğu yolunda yapılan yorumlar dikkati çekmektedir. Avrupa Birliği, insan hakları, temel özgürlükler ve ayrımcılığın önlenmesine yönelik olarak kurucu belgelerinde yer verdiği hukuki düzenlemelerin yanı sıra uluslararası alanda yapılan diğer çalışmalara da destek vermekte ve bu çalışmalara çeşitli düzeylerde katılmaktadır. Bunlardan Avrupa Konseyi bünyesinde kabul edilen İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Avrupa Sözleşmesi’ne Birliğin 1993’ten itibaren taraf olduğu yukarıda belirtilmişti. Öte yandan Avrupa Birliği’nin BM, AGİT ve Avrupa Konseyi ile Komisyon aracılığıyla yürüttüğü kurumsal ilişkileri de mevcuttur. Avrupa Komisyonu’nun BM İnsan Hakları Merkezi, AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu, AGİT Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiseri ve Avrupa Konseyi’nin Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu ile yakın ilişkileri vardır (AB İnsan Hakları, Ek 3/95, s.28).

Avrupa Birliği’nin kurucu belgelerinde doğrudan azınlıkların korunmasına ilişkin bir düzenleme bulunmamakta, bu konuyla dolaylı olarak ilişkili hükümlere de ancak insan hakları ve ayrımcılığın önlenmesi çerçevesinde rastlanmaktadır. Zaten Avrupa’da oluşturulan ve AB tarafından da dolaylı olarak benimsendiği gözlenen azınlıklar rejimi, bir alt rejim olarak Avrupa Konseyi çerçevesinde oluşturulan Avrupa insan hakları rejimine dayanmaktadır. Bu doğrultuda Birlik, BM ve AGİT bünyesinde konuya ilişkin olarak yürütülen çalışmaları desteklemekle birlikte, asıl vurguyu başta ayrımcılığın

önlenmesi olmak üzere ırkçılık ve yabancı düşmanlığıyla mücadele ile temel hak ve özgürlüklerin korunması üzerinde yapmaktadır.

Günümüzde Avrupa’da yaşayan Müslümanların ve göçmenlerin öncelikle dini açıdan ayrımcılığa tabi tutulduğu açıkça görülmektedir. Bu durumun başlıca nedeni olarak refah paylaşımı sorunsalı aslında Avrupalı lehine ağırlıktadır. Çünkü halen burada yaşayan başta Müslümanlar olmak üzere göçmenlerin geneli içinde işsizlik oranı oldukça yüksek ve eğitim düzeyleri de aynı şekilde genel ortalama içinde oldukça düşüktür. Nitekim göçmenler, diğerlerine göre daha düşük yaşam koşullarına sahiptirler ve görece düşük nitelik gerektiren işlerde düşük ücretlerle çalışmaktadırlar (Brague, 1995, s.125).

Göçmenler, sayıca belli bir çokluğa erişmiş olsalar da işlevsellik ve nitelik bakımından hem sosyal hem de ekonomik sistem içinde Avrupa’nın demografik yapısına tehdit oluşturacak durumda değillerdir. Basit kriminal suçlar dışında bilinen haliyle terör ve terörizmin istikrarlı destekçisi oldukları söylenemez. Çünkü böyle bir sıfatla anılmak en çok kendilerine zarar verecektir. Nitekim herhangi bir nedenle geldikleri ülkelere geri dönmek zorunda kalmak onlar için en büyük ceza olabilmektedir.

Göçün ilk dönemlerinden beri göçmenler, daima uyum sağlamaya çalışan, kendi sosyal sınıfına sadık, yüksek beklentileri olmayan, yasalara saygılı, görece cesaretsiz ve İhtiyaçlar Hiyerarşisindeki ilk iki basamakta yaşamını devam ettiren kimselerdir. Hatta kendilerine karşı yapılan saldırgan tutumlara karşı kendilerinin haklarının korunmasında yine yaşadıkları ülkenin yasal olanaklarından fayda bekleyen kişiler olarak görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında “göçmen” Avrupa’nın tehdidi değil insan hakları bağlamında çözmesi gereken bir sorun olarak kabul edilmektedir. Ayrıca İslam ve Hristiyanlığın birleştirici ve barışçıl unsurları, yaşanan sorunların çözümünde kullanılabilecek en etkili araçtır.

Dışlanmış ve toplum tarafından itilmiş, aidiyet duygusu gelişmemiş göçmen gençliği, IŞİD gibi terörist örgütlerce kendi propagandalarına alet edilmekte ve kandırılmaktadır. Bunun önüne geçmek üzere Batı Londra’da bulunan Slough semtinde Stratejik Araştırma Enstitüsü kurulmuş olup burada örgütlerin elinden kaçan ya da kendini boşlukta hisseden gençlere çeşitli eğitimler verilmektedir. Futbolu terörist gruplara karşı

bir silah olarak kullanılmaktadırlar. Böylece gençler arasındaki dayanışmayı arttırmayı hedeflerken marjinalleşmenin de önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Bu gençlerin bazıları Müslüman, bazıları Yahudi, bazıları da Hristiyan oldukları gibi aralarında Hindu ya da Sih gibi diğer dinlere mensup olanlar da bulunmaktadır (tr.euronews.com, 2016).

Netice itibariyle, Avrupa'nın İslam'a karşı tavrı her ne kadar kendi ifadeleriyle bütünleştirici ve kaynaştırıcı olsa da pratikteki uygulamalar bunun aksini işaret etmektedir. Tarihsel süreçte Avrupa kendi bünyesine aldığı Müslümanları "Müslüman göçmenler" olarak tanımlayarak ötekileştirmiş ve politikalarını da bunları asimile etme, sınır dışı etme ve genel toplumda terörle ilişkilendirme çabalarına yönelmiştir. Sömürgeciliğin hız kazandığı 16'ncı yüzyıldan itibaren Avrupa sömürgelerindeki insan kaynağını ucuz işgücü olarak kullanmak suretiyle ekonomisini ileri seviyelere taşımıştır. Sonrasında, bu iş gücünün merkezi toplumun içerisine kaymasıyla birlikte sorun olarak nitelendirmeye başlamış ve farklı gerekçelerle bu sorunu ortadan kaldırmaya yönelmiştir. Nitekim merkezi toplumda yer alan göçmenlerin de hukuki, sosyal ve ekonomik hakları oluşmakla birlikte Avrupa bu hakları kendisine yük olarak tanımlamıştır. Doğu ve Batı Avrupa'nın birleşmesinden sonra Batı Avrupa ekonomik anlamda zayıflamış ve halkın tepkilerine karşılık sorunun Müslüman göçmenlerden kaynaklı olduğu yönünde tavırlar geliştirilmiştir. Böylece hem Müslüman göçmenlerin bütünleştirilmesinin önüne geçilmiş hem de yanlış politikaların faturası bu insanlara kesilmiştir.

Öte yandan, İslam coğrafyası üzerindeki emellerini gerçekleştirme noktasında Avrupa için İslamofobi büyük bir fırsat niteliğine dönüştürülmüştür. Buna ilaveten birlikte iç düzenlemelerde İslam'a karşı sergilenen tutum da sertleştirilmiş ve İslami değerlere ve yaşam biçimine müdahale gerekçesi yapılmıştır. Camiler, din görevlileri (imamlar), giyim ve yaşam biçimleri (başörtü, burka) gibi hususlar İslamofobi desteğiyle müdahale konusu olmuştur. 11 Eylül sonrası artan İslamofobik tutumlarla birlikte Avrupa ve Amerika tüm şiddet eylemlerini bu dayanakla meşrulaştırmış ve sistematik bir biçimde işgal planlarını yürütmeyi başarmıştır. Bu süreçte, etnik çatışmalar, İslami terör kavramı ve bu kavramın altını dolduracak örgütler meydana getirmek suretiyle Hristiyan hegemonyası devam ettirilmektedir. Öte yandan ırkçılık temelli olarak tanımlanan bu

din temelli saldırılar sadece İslam’a yönelik tutulmuş olup semitik hareketlere karşı da korumacı bir yaklaşım kendini göstermektedir.

4. AB'DE SEÇİLİ ÜLKELERDE İSLAM KARŞITI OLUŞUMLARA ÖRNEKLER VE KAMUSAL TARTIŞMALAR

4.1 ALMANYA'DA İSLAM VE GÖÇMEN KARŞITLIĞI

Almanya, yeniden yapılanma sürecinde 1960'lı yıllardan itibaren başta ülkemizden olmak üzere Balkan ve eski Yugoslavya'dan çok sayıda işçi kabul etmiştir. Ardından 1970'li yıllarda bu işçilerin ailelerinin de gelmesi ve takip eden yıllarda yeni neslin de eklenmesi ile Almanya, Fransa'dan sonra yüzde 6 ile Avrupa'nın en çok ikinci Müslüman ve göçmen barındıran ülkesi olmuştur. Halen Almanya'da en yüksek doğum oranı göçmenlere ait olup ve Müslümanlar, genel içinde yaklaşık yüzde 4 oranında olduğu bildirilmektedir (PEW, 2017).

Almanya, iş gücü göçü kabul ederken -ki bu göçmen grubu en çok Türklerden oluşmaktadır- ilerleyen yıllarda yaşanacak sosyal, politik ve siyasi sonuçlarına yeterince önem vermemiştir. 80'li yıllarda Alman resmi makamları göçmenlerin artık geri dönmesi gerektiği yolunda açıklamalar yapmaya başlamışlar, ancak derinliği olmayan bazı önlemler dışında kayda değer bir gelişme olmamıştır. Ancak göçmen işçiler, farklı bir toplumda yaşama, dil yetersizliği, kültürel yabancılaşma ve diğer ortak değerleri paylaşmak ve Alman toplumuna açılacakları nedeniyle kendi aralarında dernekler kurarak sivil örgütlenmeler gerçekleştirmişlerdir. Göçmenlerin yabancılaşma ve asimile olma endişeleri, onların daha sıkı tutumlar geliştirmelerine ve milliyetçi değerleri daha öne almalarına neden olmuştur. Diğer yandan Almanya'nın zayıf karnı olan Musevilere daha toleranslı davranırken aynı hakları Türk ve Müslüman göçmenlere vermemesi bu grupları daha kapalı ve içe dönük hale getirmiştir. Dolayısı ile Alman devletinin uyumlaştırma ya da entegre etme çabaları bu sebeplerden dolayı başarısız olmuştur (Polat, 2007, s.324-325).

Almanya İstatistik Ofisi'nin (Destatis) verilerine göre, ülke nüfusu halen 80,8 milyon olmakla birlikte de 2015 yılı başında 8 milyon 152 bin 968 kişi Yabancılar Merkezi'nde kayıt altında bulunmaktadır. Almanya'da yaşayan Türklerin sayısı ise aynı tarihte 1 milyon 527 bin 118'dir. Ancak bu rakam Alman vatandaşı olmayan ya da çifte vatandaşların sayısıdır. Yani ikinci ve üçüncü kuşak Türkler, Alman vatandaşı olarak kabul edildiğinden etnik bir nüfus verisi bulunmamaktadır (Dünya Bülteni, 2014).

Bundan dolayı ülkede yaşayan Türk sayısı yaklaşık 2 milyon 600 bin civarında tahmin edilmektedir. Ayrıca Suriye'deki iç savaştan kaçarak ülkeye yerleşen göçmen sayısı ise 2015'in ilk yarısında resmi verilere göre yaklaşık 70 bin civarında olmakla birlikte bu rakam gerçekte ülkede bulunan Suriyeli sayısını temsil etmemektedir. BBC'nin 7 Eylül 2015 tarihli haberine göre ülkede hükümetin tahminine göre 300 binin üzerinde Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır (Sey, 2015).

Almanya'da yaşayan birinci kuşak göçmenlerin yeteri seviyede dil öğrenmek ve temel yaşam gereklerini karşılamaktan başka zaten uyum sağlamak gibi bir hedefi olmamıştır. Sonraki kuşaklardan ise uyumun ve Alman toplumuna entegre olmalarının doğal olarak gelişmesi beklenmekle birlikte bu da gerçekleşmemiştir. Nitekim 90'lı yıllarda Kartel Müzik grubu ve hayran kitlesi bu akımın bir göstergesi olmuştur. Yine aynı şekilde Alman ulusal güvenlik uzmanı olan Zachary Shore, "2002 Dünya Futbol Şampiyonası'nda Almanlar maçı kazanırken Almanya'da yaşayan Türk gençler sevinmedi fakat Türkiye Senegal'e karşı galip gelirken, Türk asıllı gençler sokağa dökülüp kutladılar" derken göçmen gençlerin Almanya'ya asla uyum sağlamadıklarını ve yaşamlarını idame ettirmekten başka Almanya'ya karşı herhangi bir bağlılık hissetmediklerini ifade etmiştir (Yücel, 2012, s.79-80).

Merkez Sağın Demirbaşı(Christlich Demokratische Union-CDU) Hristiyan Demokrat Birliği 1980'lerde göçmen karşıtı söylemin seçimlerde sağladığı desteğin farkına varmıştır. Göçmen karşıtı söylemler ve sığınma isteyenlere karşı daha sert yasalar oluşturulması seçim kampanyalarında sıkça kullanmıştır. Nitekim 1982 yılındaki Eyalet seçimleri esnasında Hessen seçim bildirisinde CDU'nun "katı ve sert" göçmen politikaları görülmektedir. Çünkü CDU, göçmenlerin önüne geçilmesi, topluluk dışından olanların aile birleşmesine dahi izin verilmemesi, göçmenlerin sosyal güvenlikten sınırlı olarak yararlanması, göçmenlerin kendi aralarındaki sivil örgütlenmelerine son verilmesi gerektiği gibi göçmen karşıtlığından ırkçılığa atıf yapılan bir dizi taahhütleri olmuştur (Judt, 2009, s.600).

Hessen'in Programında CDU, özellikle ikinci kuşak göçmenlerin dil eğitimi alması ve onların ara eleman gereksiniminde mesleki eğitime tabi tutulması gerektiğini savunmuştur. Göçmenleri geri göndermeyi gönderilemeyenlerin de "Almanlaştırılması"nı ayrıca taahhüt etmiştir (Erbaş, 1998, s.124). Ocak 2000'den sonra

çifte vatandaşlık yasasına eklenen “en geç 23 yaşında iki vatandaşlıktan birinin seçilmesi uygulaması”, artan işsizlik ve baskının sonucudur.

CDU, “Leitkultur” ü benimseyerek 80’li yıllardaki görüşlerinin değişmediğinin hatta daha da katılaşıcağının sinyallerini vermiştir (Bloomfield, 2003, s.173). 2008 yılından bu yana başbakan olan Angela Merkel; *“Hristiyan muhafazakârlar Avrupa’yı tanımlarken daha çok Hristiyanlık, tikellik, gelenek, geçmiş, türdeşlik, fiziki coğrafya, kültürel birlik ve ulusal sınırlar üzerine vurgu yapmakla birlikte kültürel karışımı reddeden bir anlayışı savunmaktadır”* demiştir. A. Merkel, bu sözleriyle yabancıların Hristiyan kültürüne ait unsurları benimsemesini ve kabul etmesini istemektedir. Bu bakış açısı doğal olarak bir kültürün diğerine üstünlüğünü iddia etmiş olduğunda ırkçılık bağlamında ele alınabilir. Alman “sol” siyasilerince CDU, milliyete dayalı ayrımcılık yapmakla ve asimilasyonu ilke edinmekle suçlanmaktadır (Kaya, 2013).

Alman medyası İslami konulara programlarında sıkça yer vermektedir. Dikkat çekici olan ise bu haberlerin içeriğidir. Zira genel olarak Müslümanların sosyal, kültürel ve ekonomik yapıları incelenmek yerine daha çok şiddet ve din arasında bağlantı kurulmaya çalışılan, terör merkezli görüntü ve haberler yayınlanmaktadır. İki büyük devlet kanalı olan ARD ve ZDF üzerinde Haziran 2005-Aralık 2006 arasında Hafez ve Richter tarafından yapılan araştırmada İslam’ın şiddet ve çatışma ağırlıklı olduğu tespit edilmiştir. Yine en çok okunan Der Spiegel Dergisi’nin 2007 tarihinde yayımlanan *“Mekka Deutschland - Die stille İslamisierung, Mekke - Almanya sessizce İslamileştirme”* sayısında Alman halkını İslamileştirme konusunda duyarlı olmaya yöneltme vardır (Yavuzcan, 2007, s.320).

11 Eylül’den sonra ise Almanya’nın siyasi gündeminde, Müslüman göçmenler ve bunların toplumla ilişkisi daha çok yer bulmuştur (Yavuzcan, 2007, s.309). Nitekim Thilo Sarrazin’in 2010’da yayınlanan ve bir milyondan fazla satan “Almanya kendini yok ediyor” kitabı, İslam’ın entegrasyona engel olduğunu ve Alman kamusal alanının İslam’la ilişkilendirilen ulus fikri etrafında yeniden şekillendirilmesine karşı çıkılmasını anlatan bir kitap olması nedeniyle önemlidir. Kitapta ayrıca Almanya’da daha az eğitilmiş kesimin nüfusunun artmasının endişe verici olduğuna ve toplumun kültür seviyesinin aşağıya çekilmesi açısından kötü bir örnek olduğuna vurgu yapılmaktadır (Göle, 2015, s.40-41).

4.1.1 Popülist İslamofobik Gelişmeler

Bielefeld Üniversitesi'nden Wilhelm Heitmeyer'in "Alman Durumları" adıyla, İslamofobi, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı konusunda yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre Alman halkı; Almanya'da çok fazla yabancıya yaşadığı, göçün kesin olarak yasaklanması gerektiğini ve İslam'ın kadınları aşağıladığını düşünmekte ve ayrıca Müslümanların Almanya'ya girmesinin yasaklanmasını istemektedirler (Çakır, 2007).

Hürriyet Gazetesi 29 Nisan 2010'daki bir habere göre Almanya'da ilk Türk kökenli eyalet bakanı olarak görevine başlayan Aygül Özkan'ın törende bir Müslüman Tanrı üzerine yemin etmesi tartışmalara neden olmuştur. Törenden sonra bir takım kiliseler "Müslüman ve Hristiyanlığın tanrıları aynı değil" diye tepki gösterdiğinde Ayşegül Özkan, bir Müslüman olarak Hristiyan, Müslüman ve Yahudilerin tek tanrısı üzerine yemin etmesinde bir sakınca görmediğini ifade etmiştir. Tepki veren kiliselerden Hannover Bölge Kilisesi'nin sözcüsü Johannes Neukirch, Bild gazetesine verdiği demeçte "*Biz Hristiyanlar, Tanrı ile Allah arasında belirgin bir ayrım görüyoruz*", Essen Katolik Piskoposluğunun sözcüsü Ulrich Lota, "Teolojik olarak Hristiyan Tanrısı ile İslam'ın Tanrı'sı aynı değildir" demiştir. Alman Protestan Kilisesi Başkanı Hermann Barth ise önemli olanın Hristiyan ve Müslümanların, azami müştereklerde bir araya gelmesi gerektiğini belirterek bu durumun hassasiyetle ele alınması gerektiğini ifade etmiştir. Hermann Barth, Tanrı tasviri ve Hz. İsa'nın algılanması açısından iki din arasında farklılıklar bulunduğunu fakat Alman Anayasası'nın girişinde yer alan Tanrı ifadesinin özellikle de Hristiyan Tanrı'yla ilişkilendirilmediğini söylemiştir (Hürriyet, 2010).

Bu aşamada dikkate alınmasında yarar görülen hususlardan biri de Almanya Yahudi Merkez Konseyi Başkanı Josef Schuster'in Müslümanların yoğun olarak yaşadığı yerlerde tepki geleceği endişesiyle geleneksel Yahudi kıyafetleri ve kipa ile dolaşılması konusunda uyarıda bulunmasıdır. Buna karşın Müslüman toplum önderlerinde Schuster'in uyarısını ve endişesini anlayışla karşıladıklarını belirten "Müslümanlar Merkez Konseyi Başkanı" Ayman Mazyek, "...fakat büyük şehirlerdeki sosyal gerilimler İslam'a mal edilmemeli" ikazında bulunmuştur. Her türlü ırkçılığın günah olduğu ve Müslüman gençlerin Yahudilere yönelik saldırılarını kınadığını söyleyen Mazyek, "Sorunlu semtler ve Müslüman" kavramlarını yan yana getirilmesinin doğru

olmadığı ifade etmiştir. Bilinçli Müslümanların Yahudi düşmanlığı dâhil her türlü ırkçılığın günah olduğunu bildiğini söyleyen Mazyek, Yahudilere yapılan saldırının tüm topluma yapılmış olacağını kaydederek Yahudi ve Müslüman karşıtlığı ile eş zamanlı olarak mücadele edilmesi çağrısında bulunmuştur (Hürriyet, 2015).

Almanya’da Türklere karşı girişilen saldırıların başında Solingen faciası gelmektedir. Solingen Faciası veya Solingen Katliamı, 29 Mayıs 1993 tarihinde Almanya’nın Solingen şehrinde, dört aşırı sağcı Alman, Türk kökenli Genç ailesinin evini kundaklamış, olayda ailenin beş bireyi hayatını kaybetmişti (Nürnberg Başkonsololuğu, 2013).

11 Ağustos 2014 tarihinde Bielefeld şehrinde bulunan bir caminin mescid kısmında Kur’an-ı Kerim nüshaları yakılması ve yine aynı gün Türklerin yoğun yaşadığı Berlin-Kreuzberg semtinde bulunan Mevlana Camii’nde kundaklama sonucu oluşan yangın Almanya’nın en büyük cami yangınlarından biridir. 19 Ağustos 2014 günü yine Bielefeld’deki bir camide kameralar tahrip edildikten sonra yine Kur’an-ı Kerim yakılarak camide büyük hasar oluşturmuştur. Bu kundaklama vakası ise son iki yılda Almanya’da meydana gelen 80’nci cami yangını olarak istatistiklere geçmiştir. Tüm bu cami yangınları 13 Ağustos 2014 Çarşamba günü T.C. Berlin Büyükelçiliğine ait bir aracın kundaklanmış olması ile birleştirildiğinde bazı soru işaretleri ortaya çıkmaktadır. Cami yangınları İslam’a karşı son yıllarda yürütülen maksatlı bir propagandanın sonucu olarak görülmektedir (Bardakçı-Tosun, 2016, s.135).

Köln şehrinde inşa edilmek istenen cami inşaatına karşı büyük bir topluluk protesto eylemi gerçekleştirmiştir. Yapılan bu eylemlerin temelinde yatan görüşün “İslam karşıtlığı” mı yoksa “İslamofobik” bir reaksiyon mu olduğuna ilişkin net bir görüş oluşturmak çok mümkün olmamakla birlikte “İslam karşıtı” düşüncenin ortaya çıkacak zemin bulduğu durumlarda bu söylemleri kullanan kimseler yaptıkları bu eylemlerini İslamofobi kisvesi altında gizlemeye çalıştıkları söylenebilir. Gerek İslamofobik gerekse anti-İslamist reaksiyonlarda Avrupa’da yaşayan Müslüman göçmenler zarar görmekle birlikte hem ekonomik hem de sosyal yaşantıları kısıtlamalara maruz kalmaktadır (Gökmen, 2010, s.69).

Prof. Dr. Hans Entzinger'e göre Almanya'da yaşayanlar içinde toplumsal uyum sürecinde, kültürel bağlamda en çok zorlanan ve en çok direniş gösteren grubu Müslüman Türkler oluşturmaktadır. Bunun nedenleri arasında belki de en önemli sayılabilecek varsayım, Almanya'ya göç eden işçi ailelerinin ağırlıklı olarak Türkiye'nin kırsal yörelerinden seçilmiş olmaları sayılabilir. Türk göçmenler anavatanından taşıdıkları kültürle geldikleri Batı ülkelerinde bir alt kültür oluşturmaları ayrıca genellikle kırsal kültürden kent kültürüne geçişin tedirginliklerini de yaşamlarına aktarmış olmalarıdır (Bardakçı-Tosun, 2016, s.136).

Kendi toplumsal dünyasından köklü bir uzaklaşma ya da düzensizlik durumu (anomi) birey için oldukça güçlü bir tehdit oluşturduğunda bu gibi durumlarda yalnızca duygusal tatmin bağlarını kaybetmekle kalmaz, hareket halindeki yönünü bile yitirebilmektedir. Özellikle 90'lı yıllarda Metin Kaplan'ın İslam Devleti, Avrupa Milli Görüş Teşkilatları, İslam Merkezleri Birliği, Avrupa Türk İslam Birliği, İslami Cemaatler ve Cemiyetler Birliği ve daha pek çok oluşum Alman toplumunu rahatsız etmiştir. Bu oluşumlar yaşadıkları ülkelerden kendi sosyal gruplarına ve başta Türkiye olmak üzere İslam dünyasında radikal ve sivri uçlu çağrılarda bulunurken aynı zamanda Almanya'ya karşı da yer yer bu dili kullanmışlardır (Perşembe, 1996, s.163-164).

Amaçlarının kendilerince haklı gerekçelere dayandığını ifade etseler de bu günkü marjinal düşünce akımlarının temellerini atmışlar ve Müslüman toplumun şiddeti bir seçenek olarak değerlendirmeye başlamasına neden olmuşlardır. İslami gruplar, üyelerine bulundukları toplumdaki entegrasyon problemlerini asimilasyon bağlamında politize ederek ve çarpıtarak gerektiğinde şiddetle neticelenebilecek dirençlerin olasılığını artırması korkusunun Almanya'da oluşmasına neden olmuşlardır. Buna karşılık Müslüman toplumda "lider" sıfatı elde eden kişilerin vizyon ve öngörü eksikliği Almanya ve genel olarak da Avrupa'da İslam'la ilgili yanlış betimlemelere sebep olmuştur.

Bu doğrultuda geleneksel olarak yabancı bir toplumda duyulan yalnızlık ve yabancılaşma problemleri karşısında, üyelerinin onurlarını dini kimlikleriyle koruyabilecekleri bir alan yaratılmak istenilmektedir (Perşembe, 1996, s.166).

Almanya'nın 2014 göç raporuna göre Almanya'dan Türkiye'ye 31 bin 941 kişi dönüş yaptı ve dönenlerin yüzde 42,5'i 18 yaşın altında. Türkiye'den Almanya'ya gelen kişi sayısı ise 27 bin 805'tir. Son yıllarda artan geri dönenlerin sayısı, çok sayıda araştırmaya konu olmakla birlikte genelde ortaya çıkan sonuç, Almanya'da Türklere yönelik ayrımcılık, ötekileştirme ve İslamofobi, Almanya'da meslek sahibi olmayan ya da eğitimsiz Türkiye kökenlilerin sosyal ve ekonomik koşullarının kötüleşmesi de dönüşleri hızlandırmaktadır (Amerika'nın Sesi, 2016)

Avrupa'ya modern anlamda göçün 60. yıllarına geldiği bu günlerde, etnik, dini, ırkçı ve gençlik hareketleri kimlik ihdası ve bunun dayatılması üzerinden yol almıştır. Dünya genelinde görülen kentleşme, göçmenlik ve uluslaşma süreçlerinin daha çok kuzey yarımkürede yaşanması ve heterojenleşmesi ile bir anlamda hem global hem de yerel seviyelerde çevresel etkilerin merkeze yerleşmesi, “kültürel, etnik ve dinsel farklılık” olgularının kamusal alanlarda daha çok görünür hale getirmiştir (Kaya, 2007, s.79-80).

Avrupa için çeşitlilik ve etnik renkleri kültürün geliştirici ögesi gibi görmeli, paranoya ve kompleks içermeyen özgünlükte olmalıdır. Ayrıca müşterek kimlik soyut anlamda, dayatma yerine iletişim ve uzlaşma çerçevesinde doğal bir süreç olarak algılanmalı ve önyargısız olmalıdır.

Almanya istihdam oranları ve ihracat gibi ekonomik veriler açısından en parlak dönemlerinden birini yaşamaktadır. Birlik resmi istatistik rakamlarına göre yani 2015'de iş sahibi insanların sayısı 43 milyon 418 binle son 25 yılın rekor seviyesine ulaşmış durumdadır. İşsizlerin sayısı ise ortalama 2 milyon 633 binle Almanya'nın birleşmesinden bu yana ölçülen en düşük seviyeye gerilemiştir. Bu tablonun karşı tarafında ise son altı aya damgasını vuran ve muhtemelen gelecek yılları etkileyecek olan mülteci politikaları bulunmaktadır (Amerikanın Sesi, 2016a).

Eyalet seçimlerinin, 2017 genel seçimleri öncesi siyasi tabloyu ortaya koyacağı ve Başbakan Merkel için bir nevi test olacağı görüşü hâkimdir. 2015 Eylül'ün ilk günlerinde Macaristan'da bekleyen on binlerce mülteciye Almanya'nın kapılarını açan ve gelen tüm eleştirilere rağmen şu ana kadar bu politikasından “Almanya bunu başarabilir” diyerek vazgeçmeyen Merkel'in genel seçimlerden önce iktidarını kaybetmesi olasılığı tartışmalar arasındadır. Bunu belirleyecek parti mülteci ve İslam

karşıtlığı ile bilinen Almanya için Alternatif (AfD) olacak. AfD'nin 13 Mart 2016'daki seçimlerde alacağı oy oranı Merkel'in mülteci politikalarının seçmenden nasıl karşılık bulduğu olarak değerlendirilebilecektir (Amerikanın Sesi, 2016a)

4.1.2 PEGIDA

Pegida, Occident'in yani batı Avrupa'nın İslamlaşmasına karşı kurulan Türkçe karşılığı kendilerini “Batının İslamlaşmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar” olarak tanımlayan Almancası “Patriotische Europaer Gegen Die Islamisierung Des Abendlands”ın baş harflerini kullanan grubun kısa adıdır. Özünde, bir dönem Yahudi düşmanı günümüzde ise özellikle İslam, Türk ve Araplara karşı düşmanlık yapanların bir araya geldiği ırkçı, faşist ve göçmen düşmanı gruptur.

Almanya'nın Dresden kentinde 20 Ekim 2014'ten beri varlığından söz edilen Pegida, Batı'da İslam'ın yayılmasına ve varlığına karşı olan, ayrıca hükümetin göç ve mülteci politikalarını eleştiren ve pazartesi yürüyüşleri adı verdikleri gösteriler düzenleyen bir gruptur. Başlangıçta grubun üye sayısı 250 iken 2015 Ocak ayında bu rakam 18 bini geçmiş, diğer şehir ve ülkelere yayılmaya başlamıştır. Pegida'nın Norveç, Avusturya, İsveç, İspanya, İtalya ve Fransa'da destekçileri görülürken, Pegida'nın Danimarka versiyonu Dresden'deki yürüyüşlerin benzerini Kopenhag'da da düzenlemiştir (Hille, 2015).

Her pazartesi günü “Biz halkız” sloganıyla bir araya gelen Pegida, Türk ve Müslümanlara karşı sloganlar atarken, ülkelerinin gelirlerinin göçmenler tarafından sömürüldüğünü iddia etmektedirler. Irkçılığı besleyen popülist retorik bir grup olan Pegida aslında 90'lı yıllara kadar uzanan bir algının günümüzdeki yansımasıdır. Doğu-Batı Almanya ile birleşme sürecinden sonra Helmut Kohl, ortaya çıkan sosyal, ekonomik ve siyasi sorunların ve ayrıca Doğu Almanyalıların uyum ve istihdam sorunları karşısındaki halkın tutumunu yatıştırmak için Türk ve Müslüman göçmenleri hedef göstermiştir. Sonuçta da toplumda Türklerin “Doğu Almanların hakkı olan işleri ellerinden aldığı” gibi bir algı oluşmuştur. Günümüzde bu retoriği iktidardaki Hristiyan Demokrat Birliği değilse de, Almanya İçin Alternatif (AfD) adlı aşırı sağ popülist parti açıkça kullanmak suretiyle 2014 Mayıs ayında yapılan seçimlerle Avrupa

Parlamentosuna girmeyi başarmıştır. Dolayısı ile Pegida'nın ortaya çıkışı birkaç aşırı tepkinin sonucu değil öteden beri var olan bir birikime dayanmaktadır.

Pegida lideri ile benzer özellikler taşıyan 12 kişilik bir yönetim kadrosu olan grubun lideri olan Lutz Bachmann, adam yaralamak, gasp ve hırsızlık gibi sabıkalı olan ve bu suçlardan 3,5 yıl hapis cezası bulunan eski bir sosisçi ve yeni PR ajansı işletmecisidir. Bachmann, 90'ların sonlarında cezaevinde yatmamak için Güney Afrika'ya kaçmış ancak burada yakalandıktan sonra iade edilmiş, iki yıl hapis yattıktan kısa bir süre sonra kokainle yakalanmıştır.

Pegida, üyeleri kendilerini tanıtırken “İslam ‘a değil, Batının İslamlaşmasına” karşı olduklarını ifade ederler ve Facebook sayfalarında hangi dinden olursa olsun nefret ve şiddet çağrısı yapanlara, dini ve siyasal radikalleşmeye karşı olduklarını belirtmektedirler. İddialarının odağında Yahudi ve Hristiyan hâkimiyetindeki Batı kültürünün İslam’a karşı korunması gerektiği savı vardır. Dolayısı ile içinde bulundukları topluma uyum sağlamayan ve kendi paralel toplumlarını oluşturan göçmenlerin tam entegre olmaları, bunu başaramayanların ise ülkelerini terk etmelerini istemektedirler. Pegida'nın bu söylemi asimilasyonu ifade etmektedir. Sloganlarında da bunu yansıtmaktadırlar. Örnek: “*Kendi Almanya'mızı özledik*”(Bardakçı-Tosun, 2016, s.140).

Aslında aşırı sağın ilgi gösterdiği “yeni biz Almanlar” deyimini politikacıların sevmeye başlaması toplumu da yönlendirmektedir. Almanya Göç Konseyi Başkanı Werner Schiffauer'ın yaptığı açıklamaya göre, göç alan ülkelerde toplumun bütün kesimlerinin kucaklanmasının kolay olmadığına işaret ederek diğer göç alan ülkelere bakıp, bütün vatandaşların ihtiyaç ve beklentilerini karşılayacak yeni bir “Biz Almanlar” kavramı geliştirmek gerektiğini savunmuştur. Ancak Almanya'nın etnik ve dini çeşitliliğine yönelik araştırmalar bunun pek de kolay olmayacağına işaret etmektedir (agos.com.tr, 2015).

Pegida ülkeyi adeta ikiye bölmüş durumdadır. Bir kesim Pegida'nın ciddiye alınması gereken vatandaşlardan oluştuğunu savunurken, diğer kesim, İslam, göç ve mülteci karşıtı söylemlerinden dolayı söz konusu oluşumu “ırkçılıkla” suçlamaktadır.

Pegida, Kanada'daki gibi kontrollü ve puanlı göç politikası izlenmesini talep ederken ayrıca İslam dinine ait her türlü oluşuma şiddetle karşı çıkmaktadır. Yaptığı gösterilerde İslam'ı terörle özdeşleştirirken Müslüman nüfusun Almanya'daki artışının tehlikeli olduğuna dikkat çekmektedir. Müslüman nüfusun ülke geneline dağıtılarak onların örgütlenme ve bir arada bulunmalarına karşı çıkmaktadır. Son olarak sınır dışı etme uygulamalarının sertleştirilmesini ve sıkı denetimli seyahat politikası izlenmesini istemektedir. Bu talepleri Pegida'nın taraftar ve destek bulmasına neden olmaktadır (SASAM, 2015).

Alman Spigel TV kanalı Pegida'nın kapalı Facebook grubunda İslam karşıtı sert söylemlerde bulunduğunu ve Hitler'den alıntılar yaptığını bildirmektedir. Pegida'nın hedefinde öncelikle İslam, ardından katılaştırılmasını istedikleri iltica yasası bulunmaktadır. Bundan dolayı Almanya'da yaşayan Türkler kendilerini Pegida'nın hedefi olarak görmekte ve olası şiddet eylemlerinden endişe duymaktadırlar. Nitekim Pegida'nın ortaya çıkıp, güçlenmesiyle birlikte Almanya'da camilere yönelik saldırılarda da artış gözlenmiştir. Cami kundakçılarının Pegida ile bağlantıları tam olarak bilinmese de artan saldırılar herkesi kaygılandırmaktadır (Topcu, 2015).

Pegida'ya karşıt gösteriler düzenleyen toplulukların sayısı da oldukça fazladır. Pegida karşıtı gösterilere siyasi partiler, sendikalar, sanatçılar ve sivil toplum örgütleri destek vermiştir. Diğer yandan Almanya'daki Müslüman cemaatler ortak bir bildiri yayınlarak karşıt eylemlere katılmış ve Pegida'nın söylemlerini kınamıştır. Pegida, bu hali ile hedeflediği geniş halk kitlelerini sokağa çıkaramamış, yeterince destek sağlayamamış görülmektedir. Bu ırkçı gruba Alman hükümetinin göz yumduğu ve büyüyüp gelişmesine engel olmadığı yorumları yapılsa da Başbakan A. Merkel ve Cumhurbaşkanı Joachim Gauck, Pegida'yı sert bir şekilde eleştirerek, Almanya'daki kişilerin ifade özgürlüğünün böylesi ırkçı kişilerin gösteri yapması anlamına gelmediğini söylemiş ve vatandaşlarını Pegida'dan uzak durmaya çağırmıştır. Başbakan Angela Merkel'in, yeni yıl konuşmasında İslam ve yabancı karşıtı gösterilere sert tepki vermesini değerlendiren Alman Trierischer Volksfreund gazetesi ilginç bir benzetme kullanarak "*Özellikle Almanya İçin Alternatif Partisi bir tarafına darbe almış köpek gibi havlamaya başladı*" demiştir (TRT Haber, 2015).

Öte yandan karşıt görüş olarak Köln Başpiskoposluğu, Köln Katedrali'nin Pegida gösterisi boyunca karartılacağı açıklanmış, Sosyal Demokrat Parti Genel Başkan Yardımcısı Rolf Mützenich, Köln Baş Piskoposluğu'nun kararını memnuniyetle karşıladığını söylemiştir. Mützenich, “kararı son derece dikkate değer ve doğru bir mesaj olarak görüyorum” demiştir. CDU mensubu Federal Meclis Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı Norbert Röttgen, “Yardıma muhtaç insanlara karşı kışkırtıcı tavır almak Hristiyanlara yakışmaz” dedi. Hür Demokrat Parti(FDP) Genel Başkanı Christian Lindner de, Pegida'yı “ülkedeki liberal düşünceye bir saldırı” olarak tanımlamıştır (Bardakçı-Tosun, 2016, s.143).

Ancak Almanya'nın Köln kentinde yılbaşı gecesi taciz olaylarının yaşanması ve bu meydana eylemlerin olması, Almanya'nın göçmenlere yönelik politikasının yeniden üst sıralarda tartışılmasına neden olmuştur. Her ne kadar Köln Belediye Başkanı Henriette Reker son dönemde ülkeye giren göçmenlerin söz konusu olaylarla ilgisi olmadığını ifade etmişse de polisin saldırganların Kuzey Afrika ve Arap kökenli olduğunu söylemesi, Başbakan Angela Merkel'in üzerindeki baskıyı yoğunlaştırmıştır. Örneğin Pegida hareketi Köln'de yılbaşındaki yaşanan olayları bahane ederek yabancı karşıtı gösteri yapmak istemiş, ancak protesto gösterisine katılan yaklaşık bin kişi polis müdahalesiyle karşılaşmıştır⁽³⁾.

Neo-Nazi dönemi Almanya'sında Alman toplumu nasıl birçok kriz ve problem için Yahudileri günah keçisi ilan ettiyse, bugün de problemlerin sebebi Müslümanların varlığı olarak algılanmakta ya da gösterilmekte ve İslamlaşma tehlikesi propagandasıyla toplumun sağduyu yeteneği kaybettirilmeye çalışılmaktadır. Başbakan Merkel'in belirttiği gibi Almanya'da iflas eden çok kültürlülük politikaları ve Avrupa'daki ekonomik krizin günah keçisi olarak göçmenler, özellikle Müslümanlar görülmekte ve bunun üzerinden siyaset yürütülmektedir (Barin, 2014).

2050 yılına gelindiğinde Müslümanların Avrupa nüfusu içindeki oranının yüzde 50'ye ulaşacağı endişe ve korkusu üzerinden dışlama politikaları üretilmektedir. Devletin ekonomik, toplumsal ve politik olarak içinde bulunduğu durumdan memnun olmayan insanlar; göçmenleri, İslam'ı ve Müslümanları hedef olarak görürken, siyasi partiler de

³ <http://www.amerikaninsesi.com/content/almanya-tacize-tepkili-/3138822.html> 10.11.2018

derinliksiz söylemlerden öteye geçmeyen ifadeler dışına çıkarak bu memnuniyetsizliğe bir çözüm önerisi getirememektedirler. Bunun sonucunda da Pegida gibi nereye gideceği ve nerede duracağı belli olmayan hareketler oluşmaktadır (Barin, 2014).

Görüldüğü gibi Almanya'nın en yetkili ağızları, Pegida konusunda açık bir şekilde Pegida'nın kabul edilemez olduğunu dile getirmiştir. Aşırı sağcı ve marjinal bir hareket olarak Pegida, Charlie Hebdo rüzgârını arkasına alarak bir ivme yaratmaya çalışmış ancak bir kaç hariç küçük çaplı gösteriler dışında kendilerine ciddiye alınacak kadar taraftar edinememiştir. Görünen o ki medya ve aşırı sağ oyları hedefleyen siyasilerin cılız destekleri dışında Pegida'yı uzun süre ayakta tutabilecek bir kamuoyu oluşmamıştır. Ancak yine de ülkede yaşayan yaklaşık 5 milyon göçmeni tedirgin eden bu oluşum, sosyal bilimcilerin açıklaması gereken oldukça yeni bir fenomen olarak durmaktadır.

4.1.3 Almanya'da Devletin İslamofobi Tavrı

Almanya'da 2012 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde seçim kampanyalarında adaylar “tüm göçmenleri kucaklayacakları” sözünü vermişlerdir. Önceki Cumhurbaşkanı Christian Wulff, 3 Ekim “Almanya'nın Birleşme Günü”nde yaptığı açıklamada “İslam Almanya'nın bir parçasıdır” demiştir. Ancak aynı Almanya'da Müslümanlara ve göçmenlere hakaretleriyle tanınan yazar Thilo Sarrazin için bazı hükümet üyelerinin çelişkili yaklaşımları dikkat çekici olmuştur. Yanlış göç politikalarının Almanya'nın geleceğini tehlikeye soktuğunu savunan Sarrazin, Almanlardan daha zeki olan Doğru Avrupa Yahudileri veya Almanlar kadar zeki ve onlardan daha çalışkan olan Çinliler yerine, büyük bir bölümü sebze ve meyve ticareti dışında bir üretimde bulunmayan Türk ve Arap göçmenlerin kabulünü büyük bir hata olarak değerlendirmiştir. Üçüncü kuşak Arap ve Türklerin dahi birçoğunun iyi Almanca bilmediğini ve okumadığını ifade eden Sarrazin, bu kadar düşük eğitimli bir grubun toplumun genelinden iki-üç kat fazla çocuk doğurmasının Almanya'nın geleceği açısından endişe verici olduğunu söylemiştir. Berlin'deki Türklerin yüzde yetmişinin, Arapların ise yüzde doksanının çocuklarını okutmak için çaba sarf etmediğini, “sürekli yeni küçük başörtülü kızlar ürettiğini,” saldırgan ve ataerkil bir kolektif zihniyeti teşvik ettiğini ileri süren Sarrazin'e göre Türkler, Almanya'yı Kosovalıların Kosova'yı yaptığı gibi işgal etmekteydi. Eski Yugoslavya ülkelerinden gelen göçmenlerin de benzer bir

‘Türk sorunu’ teşkil ettiğini ifade eden Sarrazin, yüksek eğitimli ve kalifiye insanların dışında göçmen alımına ve göçmenlerin devletin sırtından geçinmesini özendiren sosyal politikalara son verilmesini savunmuştur.

Berlin-Brandenburg Türkiye Toplumu (TBB), Sarrazin’in sözlerinin hakaret teşkil ettiği ve nefrete tahrik ettiği gerekçesiyle, Alman Ceza Kanunu’nun hakaret ve toplumun bir kesimine karşı kamu barışını bozabilecek nitelikte ırkçı nefrete tahrik suçlarını düzenleyen 185 ve 130. maddeleri altında suç duyurusunda bulunmuştur. Ancak Almanya makamları, önemli bir entelektüel tartışmaya katkı olarak değerlendirdikleri sözlerin ifade özgürlüğü kapsamına girdiği gerekçesiyle soruşturmaya gerek görmemiştir. TBB, Sözleşme’nin 14. Maddesi’nden doğan bireysel şikâyet mekanizmasını işleterek 2010 yılında BM Komitesi’ne başvurmuştur. Almanya, Komite önünde yaptığı savunmada, Sarrazin’in sözlerini onaylamamakla birlikte, hakaret içermeyen bu sözlerin bir düşüncenin ifadesinden ibaret olduğunu ve kamu barışını bozabilecek nitelikte ırkçı nefret tahrik etmediğini belirtmiştir. Ancak, Komite, Sözleşme’nin 4. Maddesi’nin devletlere sadece ırkçı nefretin tahrikini değil aynı zamanda ırk üstünlüğüne veya nefrete dayalı söylemlerin yayılmasını da engelleme yükümlülüğü verdiğini not ederek, bu çerçevede değerlendirdiği Sarrazin’in sözlerinin ırk ayrımcılığına tahrik unsurları taşıdığını belirtmiştir. Komite ayrıca, kamu düzenini bozabilme potansiyelini nefrete teşvik suçunun bir unsuru olarak düzenleyen Alman Ceza Yasası’nın Sözleşme ile uyumlu olmadığını da not etmiştir. Zira, Sözleşme’nin ne ırk ayrımcılığı yasasını düzenleyen 4. Maddesi ne de taraf devletlere ırk ayrımcılığını engelleme yükümlülüğü veren 2. Maddesi, kamu barışının bozulması unsuruna yer vermektedir. Sözleşmeye göre, toplumun bir kesimine karşı ırkçı üstünlüğe ya da nefrete dayalı fikirlerin yayılması, kamu barışını bozmasa dahi, ırk ayrımcılığı teşkil etmektedir. Almanya’nın soruşturma açmayarak Sözleşme’yi ihlal ettiğine karar veren Komite, Almanya devletine ırk ayrımcılığına ilişkin cezai kovuşturmaya yönelik politika ve usullerini Sözleşme’nin 4. Maddesi altındaki yükümlülükleri doğrultusunda gözden geçirerek alacağı tedbirleri doksan gün içerisinde geri bildirme çağrısında bulunmuştur (Erdin, 2014, s.61-62).

4.2 FRANSA'DA İSLAM VE GÖÇMEN KARŞITLIĞI

Tarihi süreçte Avrupa'nın en uzun geçmişe sahip ülkelerinden Fransa, en başında kendi ülkesinde askerlik ve beden gücü gerektiren işlerde çalıştırılmak üzere sömürgeleri olan başta Fas, Tunus ve Cezayir'den ve Afrika ülkelerinden iş gücü getirmiştir. Bu ilk dalga Fransa'nın Afrika'da yürüttüğü sömürgecilik faaliyetleri ile başlamış olup 1830'da Cezayir'in işgalinden sonra Müslüman Kuzey Afrika ülkeleri vatandaşları Fransa'ya göç etmeye başlamışlardır (Michalak ve Saeed, 2004, s.233). Ardından 1920'li yıllarda başta madencilik ve tarım sektörlerinde çalıştırılmak üzere İtalya, İspanya ve Polonya ile iş gücü alımı anlaşmaları yapılmıştır. Bu bakımdan Fransa'nın göç tarihi diğer Avrupa ülkelerine göre erken dönemlerde başlamaktadır. 1950'li yıllardan itibaren de Belçika, Polonya, İspanya ve İtalya önceki iş gücü göçü anlaşmaları yenilenerek daha fazla göçmen kabul edilmiştir (Collinson, 1993, s.6).

Fransa, göç ve göçmenler konusunda ilklerin ülkesi olarak ölen Cezayirli askerler ve Müslüman göçmenlere bir teşekkür nişanesi olarak 1926 yılında Paris Camii'ni yapmıştır. Dönem itibariyle yapılan sayımda 1930'lu yıllarda Fransa, yaklaşık 2,7 milyon Müslüman nüfusu ile ABD'den sonra en çok göçmen bulunduran ikinci ülke olmuştur (Leveau, 1988, s.108).

Fransa'da göçmenler II. Dünya Savaşı'na kadar ağırlıklı olarak sömürge ülkelerinden gelenlerden oluşurken savaştan sonra Fransa'yı inşa etmek ve sanayileşme programlarında yer almak üzere diğer ülkelerden kitlesel akınlar halinde denebilecek düzeyde kabul edilmiştir. 1945-1946 yıllarında yapılan bir araştırmaya göre Fransa'da doğum oranlarının oldukça düşük çıkması endişelere neden olmuş ve hükümet programlarında önem verilerek demografik ve ekonomik konular içinde yerini almıştır. Nüfus artışı sorunu aslında dönem itibariyle Avrupa'nın başlıca sorunları arasında yer almaktadır. Bu sorunlar nedeni ile Fransa'ya 1950-1970'li yıllar aralığında yoğun bir şekilde göçmen kabul edilmiş ve daha çok Avrupa kökenli göçmenler tercih edilse de en çok Afrikalı ve Asyalı göçmenler gelmiştir. 1960-1970 döneminde Müslüman ve Kuzey Afrikalı göçmenleri dengelemek üzere Avrupa kökenlilere yönelinmiş ve Portekizli göçmenler kabul edilerek 1976'da Portekizli göçmenlerin sayısı Müslümanları geçmiştir (Canatan, 1995, s.16; Nielsen, 2004, s.6).

1970-1980 yıllarında Fransa, göçmenlere geldikleri ülkelere geri dönmeleri için 10 bin Fransız Frangı ödemeye başlamıştır. Fakat “asimile edilemez” denilen ve asıl geri gönderilmek istenen Müslüman göçmenler bu uygulamaya çoğunlukla kayıtsız kalırken “asimile edilebilir” denilen İspanyol, Portekiz ve diğer Avrupalı, göçmenler bu uygulamaya olumlu cevap vermiş ve kendi ülkelerine geri dönmeye başlamışlardır. 80’li yıllarda Fransa’nın göçü durdurma girişimleri genel olarak başarısız olmuş hatta 90’lı yıllar boyunca da devam bir gelişme olarak aile birleşmeleri ve yüksek doğum oranı göçmen sayısını artırmıştır. Günümüz itibariyle Fransa toplam nüfus içerisinde Müslümanların oranı yaklaşık yüzde 8 civarındadır ve toplam göçmen oranı ise yaklaşık yüzde 9,5-10 civarındadır (Kaya, 2008, s.53).

4.2.1 Fransa’da Yaşanan İslamofobik Olaylar

Fransa’da ırkçılık, İslamofobi ve yabancı düşmanlığının temel nedenlerine bakıldığında diğer Avrupa ülkeleri ile aynı dinamiklere sahip olduğu görülmektedir. Bunlar daha önce de ifade edildiği gibi Fransızların AB bütünleşme ve genişleme sürecinden duydukları endişe, göçmen nüfusu artarken yerli nüfusun daha az artması, yabancıların istihdamdan aldıkları pay, yabancıların siyasal ve politik amaçlara konu edilmesi, terör saldırıları, Müslüman ve göçmenlerin görünürlüklerinin artması, medyanın yönlendirmesi gibi benzer nitelikteki daha birçok faktörden oluşmaktadır.

Fransa’daki göçmen ve ırkçı yaklaşımları diğer Avrupa ülkelerinden ayıran unsur ise Yahudilere karşı da benzer tutumların ve anti-Semitizmin varlığıdır. Burada ilginç olan nokta ise Fransızlarla Müslümanların Yahudilere karşı olumsuz tutumları ortak denebilecek durumda olmasıdır. Bunun altında yatan başlıca sebep ise Yahudilerin ekonomik birimler içerisinde aşırı güçlü olmasının ve pek çok büyük şirketi ellerinde bulundurmasının verdiği rahatsızlık olarak görülmektedir. Fransızların diğer bir endişesi ise “de-christianization” terimi ile ifade ettikleri Hristiyansızlaştırmanın kendi birlik ve beraberliklerini bozacağı endişesidir. Öyleyse bu yaklaşımdan çıkarılacak temel sonuca bakıldığında Fransa’da Hristiyanlık bağlamında bir ortak kimlik duygusunun daha güçlü olduğu ve Yahudilerin de diğer azınlıklar gibi tehlikeli görüldüğüdür (Kulaksızozğlu, 2014).

2004 yılında Berlin’de Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)’in düzenlediği Anti-Semitizmin ele alındığı konferansta Fransa’da Yahudilere yönelik düşmanlığın arttığına dikkat çekilmiştir. Bu düşmanlığın temeli, XIII. Yüzyıla dayanmakla birlikte Yahudiler 1290’da İngiltere’den, 1392’de Fransa’dan, 1492’de İspanya’dan ve 1497’de de Portekiz’den kovulmuşlar; gördükleri bu baskılar karşısında Yahudi olduklarını saklamak adına Hristiyan gibi davranmışlardır. 15’nci yüzyılın sonlarına doğru İspanya’da yüz bin civarında Yahudi öldürülmüştür (Kızıloğlu, 2012, s.50). İsrail merkezli Yahudi Ajansı’nın 2010 yılı verileriyle sunduğu raporunda, savaşlar haricinde Yahudi düşmanlığının en çok meydana geldiği ülkenin Fransa olduğu bildirilmektedir. Bununla birlikte 2009 yılının ilk çeyreğinde Fransa’da görülen Yahudilere karşı olayların 113’ü şiddet içerikli olmak üzere toplamda 631 vakanın varlığı bildirilmektedir. Öte yandan Fransa’da Yahudilere benzer şekilde Müslümanlara karşı da benzer tavrın sergilendiği ve bu iki toplumun hedef alınmasının temelinde, kültürel açıdan iki toplumunda asimile olmamasının bulunduğu bildirilmektedir (Haber7, 2010).

Ekonomik sorunlar ve işsizliğin artış gösterdiği günümüzde Fransızların Müslümanları ekonomik bir yük olarak gördüğü ve onların ülkeden ayrılmasını istediği düşünülmektedir. Paris Üniversitesi’nin 2004 yılında yaptığı bir araştırmaya göre, bir iş ilanı için yaklaşık 260 kişinin başvurusunda göçmen ve etnik farklılığı olanlara yapılan geri dönüşlerin diğerlerine göre beşte bir oranında daha az olduğu tespit edilmiştir. 2006 yılında AB Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi’nce “Avrupa Birliği’nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi” adıyla yayınlanan raporda ekonomi ve istihdam konularında görülen bu ayrımcılık durumu teyit edilmektedir. SOS Racisme, adıyla faaliyet gösteren ırkçılık karşıtı sivil örgütün 2000-2009 yılları arasında topladığı verilerden elde ettiği sonuçlara göre Fransa’daki işletmelerin istihdam konusunda yabancılara karşı açık bir ayrımcılık yaptığını ortaya koymuştur (SOS Racisme, 2009).

Müslümanlar ve göçmenlere yönelik ırkçı ve ayrımcı tutumların bir başka nedeni de Müslümanların diğer ülkelerde olduğu gibi 11 Eylül sonrası Fransa’da da terör ve şiddet kavramlarının bir parçası haline geldikleri ve güvenlik konularının da odak noktası oldukları yönündedir. Bu tarihten sonra göçmen kabul politikaları ve uygulamaları daha katı hale getirilmiştir. Müslümanlar bu ülkede içerdeki düşman ilan edilerek, potansiyel terör kaynağı gibi görülerek üzerlerindeki baskı artırılmış, yoğun bir fişleme ve izleme

başlatılmıştır (TBMM Fransa Raporu, 2009). Diğer yandan İslamofobik saldırıların pek çoğunda failer yakalanamadığı yakalansalar da polis kayıtlarına geçmediği iddia edilmektedir. Bu duruma ilişkin olarak Valls (2015), “Fransa İslamofobi ile Mücadele Kolektifi (CCİF)”nin raporuna bağlı olarak yaptığı haberinde;

“Fransa’nın başkenti Paris’te sene başında yaşanan terör eylemlerinden sonra Fransa İslamofobi ile Mücadele Kolektifi’nin (CCİF) 1 Ocak- 18 Haziran 2015 arasını dikkate alarak hazırladığı rapora göre, Müslümanları hedef alan fiziksel saldırıların bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 500, sözlü saldırıların ise yüzde 100 oranında arttığını ortaya koydu. CCİF, camileri hedef alan şiddet eylemlerinin de yüzde 400 arttığını açıkladı. Rapora göre 2015’in ilk yarısında Müslümanlara yönelik eylemler yüzde 23,5 artış göstererek 489’a ulaştı. CCİF’den yapılan açıklamada, “Müslümanların terörle karıştırılmaması gerektiği yönünde uyarılar ve yaftalayıcı ifadelerden kaçınılması noktasındaki resmi söylemlere rağmen İslamofobik saldırılar patladı.” ifadelerine yer verildi. Raporda saldırılardan en çok etkilenenlerin yine kadınlar olduğuna da dikkat çekildi. CCİF, raporunda 2015 ilk 6 ayında İslamofobik ayrımcılığa maruz kalanların yüzde 73’ünü kadınlar oluşturuyor. Mağdur olan erkeklerin oranı da yüzde 27 olarak gerçekleşti. Raporda, camilerin saldırıya uğradığı, başörtülü kadınların ölümle tehdit edildiği, sınıfta Müslüman çocukların küçük düşürüldüğü, taciz edildiği ve Müslüman öğrencilerin fişlendiği kaydedildi. CCİF, çok az İslamofobik vakanın yargı yoluna taşınabildiğine de vurgu yaparak bunun nedeni olarak, polis ve jandarmanın bu yönde gelen şikâyetlerin hepsini kayıtlara geçirmemesini gösterdi. Ayrıca bazı insanların da şikâyet etse de bir sonuca ulaşamayacağı yönündeki düşünceler nedeniyle saldırıları şikâyet etmediğine değindi. Fransa İçişleri Bakanı Bernard Cazeneuve’a da Müslüman kuruluşlarıyla başlatılan toplantıların birincisinde, İslamofobik saldırıların hafife alındığı, çünkü mağdurların şikâyet etmede kararsız kaldığını söyleyerek bu ifadeleri doğrulamıştı”

Şeklinde, yaşanan olaylara karşı Fransa’nın tutumunu sergiler nitelikte bir değerlendirmede bulunmuştur. Öte yandan raporu yayımlayan kurumun sözcüsü, yaşanan olayların Müslümanlar ile Fransızlar arasındaki olası iletişimi de engellediği ve toplumsal tepkilerle birlikte mevcut ilişkilerin de zarar gördüğünü bildirmektedir.

Hükümet yetkilileri kendi aralarında bu konuyla ilgili farklı açıklamalar yapsalar da genel olarak İslamofobinin bir faşizm olduğunu kabul eden beyanatlar verilmesi bu sorunun geniş bir açıdan ele alındığını göstermektedir. Zira toplumun bir kısmının kendi anlayışına göre şiddete varan girişimlerde bulunarak yine toplumun belli bir kesimini hedef seçmesine yer yer sessiz kalınması halinde, uzun vadede çözüm arayışlarında şiddetin makul ve haklı bir gerekçe gibi görülmesine neden olabilecektir. Fransız yasalarına göre ırkçılık ve ayrımcılık kanunlarla yasaklanmış olmasına rağmen AB Temel Haklar Ajansı’nın 2010 yılında yayınladığı göçmen ve azınlıklar üzerinde yaptığı

araştırma sonuçlarına göre 2009 yılında Avrupa’da başta Romanlar olmak üzere Kuzey Afrikalı ve diğer göçmen Müslümanların açıkça ayrımcı ve ırkçı davranışlara maruz kaldığı ortaya çıkmıştır. Kamu otoriteleri bu konu hakkında mevcut yasalarla böyle bir şeye izin verilmediğini ifade etseler de malum tavır günümüzde artan bir şekilde devam etmektedir (Aştombai-Akgül, 2005, s.36).

Fransa’da sağ ve sol partilerin ortak bir göç-göçmen dili olmasa da uygulamada ve izlenen politikalarda ortak bir tavır göze çarpmaktadır (Özer, 2015, s.31). Eski Cumhurbaşkanı Sarkozy, “Fransa’da bir İslam” a karşı çıkanlara, bunun mümkün olmasının güçlüğü anlatmak için ve kurtulmaktansa dönüştürmenin daha kolay olacağı iddiasıyla “Fransız İslam’ı” deyimini kullanmıştır. Le Pen ve kızının sürüklediği aşırı sağın hem Fransa’da hem de AP seçimlerinde yükselişi göçmen karşıtlığı ve İslamofobi konusunda genel anlamda tüm kesimleri rahatsız etmiştir. Çünkü bu akımın insan hakları ve özgürlüklerin doğduğu yer kabul edilen Fransa’da yükselmesi gelecekte içinden çıkılması daha güç gelişmelerin habercisi sayılmaktadır. Nitekim Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu, 2007 yılında yayınladığı raporda aşırı sağcı eğilimler üzerinden siyaset yapılmasının ayrımcılığı artırdığını ifade etmiştir. Aşırı sağcıların endişeye yol açan diğer bir söylemi de AB’ye de karşı olmalarıdır (Elmas ve Kutlay, 2011, s.8-10).

Örneğin, Fransa’daki Ulusal Cephe Partisi lideri Jean Marie Le Pen, Müslüman topluma karşı olumsuz söylemlerde bulunarak Fransa’nın Katolik bir ülke olduğunu ve Müslümanların gerçek Fransızların işlerini ellerinden alan işgalciler olduğunu söylemiştir. Le Pen, daha da ileri giderek işsizliğe çözüm olarak Müslümanları ülkeden çıkarmayı vaat etmiştir. Jean Marie Le Pen’den partiyi devralan kızı Marine Le Pen 3 yıl sonra ırkçı partiyi 2012 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yüzde 18 oyla tanıştırmış ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde de ülkenin birinci partisi yapmıştır. Şeytanın Kızı lakaplı Le Pen, 2012 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aldığı oyla ırkçı, ayrımcı ve İslamofobik söylemlerde desteğini aldığı gençlerden ve krizden bunalan Fransızlardan yeni seçimlerde daha çok oy almayı amaçlamaktaydı fakat başarılı olamamıştır (Morin-Çakır, 2014).

Yinede AB ve göçmen karşıtlığı konusunda sembol olan Le Pen’in Ulusal Cephe Partisi Fransa’da azımsanmayacak bir desteğe sahiptir. Bu durum, aşırı sağ akımların destek

bulması diğer bazı partiler ve liderlerin de bu eğilimlere kaymasına neden olmaktadır (Akgül, 2002, s.19). Merkez sağın adayı olan, göçmen ve Müslüman karşıtı söylemleri açıkça dile getiren Nicolas Sarkozy 2007 yılında cumhurbaşkanı seçilerek bu durumun örneği olmuştur. Sarkozy dönemi olarak adlandırılan 2005 - 2012 arası dönem, Fransa'nın göç politikalarında yeni yasal düzenlemelere sahne olmuştur (Özer, 2015, s.21).

Fransa'nın kronikleşen göçmen sorunu ve katılaştıran göç politikalarının anlaşılması bakımından 2007'den bu yana yürürlükte bulunan "Göçün Kontrolü, Entegrasyon ve İlticaya İlişkin Yasa"sı önemli bir göstergedir. Yasaya göre başta aile birleşmeleri olmak üzere geniş kapsamlı düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin aile birleşmesi yoluyla geleceklerin Fransız değerlerine bağlılığını ispatlaması, akrabalık ilişkisinin gerçekliğinin belirlenmesi için DNA testi yapılması, Fransızca bilmesi, uyum ve görevlerine bağlı kalacağına dair sözleşme imzalaması gibi düzenlemeler bulunmaktadır. Yasanın yürürlüğe girdiği tarihten sonra çok sayıda kaçak göçmen yakalanmış, sınır dışı edilmiş veya gönüllü olarak Fransa'da ayrılmışlardır (Erdin, 2014, s.39).

Diğer Birlik ülkeleri gibi Fransa için de göçmenler özel bir sorundur ve güvenlik bağlamında ele alınmaktadır. Müslüman topluma karşı ise zaten var olan endişe ve kaygılar, 11 Eylül'den sonra hem ülke içinde hem Birlik genelinde ele alınan güvenleştirme politikaları etrafında daha büyük ciddiyetle somutlaşmıştır. Le Pen ve Sarkozy gibi politikacıların konuyu seçim malzemesi haline getirmesi ve aşırı sağcılığın siyasilere prim kazandırması ortaya konulan çözüm çabalarını boşa çıkarmakta ve içten içe sorunu derinleştirmektedir. Göçmen ve Müslüman nüfusun tarihinin çok daha eskilere dayanması onlar açısından kazanılmış hakların korunması refleksini geliştirirken bu durum Fransız halkı için gerilim yaratmaktadır (Bardakçı-Tosun, 2016, s.113-114).

Öte yandan Müslüman sivil toplum örgütlerinin sivri uçlu ve bazı sert söylemleri, Fransa'yı kendi ideolojileri için bir üs gibi görmeleri, bu ülkedeki özgürlük ve haklardan yararlanarak "emperyalist Avrupa", "yasakçı Fransa", "sömürgeciler" gibi ifadeler kullanmaları rahatsızlık uyandırmaktadır. Göçmenlerin genelinde görülen yüksek işsizlik oranı, düşük eğitim seviyesi ve içe kapalılık gibi nedenlerden

kaynaklanan kriminal suçlar da onlara yönelik olumsuz algıyı beslemektedir. 1980’lerde ülkesine geri dönen göçmenlere verilen 10 bin franklık yardım, 1989’daki başörtüsü kararı, İslami toplumun örgütlenmesine tanınan serbestiler gibi aslında medeniyet anlayışına ve hukuka uygun olarak verilen haklara 11 Eylül daha sonra yaşanan Londra, Madrid ve Paris saldırıları gölge düşürmüştür (Erdin, 2014, s.39).

4.2.2 Başörtüsü Meselesi

Aşırı sağın malzeme olarak kullandığı, İslamofobiye körükleyen ve laikliği ihlal ettiği düşünülen İslami uygulamaların başında başörtüsü ya da burka yasağı - dini kılık kıyafetler, sayıları artan camiler, cami dışına taşan (özellikle cuma günleri) cemaatler ve helal gıda uygulamaları gelmektedir (Özer, 2015, s.22). Bu hususta Deutsche Welle’nin 12.04.2010 tarihli Christoph Wöb’ün haberine göre “Quick” adlı fastfoodlar zincirinin alkol ve domuz etini menülerinden tamamen çıkardığına ilişkin duyurusunun akabinde tepkiler almış ve Roubaix Belediye Başkanı Sosyalist Parti üyesi Rene Vandierendonck bu uygulamayı Müslüman olmayanlara yönelik bir ayrımcılık olarak değerlendirip halka boykot çağrısında bulunmuştur. Ancak, buna karşı olarak Yeşiller Partisi’nden Daniel Cohn-Bendit, “*Fransa’da yalnızca Yahudi inancına uygun gıdalar satan çok sayıda market var*” şeklindeki yanıtı ile Quick’i destekler nitelikte bir tepki sergilemiştir. Yaşanan bu gelişmeler, Fransa’da İslamofobinin bir kesim tarafından farklı amaçlarla kullanıldığına işaret etmekle birlikte, karışık siyasi görüşlerin ise bu noktada İslamofobiye karşı tavır sergilediği görülmektedir. Oysaki dönem dönem farklılaşan İslamofobiye ilişkin söylemler ve taraflarının bu noktada hangi amaçları güttükleri konusu muğlaklık sergilemektedir.

Müslüman göçmenlerle Fransızları karşı karşıya getiren en önemli konulardan biri kamu ve eğitimde getirilen başörtüsü - burka yasakları olmuştur. İlk yasaklama, Paris yakınlarında Creil kentinde 14 Eylül 1989 yılında bir liseden Fas ve Tunus asıllı 13-15 yaşlarındaki üç kız öğrencinin derste başlarını açmadıkları için uzaklaştırılması olmuştur. Yasağa karşı direnç ve çok sayıda başörtülü öğrencinin uzaklaştırılmasının meydana getireceği gerilimi azaltmak için dönemin Sosyalist Partili eğitim bakanı ve sonradan Başbakan olan Lionel Jospin, okullarda öğrencileri doğrudan uzaklaştırmak yerine onların bu duruma ikna edilmesi talimatını vermiştir (Çaha, 2011, s.70).

Gelen tepkiler ve yaşanan tartışmalara istinaden L. Jospin, Fransız Danıştay'ına müracaat ederek dini inançlara göre giyinmenin laiklik ilkesi ile çelişip çelişmediğini ve başörtüsüne izin verilip verilemeyeceğini sormuştur. Fransız Danıştay'ın verdiği karar ise insan hak ve özgürlükleri konusunda tarihe geçecek niteliktedir. Kurum konuyu “tolerans” bağlamında ele almış ve dini sembollere kişilerin hayatlarında yer vermelerinin, herhangi bir dini inanca mensup öğrencilerin kendi kıyafetlerini giymelerinin ifade özgürlüğü ve dini inancı yaşama özgürlüğü kapsamında olduğunu ve laiklikle çelişmediği yönünde karar vermiştir. Ancak bu sembollerin bir gösteriş ve dayatma amacı taşımaması, bir baskı ve provokasyon aracı olarak da ele alınmaması gerektiğini karara ekleyerek başörtüsü konusunda bazı kuralları kararına eklemiştir (Çaha, 2011, s.70-71).

Kamusal alanda başörtüsü konusu Danıştay tarafından 3 Mayıs 2003'de açıkça karara bağlanarak devlet memuru kadınların başörtüsü kullanmalarını yasaklamıştır. Aynı zamanda başörtüsü yasağı Fransa'da uyum ve ulusal kimlik konularının bir arada tartışılmaya başlamasının öncüsü olmuştur. Dönemin Cumhurbaşkanı Jaques Chirac, karara destek verici beyanatlarda bulunmuş ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine J. Chirac'ın bu görüşleri etrafında bölünmüş bir toplumla gidilmiştir. Örneğin 2003 yılında yapılan bir ankete göre Fransızların yaklaşık yüzde 75'i eğitim kurumlarında başörtüsünün yasaklanması yönünde görüş bildirmiştir (Çaha, 2011, s.72).

2010 yılından bu yana Fransa'da kadınların kamusal alanda hizmet verenlerin alan ayrımı yapılmaksızın burka ve tam kapalı çarşaf giymeleri yasaklanmıştır. Diğer bir örnek Fransa Aile Bakanı Nadime Morano, 8 Şubat 2010 tarihindeki basın toplantısında Müslüman kadınların kıyafetleri konusunda “yeni gelen göçmenler burka giymeyeceklerine dair kontrat imzalayacaktır. Şayet burka giyerlerse Fransız vatandaşı olamayacaklardır” demiştir. Böylece Müslüman toplumla Fransız ulusal kimliği arasındaki gerilim tırmanmış ve bununla birlikte Sarkozy'nin bu konudaki tutumunun Fransa'nın göç politikalarının belirlenmesinde etkin rol aldığı ve daha da görünür hale getirdiği düşünülmektedir (Özer, 2015, s.23).

Müslüman olmakla İslam'ı bir araç olarak kullanmanın birbirinden çok farklı olduğunu ifade eden Nilüfer Göle'nin tespitine göre; Avrupa'da uzun yıllardır var olan Müslümanların bu yönde bir dönüşüm içerisine girmesi ya da giriyormuş gibi görüntü

vermesi yaşadıkları ülkelerin toplumlarında tepkilere yol açmaktadır. Yine Göle'ye göre Avrupa'da soru işareti ve kuşku uyandıran nokta; İslami yaşam biçiminin geniş bir alana yayılmasının kabul edilmesinin göstergesi olarak başörtüsü serbestisinin yeterli olup olmayacağıdır. Yani Avrupa'nın kendi modernite anlayışı ile Avrupa'ya göre fundamental olarak nitelenen İslami yaşam biçimi talepleri bir dayatmaya yol açacak mıdır? (Göle, 2006).

Yaşam biçimi talebi ve buna saygı duyulması isteği insan hakları bağlamında savunulmayı hak etmekle birlikte, İslam adı altında Müslüman toplumu marjinalize etme gayreti gösteren İslami organizasyonların Müslümanların iyiliği ve rahat yaşaması için denetlenmesi makul görülmelidir. Öte yandan Fransa gibi etnik çeşitliliğe sahip ülkeler de bazı hakların verilebilmesi için öncelikle bunların talep eden tarafça doğru anlatılabilmesi gerekmektedir. Nitekim hem dünya hem de Avrupa genelinde yaşanan İslami menşeli olduğu iddia edilen terörize eylemler karşısında, ülkelerin kendilerini ve halklarını güvende tutma girişimleri bazı eksiklikleri olsa da güvenlik bağlamında gerekli görülebilmektedir. Bu konuda Nilüfer Göle'nin diğer bir tespiti; bütünleşme/entegrasyon söylemi, yeni gelenlerin ev sahibi ülkenin kültürüne asimile olmasını ve ulusal düzene uymasını kolaylaştıracak bir siyaset gerektirir şeklindedir. Sarkozy'nin "ulusal kimliğe tehdit" algısı üzerinden şekillendirmeye çalıştığı göç politikaları, o dönemde yeterince destek görmemiş (Özer, 2015, s.23) olmakla birlikte en son Paris saldırıları ile birlikte tekrar ve daha şiddetli gündeme gelmektedir.

4.2.3 Camilere Karşı Yapılan Saldırıları

Ülkenin Poitiers kentinde kendilerine 732 yılında Müslüman ordularının Avrupa'da durdurulmasına atfen "732 Generation Identitaire" adını veren ırkçı ve faşist olan 60 kadar gençten oluşan bir grup 2012 yılında inşa halindeki bir camiye işgal etmiştir. Polis olaya müdahale etmiş ve grubun bazı üyeleri gözaltına alınmıştır. Grubu destekleyen Le Pen ise başta Türkler olmak üzere Fransa'daki bütün yabancıların ülkeyi terk etmesi gerektiğini savunmuş ve bir konuşmasında camilerde namaz kılan Müslümanları Nazilere benzetmiştir. Hakkında suç duyurusunda bulunulan Marine Le Pen buna rağmen benzer söylemlerini sürdürmektedir (Göle, 2012, s.140).

“Fransa İslamofobik Saldırlara Karşı Dayanışma Örgütü” (CCIF)’in 2013 yılı raporunda İslamofobik gerekçelerle 364 kamusal ya da kamuya kapalı olanlarda fiziki olarak açıkça taciz veya saldırıya maruz kalmışlardır. Bu sayı 2012’ye göre olayların %30 arttığını göstermekle birlikte 2012 yılında cami ve sivil toplum kuruluşlarına yapılan 398 saldırı artarak 2013’te 414’e ulaşmıştır. Camilere yapılan saldırılar, yaklaşık olarak haftada bir gibi bir periyot sergilemekle birlikte bireysel anlamda yapılan saldırılarda %80 oranında başları kapalı Müslüman kadınların hedef alındığı bildirilmektedir (TBMM, 2015, s.1).

Saldırılarda genellikle Cami duvarlarına hakaret içeren ifadeler, Nazi gamalı haçının çizilmesi ve Türklere atfedilen mesnetsiz 1915 olaylarını dile getiren sloganlar yazılmakta; doğuda bulunan Besançon kentindeki Es Suna ve El Fatih ve camilerinin duvarına “Fransa Fransızlarıdır” ve “Araplar Defolun” şeklinde yazılarla birlikte gamalı haç çizilmiş ve bu olayın failleri bulunamamıştır. (DHA, 2015).

Yaşanan bu olaylar karşısında CCIF İslamofobi ile mücadele konusunda çağrılar yapılmış ancak bu çağrılara yanıt bulamamıştır. Bu noktada adli makamların bakış açılarına örnek olarak 2012’de yaşanan Cami işgali şeklindeki olayı gerçekleştiren “732 Generation Identitaire” örgüt üyeleri mahkemeye çıkarılmışlar ve mahkeme bu eylem için ifade özgürlüğü perspektifinden karar tanzim ederek suçluları serbest bırakmıştır (Erdin, 2014, s.38). Bu gelişme, ülkede ırkçılık temelli eylemler için kışkırtıcı ve destekleyici mahiyette değerlendirilmelidir. Sonraki yıllarda yaşanan artışlar, bu savı destekler niteliktedir.

Paris’te 13 Kasım 2015’de meydana gelen ve 130 kişinin öldüğü DAESH kaynaklı saldırıların ardından güvenlik önlemleri artırılmış; camilerin korunması için askerler görevlendirilmişti. Saldırlardan sonra Fransa’nın güneydoğusunda bulunan Valence’de bir kişi aracını camiye koruyan askerlerin üzerine sürerek eylem gerçekleştirmiş ve bu saldırıda camiye gelen bir Müslüman ile bir asker hafif yaralanmıştır. Saldırgan, askerlerin açtığı ateş ile yaralı olarak yakalanmıştır. (Euronews, 2016). Yaşanan bu olay İslamofobiye destekleyen faaliyetlerin bir sonucu olarak yorumlanmalıdır. Nitekim, sivil bir vatandaşın beslediği öfke ile kendi ülkesinin askerine saldıracak derecede bir kin ile hareket etmesi, beslediği kinin düzeyi açısından önemli bir unsur olarak

değerlendirilmelidir. Bu düzeydeki ayrışmanın ilerleyen dönemlerde özellikle de Avrupa’da doğuracağı sonuçlar çok daha vehim düzeylerde cereyan edebilir.

Kültürlerarası farklılıklar her iki taraf için de zaman zaman endişe verici boyuta ulaşmaktadır. Bunda medyada çıkan haberler kadar yazarların da payı mevcuttur. Örneğin yazar Michel Houellebecq, *Soumission* adlı romanında; “İslam’ın etkisi altına girmiş bir Fransız toplumunda, sonunda Muhammed isminde bir Müslüman cumhurbaşkanı seçiliyor. Artık Suudi Arabistanlı zenginlerin yönettiği Sorbonne Üniversitesinde Joris - Karl Huysmans, hakkında bir doktora tezi yazmakta olan romanın başkahramanı François, Katolik ayinlerinde manevi huzur arayan, “insan sevmez ve münzevi bir estet” olarak betimlenir. Sonunda Paris Ulu Camii ‘nde şahadet getirerek İslam’a ihtida eder. 2022 yılında romanın başkahramanı gibi Fransa da İslam’a ihtida edecektir.” (akt. Göle, 2015, s.11) şeklinde kurgulanmış ve çok ses getirmiştir.

4.2.4 Charlie Hebdo Olayları

Charlie Hebdo 1970’den beri yayın hayatında olan bir karikatür dergisidir. Aslında ilk olarak 1960’lı yıllarda Hara Kiri adında çıkan derginin devamıdır. 1969 yılında, Fransa’da yayın yapan mizah dergisi Hara-Kiri’nin, dönemin cumhurbaşkanı Charles de Gaulle’un ölümüyle dalga geçen bir karikatürü yayınlaması nedeniyle kapanmasının ardından kurulan Charlie Hebdo, siyasi ve dini liderlerin de olduğu üst düzey isimlere yönelttiği eleştirilerle kısa süre içinde adını duyurdu. Ancak bu dönemde yüksek tiraja ulaşamayan dergi, 1981 yılında kapandı. 10 yıllık bir aranın ardından 1992’de yeniden yayın hayatına başlayan derginin editörlüğünü 1992- 2009 yılları arasında Philippe Val üstlenmiş, 2012’deyse bu göreve “Charb” adıyla tanınan Stephane Carbonnier getirilmiştir. Fransız mizah dergisi Charlie Hebdo, provokatif Hz. Muhammed karikatürleriyle gündeme gelmiş, bu çizimler İslam dünyasında sert tepkilere neden olmuştur. Charlie Hebdo, 2006 yılında, Danimarka gazetesi Jyllands-Posten’de yayınlanan ve Hz. Muhammed’e hakaret içeren bir karikatürü yeniden basmasının ardından gündeme oturmuştur (Sabah, 2015).

Euronews (2015)’in haberine göre Charlie Hebdo, genelde dinlere yönelik olarak kutsal kabul edilen değerler ve inançlar üzerinden alaycı karikatürler yayınlamakta ve bu tavrı

ile bir anlamda dinlere karşı hakaret içeren bir tavır sergilemektedir. İlk olarak 2005 yılında Jyllands Posten tarafından yayınlanan ve Hz. Muhammed'e hakaret mahiyetindeki karikatürleri tekrardan gündeme getirmiş ve aldığı tepkiler karşısında derginin genel yayın yönetmeni Philippe Val tepkilere karşı *“Biz bu karikatürleri Danimarkalı meslektaşlarımızla dayanışma amaçlı yayınladık. Bu bir kışkırtma değil. Karikatür çizme ve basın özgürlüğünü kullanmak kışkırtma değildir”* (Euronews, 2015) şeklindeki açıklamasıyla yaptıklarının doğruluğunu ve hakaretlerine devam edeceğini ifade etmeye çalışmıştır. Provakatif bu yayınlar sonrasında teröristlerden tehditler aldığını söyleyen çalışanlar, bu tehditlere bir anlamda tepki ve cevap olarak provokasyonlarına devam etmiş ve yeni karikatürler yayınlamaya devam ettiler. Sürecin devamında, 2011'in Kasım'ında “Charia Hebdo” (Haftalık Şeriat) isimli sayının yayınlandığı gün dergiye ve çalışanlarına saldırı düzenlendi ve Paris'teki merkezi ateşe verilmişti. Bunun üzerine karikatürlerin çizeri olan Luz, bir anlamda provokasyona devam ettiği eylemlerini *“Bu insanlar bir Yaratıcı olduğuna inanmıyor. Kendi dinlerine inanmıyor. Ateşe ölüme inanıyorlar ama kendi dinlerine değil. Asıl dinsiz, inançsızlar onlar”* şeklindeki ifadesiyle savunmuştur.

Yaşanan bu gelişmelere rağmen dergi, tepkileri iyice körüklemek istercesine 19 Eylül 2012 tarihinde Müslüman âleminin peygamberine Hz. Muhammed'e hakaret mahiyetindeki karikatürleri yayınlarak yeni bir skandala resmen imza atmış ve bu durum birçok ülke tarafından tepki ile karşılanmıştır. İslam dernekleri “Kin ve nefrete yönelik kışkırtıcı” tavrını dile getirerek dergiyi suçlamış ve buna karşılık derginin Stephane Charbonnier *“Fransa'da herkesin karikatürünü yapabiliriz. Fransa'da din bir düşünce olarak algılanır. Bu yüzden Karl Marx 'ın karikatürünü yapabileceğim gibi Hz. Muhammed'inkini de yaparım”* şeklindeki savunmasıyla yaptıkları saygısızlığın arkasında durduklarını ve bu şekilde ırkçılık ve nefret eylemlerini desteklediklerini açıkça dile getirmiştir. Buna karşın Fransa'da yaşayan Müslüman örgütler, “ırkçılık ve nefrete teşvik” etme gerekçesiyle dergiye karşı dava açmışlar ancak mahkeme suçlamaları mesnetsiz olarak nitelendirerek açılan davaları reddetmiştir.

Dergi, 2013'teki bir sayısında Hz. Muhammed'in hayatını çizgi roman gibi yayınladığında ülkedeki İslami sivil toplum örgütleri derginin ekonomik kaygılarla hareket ettiğini dolayısıyla Müslümanların provokasyona karşı dikkatli olmaları

gerektiği uyarısında bulunmuştur. Stephane Charbonnier infial uyandıran karikatürleri unutturmak için “Aslında kimse ne İslam ne de peygamber hakkında hiç bir şey bilmiyor. Bu din insanları korkutuyor çünkü İslam basında genellikle bazı azınlık gruplar tarafından yapılan saldırılarla gündeme geliyor. Bence İslam’la veya Peygamber ile alay ederek değil onları tanıtarak başlamalıydık” ifadelerini kullanmıştır. Derginin genel yayın yönetmeni Charbonnier uzun süredir ölüm tehditleri aldığından polis korumasında yaşıyordu. 7 Ocak 2015 Çarşamba günü silahlı ve maskeli iki saldırganın, uzun namlulu silahlarla derginin Paris’teki ofisini basarak, dokuzu dergi çalışanı olmak üzere 12 kişiyi öldürdüğü saldırıda 4’ü ağır 11 kişi de yaralanmıştır. Ardından saldırının failleriyle onlara yardım ettiği söylenen bir diğer silahlı saldırgan, üç gün sonra polis tarafından öldürülmüştü. Üç gün boyunca Fransa’da korku dolu günlerin yaşanmasına yol açan sürecin sonunda gerçekleştirilen polis operasyonlarında saldırganların yanı sıra 5 kişi daha ölmüş ve saldırı da toplam 17 kişi hayatını kaybetmişti. Bu olay Paris saldırılarına kadar Fransa’nın 11 Eylül’ü olarak kabul edilmiştir (BBC News, 2015).

Charlie Hebdo’nun genç çizerleri, kendilerinden önceki çizerlerin Kilise’nin hâkimiyetine karşı mücadele olarak tanımladıkları tavırlarını bugün İslam’a yöneltmektedirler. Aslında bu saldırıda temel sorunun kaynağı Fransız toplumu ile Müslüman göçmenlerin arasındaki uyumsuzluktan çok, Müslüman göçmenlerin varlığının, duygularının, düşüncelerinin ve değerlerinin dikkate alınmamasıdır. İslam adına işlendiği iddia edilen cinayetler de Müslüman göçmenlerin sesinin duyulmasına engel olmuştur (Göle, 2015, s.13-14).

Saldırıların ardında Avrupa ve Dünya kamuoyunda geniş bir infial oluşmuştur. Her kesimden ve hemen her ülkeden kınama mesajları yayınlanmış ve bu saldırılarda ölenlerin ardından yapılan “Cumhuriyet Yürüyüşü”ne yaklaşık 50 ülkeden devlet ve hükümet başkanları katılarak teröre karşı birlik mesajı verilmiştir. Yürüyüşten önce, Cumhurbaşkanı François Hollande, aralarında Başbakan Ahmet Davutoğlu’nun da bulunduğu devlet ve hükümet başkanlarıyla Elysee Sarayı’nda görüşmüştür. Yabancı devlet başkanlarını Elysee Sarayı’nın merdivenlerinde teker teker karşılayan Hollande, yabancı liderlerin başsağlığı ve terörle mücadelede dayanışma mesajlarını kabul ettikten sonra Paris’e gelen liderlerle daha sonra toplu halde yürüyüşe katılmıştır. İsrail menşeli bazı basın organlarında Türkiye Başbakanının katılımı IŞID ya da radikal İslami

oluşumlara karşı toleranslı olduğu gibi iddiaları ima eden bazı eleştirilere neden olmuş, ayrıca İtalya Başbakanı Matteo Renzi “Davutoğlu’nun yürüyüşe katılması biraz sırtıyordu” diyerek diplomatik krize neden olabilecek talihsiz bir açıklama yapmıştır (CNN Türk, 2015). Her ne kadar diplomatik bir tavır olarak Türkiye başbakanı bu yürüyüşe katılmış olsa da Renzi’nin yaklaşımı başka bir açıdan değerlendirildiğinde anlamlı olmaktadır. Nitekim yaşanan bu olayların İslam’a karşılık anlayışıyla gelişmesi ve yapılan yürüyüşün de hükümetler nezdinde bu karşı duruşu destekler nitelikte olması, yürüyüşün anlamını bir anma merasiminden ziyade anti-İslam olanların birlikte hareketi şeklinde yorumlanmalıdır. Dolayısıyla Renzi, her ne kadar diplomatik lisana uygun olmasa da özünde amaçlarını ve tutarsızlığı ifade etmiştir.

Olayın Fransa genelinde İslam ve Müslümanlara karşı bir linç kampanyasına dönüştürülmesi ve bunun da Avrupa’ya yayılmasından endişe eden F. Hollande, olayın İslam’la ilgisi olmadığını belirterek sağduyu çağrısı yapmıştır. Hollande’ın endişesi, Pegida gibi hareketlerin varlığından dolayı haklı gerekçelere dayanmaktadır. Fakat Hollande’ın çağrısına rağmen “Patriot Act” benzeri yasal düzenlemelere girişilmesi İslam ve Müslümanların yeniden ve yüksek sesle “terör”le aynı cümlelerde ve tehdit söylemlerinde yer almasına neden olmuştur. 21-22 Ocak 2015’de Ipsos/Sopra-Steria adlı araştırma şirketinin Le Monde gazetesi için saldırıdan sonra Fransız halkının İslam, Müslümanlar ve terör konusundaki düşüncelerini anlamaya yönelik yaklaşık bin kişi ile yaptığı araştırmaya göre; “Bugün Fransa terörle mücadele anlamında bir savaşta mıdır?” sorusuna yüzde 53’ü “evet” derken, yüzde 47’si “hayır, bu abartılı bir yaklaşım” demişlerdir. Soruya “evet” diyenlerin yüzde 84’ü bu savaşın yalnızca cihatçı terörizme karşı olduğunu savunurken, yüzde 16’sı genel olarak İslam’a karşı bir savaş verildiğini ifade etmiştir. Fransa ve Avrupa’daki Müslümanları “düşman” olarak gören bu yüzde 16’lık grubun içinde yüzde 42’lik bir kısım Le Front National(Ulusal Cephe) partisi sempaticyanıken, yüzde 16’lık bir kitle UMP(Halk Hareketi Birliği), yüzde 6’lık bir kitleyse iktidardaki PS (Fransız Sosyalist Partisi) taraftarıdır. Fransızların yüzde 63’ü bu savaşın kazanılacağını iddia ederken, yüzde 36’sı aksi yönde görüş beyan etmiştir (Örmeci, 2014).

Çalışmanın dikkat çeken ve endişe uyandıran sonuçlarından bir diğeri de Fransız halkının yüzde 51’i, İslam’ın Fransız değerleri ile uyumsuz olduğunu ifade etmeleridir.

Ancak geriye kalan yüzde 49'luk oran, olumsuz görüşlerin ve entegrasyon sorunlarının aşılabileceği yolunda umut vermektedir. Bunu ispatlayan durum ise halen iktidardaki Sosyalist Parti(PS) yandaşlarının yüzde 66'sının İslam'la Fransız değerlerinin uyumlaştırılabileceğini düşünmesidir. Fransızların kültürel değerlerinin özellikle de Müslüman göçmenlerin entegrasyonunun sağlanması için 2007'de Cumhurbaşkanı Sarkozy döneminde kurulan ve 2010 sonu kaldırılan, "Göç, Entegrasyon, Ulusal Kimlik ve Birlik Beraberlik İçinde Gelişme Bakanlığı" ulusal kimlik ile siyasal iradenin entegrasyon sorununu kültür ve kimlik doğrultusuna taşıması açısından önemlidir (Göle, 2015, s.41). Bu durum, savunduğumuz asimilasyon temelli entegrasyonu destekler niteliktedir ve bakanlığın kaldırılması da çabaların farklı yönde devam edeceği olarak değerlendirilebilir.

Yukarıdaki araştırmanın umut vaat eden sonuçlarından bir diğeri de Fransızların yüzde 66'sının İslam'ın diğer dinlere göre kıyaslandığında daha pasifist ve ılımlı bir inanç olduğunu düşünmeleridir. Katılımcıların yüzde 65'i özellikle Suriye (İŞİD) konusunda Fransa'nın uluslararası bir koalisyon dâhilinde daha aktif olmasını savunmuştur. Dikkate değer bir diğer konuya saldırıya zemin oluşturan karikatür kriziyle ilgilidir. Fransızların yüzde 53'ü bu karikatürleri ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirmekte ve normal bulurken, yüzde 38'i bunların yanlış olduğunu fakat yine de demokratik ve özgürlükçü bir sistemde yayınlanabileceğini savunmuştur. Katılımcıların yüzde 9'u ise hem bu karikatürleri, hem de bunların yayınlanmasını onaylamamıştır (Örmeci, 2014).

Bu olaydan sonra daha güçlü ve daha yüksek sesle başta İslamofobi olmak üzere ırkçılık akımında yükselme beklenebilir. Fakat bu noktada Avrupa'nın demokrat elitinin bu gelişmelerin provokasyon olduğunu ve ayrıca İslam toplumunun, bu provokasyonlara karşı duyarlı sağduyu göstereceğini belirtmesi rahatlatıcı bir gelişmedir. Öte yandan bu saldırılar karşısında üye devletlerin kendini koruma refleksi ile giriştiği ve görece katı yasal düzenlemeler kendi kamuoylarını rahatlatmaya ve İslam'la ilgisi olmayan terör odaklarının ortaya çıkarılmasına yöneliktir. Öte yandan Avrupa hukuk sistemi ve normları, ırkçı ve İslamofobik davranışlara müsaade etmemektedir. Teröre karşı alınan tedbirler her ülkenin kendini ve vatandaşlarını koruma amacıyla olduğundan İslami çevrelerde bu düzenlemelerin ırkçılık ve İslam karşıtlığının devlet eliyle yapıldığı savını

da bazen karşı provakatif söylemler haline dönüşebilmekte ve ortamı daha da germektedir (Bardakçı-Tosun, 2016, s.125).

Bu aşamada şu noktanın da altının özellikle çizilmesinde fayda vardır. İslam, her ne kadar Avrupalı bazı ırkçı ve ayrımcı siyasiler tarafından istismar edilen bir konu ise aynı şekilde İslamofobi kavramı da bazı İslami çevrelerce aynı şekilde istismar edilmektedir. Örneğin, El Şebab, Boko Haram, El Kaide ve IŞİD gibi terör örgütlerinin saldırganları tebrik etmesi ve Türkiye’de birtakım kişilerin, olayın failleri Koachi kardeşlerin ardından cenaze namazı kılması ve destek veren açıklamalarda bulunması; diğer yandan İslamofobinin bu kadar kırılğan olması ve taraflar açısından toplumlar üzerinde yönlendirici bir araç olarak rahatlıkla kullanılabilmesi sorunu her geçen gün derinleştirmektedir (Örmeci, 2014).

Avrupa coğrafyasında bu bağlamda yaşanan sorunların kökeninde, göçmenler, İslam ve ırkçılık odağında güçlenen ve krizden sonra servet bölüşümünde yaşanan sorunlar, Avrupa’nın sömürge dönemlerinden kalma hazır kaynaklarının azalmaya başlaması ve üretim azlığından kaynaklı işsizliktir. Bu gelişmelerin İslamofobi eksenine çekilip yeni bir boyuta taşınmaya çalışılması çözümle ilgisi olmayan mecralarda zaman kaybına neden olmaktadır. Avrupa’nın eriştiği medeniyet seviyesinin İslam ve göçmen karşıtlığını hoş gördüğü ve hatta teşvik ettiği söylemleri karşısında bir Avrupalının “o halde gidebilirsin” cevabı vermesi doğal bir hak olabilmektedir (Bardakçı-Tosun, 2016, s.126).

4.2.5 Paris Saldırısı

Charlie Hebdo saldırısı Fransa gündeminden düşmemişken yaklaşık 11 ay sonra bu defa yine Paris’te 13 Kasım 2015 Cuma gecesi yedi ayrı noktada eş zamanlı gerçekleştirilen bombalı ve silahlı saldırılar sonucunda 132 kişi ölmüş ve 350’den fazla kişi de yaralanmıştır. Resmi açıklamaya göre, eylemler üç ayrı ekip tarafından stadyum, konser, bar, kafe ve restoranları hedef alan altı noktada hem bomba hem de uzun namlulu silahlarla gerçekleştirildi.

Cumhurbaşkanı Hollande, saldırıları IŞİD’in bir “savaş eylemi” olarak nitelemiştir. Saldırgan grup üyelerinden birkaçı Hollande’ın da sahada bulunduğu sırada Fransa-

Almanya dostluk maçı esnasında stat çevresinde üç ayrı intihar eyleminde bulunmuşlardır. Diğer bir ekip Bataclan Tiyatro Salonunu hedef alarak rastgele ateş açarak 89 kişiyi burada öldürmüş, bir kısmını rehin almış, polisin operasyon yapmasından sonra intihar etmişlerdir. Üçüncü ekip ise uzun namlulu silahlarla dört ayrı noktada bar, kafe ve restoranları hedef alarak 39 kişinin ölümüne sebep olmuş; diğerleri kendilerini patlatarak intihar etmişlerdir. Olayın bilinen asıl faillerinden birinin, Cezayir göçmeni, Fransız vatandaşı, radikalleşmiş ve geçmişte adi suç kayıtları olan bir kişi olduğu, diğerlerinin ise sahte pasaport sahibi muhtemel Suriyeli sığınmacılar olduğu açıklanmıştır. Saldırıların ardından ülkede olağan üstü hal durumu ilan edilmiş ve tüm sınırlar kapatılmıştır. Saldırıyı IŞID'ın üstlenmesi sonrasında başta Fransa olmak üzere Avrupa genelinde Müslümanlar ve Suriyeli sığınmacılara karşı derin bir öfke dalgası oluşmuştur. Saldırının hemen akabinde Suriyelilere ait çadırlarda ve Müslüman mahallelerinde İslamofobik eylemler gerçekleştirilmiştir (Hille, 2015).

Cumhurbaşkanı Hollande, Müslümanların hedef alınmasını doğru bulmadığını belirterek hiçbir aşırılığa müsaade edilmeyeceği yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Ayrıca ülkedeki Müslüman örgütler de saldırıyı kınayan açıklamalarda bulunmuştur. Fakat saldırıdan sonra gerek görüldüğünde camilerin kapatılması, gözaltı süresinin uzatılması, göçmenlerin istihbarat amaçla fişlenmesi, terör propagandası yapıldığının makul şüpheyne bağlanması gibi daha öncesinde dile getirilen talepler doğrultusunda bazı düzenleme ve yasalaştırmaların yapılması beklenmektedir.

Saldırının nasıl olduğu, saldırganların ülkeye nasıl girdiği, mühimmatı nereden bulduğu ve güvenlik zafiyeti gibi pek çok soru cevapsız kalmakla birlikte Paris'in ortasında yaşanan bu olay tüm dünya medyasının bir numaralı gündemi haline gelmiştir. Saldırıların zamanlaması ise daha da dikkat çekicidir. Zira Avusturya'nın başkenti Viyana'da Suriye'deki iç savaşa çözüm bulmak amacıyla başlatılan ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 17 ülkenin dışişleri bakanlarının görüşmeleri devam ederken saldırılar gerçekleştirildi. Saldırıların ertesi günü akşamında bu toplantı sonucunda Suriye'de 6 ay içinde geçiş hükümetinin kurulması ve 18 ay içinde seçimlere gidilmesi konusunda anlaşma sağlandığı açıklandı (Demiröz, 2015).

Diğer yandan saldırının Antalya'da düzenlenen G-20 zirvesinden hemen önce gerçekleştirilmesi de başka bir çekici nokta olmuştur. Dünya ekonomisinin yüzde

90'ını, ticaretinin yüzde 80'ini ve nüfusunun yüzde 75'ini temsil etmekte olan G-20 toplantısında Paris Saldırıları sonrası IŞİD ile mücadelede önemli sonuçlar doğuracak kararlar alınması yolunda adımlar atılmıştır. Bu doğrultuda ilk gelişme Fransa'nın IŞİD ile mücadeleye yardımcı olmak üzere Basra Körfezinde bir uçak gemisi yollaması olmuştur (DW, 2015).

Paris saldırılarının münferit bir terör eylemi olmadığı genel kabul görmekle birlikte Ortadoğu'daki karışıklığın etkisi ve IŞİD'in bu eylemi üstlenmesi yeni nesil bir global tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır. Asimetrik küresel savaş olduğu yorumları eşliğinde bu gün Ortadoğu bölgesi Fransa, Almanya, İngiltere, ABD, İran, S. Arabistan ve Rusya'nın menfaat çekişmesi ve oyun sahasına dönüşmüştür. Örneğin IŞİD, Avrupa ile birlikte ABD'nin ve Rusya'nın müşterek düşmanı iken mücadele yöntemi ve ardından beklenen menfaat beklentileri birbirinden çok farklıdır. Bu gelişmeler Mezhep çatışmaları ekseninde Suriye özelinde Arap ve İslam dünyasını fiili ve siyasi olarak bölmüştür (Demiröz, 2015).

Terörün hedef olarak Fransa'yı seçmesinin nedeni olarak pek çok yorum yapılabilmeyle birlikte en gerçekçi olanı Fransa'nın, hem Ortadoğu hem de Afrika'da karışıklık ve çatışma alanlarına müdahale etmekten çekinmemesidir. Fransa diğer ülkelere ve gruplara müdahale etmeye devam ettikçe buralardaki aşırı siyasal uçların tepkileri, sorunlar ve kargaşaları kendi ülkesine taşındığı da tespitler arasındadır.

5. SONUÇ

Hız. Peygamber'in İslam dinini 610 senesinde insanlara aleni olarak tebliğ etmeye başlamasıyla birlikte Müslümanlar çeşitli gerekçelerle saldırılara maruz kalmışlardır. Bu saldırıların temelinde ise o güne kadar süregelen yönetsel yapıların; sınıf ayrımları, kölelik, derebeylik gibi sistemlerin tümünü yerle bir edecek bir anlayışın hâkim olacağı ön görüşü yer almaktaydı. İslam Dini ve onun Peygamberi dönemin güç odakları ve elitleri açısından tehdit sayılmaktaydı. İslam'ın mücadele ettiği bu anlayış insanı insana köle etmeye, din adamı olsun hâkim gruplar olsun, bir grubun zayıf ve güçsüz gruplar üzerindeki tahakkümüne dayalıydı. Bundan dolayı İslam'ın vazettiği sosyal ve siyasal sistem onlar açısından tehdit oluşturmuyordu.

Özetle, İslamiyet'in doğuşu ve sonrası dönemlerde sürekli İslam'a saldırıların var olduğu ve bunların çeşitli şekillerde gerekçelendirildiği aşîkârdır. Değişen zaman zarfında bu saldırılar, İslam'ın yayıldığı bölgelerde Müslümanların nüfus ve nüfuz olarak güçlenmesi ile doğrudan değil de bir takım dolaylı yollarla gerçekleşmiştir. İslam kitlelerinin artmasıyla birlikte doğrudan olma serbestisini yitirmiş ve çeşitli bahaneler veya yöntemlerle bu saldırılar devam ettirilmiştir. Gelişen bilgi birikimi, bilim ve teknoloji ürünleri, yöntemlerde de gelişme sağlamıştır. Günümüz dünyasında ise bu yöntemler göç, sığınmacılık ve terör konuları üzerinde temellendirilerek ve medyanın yoğun kullanımı ile çeşitli iletişim mecraları üzerinden devam ettirilmektedir.

Yeni ortaya çıkan dinin dinamik unsurları olan Araplar, ilk kurdukları Emevi ve Abbasi Devletlerinin hükümlanlık alanı üzerinden diğer kültürlerle ilişki kurmuşlar ve kadim dünyanın birikimlerini İslam kültür coğrafyasına aktarmaya başlamışlardır. Bu süreçte Müslümanların Yahudilik, Hristiyanlık, Mecusilik, Sabiilik gibi din ve kültürlerle yakın ilişkisi kurulmaya başlamıştır. Siyasi anlamda Doğu Roma olarak bilinen Bizans ile ilişkiler kurulmuş, buna paralel olarak da eski dünyanın diğer bir hâkim kültür ve medeniyetini temsil eden Pers imparatorluğu ile temas kurulmuştur.

Yeni dinin söylemine önce direnen bu kültürler, zamanla siyasi ve entelektüel anlamda İslam kültürüne tabi olmaya başlamışlardır. Bununla birlikte yeni ve dinamik bu medeniyete direnç de göstermişlerdir. Bu gün bizim İslamofobi olarak isimlendirdiğimiz yaklaşımın nüvelerini bu erken dönemde görebiliyoruz.

Hristiyanlık ve Yahudilik gibi semavi dinlerin mensuplarının bir kısmı yeni dini kabullenmiş, fakat doğal olarak bir kısmı da direnç göstermiş ve yeni din ile ideolojik mücadeleye girmeye çalışmışlardır. Bu çerçevede İslam'a reddiyeler diyebileceğimiz bazı savunmacı tezler Hristiyan ve Yahudi düşünür ve din adamları tarafından geliştirilmiştir.

İslam dünyasında bu gün kelimam veya İslam felsefesi adını verdiğimiz bilim alanları bu ideolojik ve bilimsel mücadelenin akademik alanları olarak diğerk İslam ilimleri arasında yerini almıştır. Bu dönemde İslam medeniyetinin diğerk medeniyetlerle ilişkisi, onları toptan reddetmek yerine, ortak ilgi alanlarını bulmak ve yeni medeniyeti kurarken geçmiş kültürlerin birikiminden de istifade etmek şeklinde olmuştur. Bu yaklaşım Müslümanların diğerk ile ilişkide gösterdikleri öz güveni vurgular.

Diğerk taraftan, başlangıçta Arap unsurun başat olduğu İslam medeniyeti zamanla Ortadoğu'daki diğerk etnisitelerin İslam'a girmesi ile çeşitlenmiş, özellikle Müslüman olan Fars kökenliler ve daha sonra İslam'a güçlü bir şekilde giren Türkler tarih boyunca diğerk medeniyetler karşısında İslam'ı temsil eder olmuştardır.

Türkler, Müslüman olarak Karahanlı Devleti'nin İslamiyet'i kabulü ile İslam dünyasıyla tanışmış, akabinde Abbasîlerin artan Fars etkisini dengelemek için Türk unsura özellikle orduda geniş alan açması ile İslam medeniyetinin en önemli unsurlarından biri haline gelmişlerdir. Selçukluların İslam bugünkü Irak, Suriye ve Anadolu topraklarında İslam medeniyetini siyasi olarak temsil etmeye başlaması ile artan etkileri, Osmanlı Devletinin 12 yüzyılın başlarında kurulması akabinde Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethiyle birlikte zirvesine ulaşmış, artık Osmanlı sultanları Hilafet makamını da temsil eder olmuştur.

Selçukluların İslam dünyasında söz sahibi olması ile birlikte, batı dünyasından İslam'a yönelik başlayan Haçlı seferlerini engellemede Selçuklu devletinin çok büyük rolü olmuştur. İslamofobinin en müşahhas görünümlelerinden olan Haçlı saldırıları önce Selçuklular tarafından engellemiş, daha sonra Osmanlı'nın Balkanlar ve Anadolu'da kurduğu hakimiyet sonrasında bu tehlike tamamen bertaraf edilmiştir.

Osmanlı'nın dönemin İslam dünyasındaki en büyük güç konumuna yükselmesi, Avrupa'ya yapılan akınlar, fetihler ve en önemlisi İstanbul'un fethiyle birlikte Bizans İmparatorluğu'nun sona erdirilmesi şeklindeki gelişmeler, Avrupa nazarında Türkleri İslam'ın temsilcisi konumuna yükseltmiştir. Bu süreçte Batı'nın İslam'a karşı savaşı İslam'ın temsilcisi olarak niteledikleri Osmanlı'ya karşı verilmiştir. Öyle ki Müslüman kavramı Türklükle özdeşleşmiştir. Bu süreçte Türklere ve Müslümanlara karşı görüşleri ile tanınan Luther ve La Noue gibi Protestan akımın öncüleri, Tanrı'nın Hristiyanları Türklerle cezalandırdığını savunurken, "kâfir ve imansız" Türk'e karşı savaşmanın ortak vazife olduğunu açıkça dile getirmişlerdir. Bu dönemde Hristiyan batı dünyası kendisini doğru yolun ve barışın temsilcisi olarak görürken, Müslümanları da sapkınlığın, savaşın ve zulmün temsilcisi gibi göstermeye çalışmıştır.

Ortaçağları Müslümanlar hakkında aslı astarı olmayan efsanelerle ve kâfirlik suçlamalarıyla geçiren batı dünyası, Rönesanstan itibaren, aslında 10 yüzyıl ile 15. Yüzyıl arasında bütün bilimsel birikimini İslam dünyasından devşirmiş olmasına rağmen, İslam dünyasını cehaletin, zulmün ve geri kalmışlığın sembolü gibi göstermeye çalışmıştır. Batı dünyası 15. Yüzyılda başlattığı sömürgecilik faaliyetlerini gerçekleştirirken, kendi dışındaki bütün kültürleri, geri kalmış, sömürülmesi gereken ve tehlike arz eden kültürler olarak konumlandırmış Avrupa merkezci yaklaşıma sığınmıştır. Batı dünyası kendisini mağdur konumuna yerleştirebilmiş ve yaptığı onca haksızlık karşısında kendini haklı göstermeyi başarmıştır.

Avrupa'da aydınlanma döneminin ırkçı ve ötekileştirmeci yaklaşımları sadece Türkler ve Müslümanlarla sınırlı kalmamıştır. Bu tutum Afrika toplumlarına karşı da oldukça yaygındır. Örneğin David Hume, 1748'de yayınladığı "Ulusların Karakterleri" isimli denemesinde, "*siyahlar ve öteki yaratıklar doğal olarak beyazlardan daha aşağıdır*" ifadesini kullanmış ve bu söylemi, yukarıda değinilen sözde mağdur konumundan ötürü Avrupa'da destek bulmuştur.

Bu tarihsel seyir göstermektedir ki İslam düşmanlığının temeli 600'lü yıllara dayanmakta ve gelişme seyri de Selçuklu ve Osmanlı döneminde farklı biçimlerde vücut bulup günümüze ulaşmaktadır.

XVIII'nci yüzyılın ikinci yarısı itibariyle sanayi devriminin başlaması, üretimde makineleşmeyi de beraberinde getirmiş ve buhar makinesinin de bu dönemde icadıyla birlikte üretim ve ulaştırma alanlarında kullanılmaya başlanmıştır. Bu sayede deniz aşırı yolculuklar mümkün hale gelmiş bu gelişmenin yardımıyla 1800'lü yıllarda Avrupa sömürgecilik dönemini başlatmıştır. Bu dönemde, gerçek anlamıyla varlıklarını, kaynaklarını ve insanını sömürdükleri ülkelerden ucuz iş gücü temini amaçlı olarak genç insan nüfusunu Avrupa'ya ve daha sonra Amerika'ya köle olarak taşımışlardır. Geçen zaman içerisinde sömürülen devletlerin halkları da daha çok ekonomik nedenlerden ötürü Avrupa'ya göç etmişler ve bu toplumlar sınıfsal ayrım altında Avrupa'da yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise yıkılan Avrupa, işgücü ihtiyacını karşılamak için bir kısım Doğu ülkeleri ile anlaşmalar yapmış ve buradan işçi temin etmiştir. Bu işçiler başlangıçta Avrupalı halklarla bir araya gelmezken geçen zaman zarfında evlilik birleşmeleri ile toplumsal etkileşimler başlamış, göçmen statüsündeki insanlar Avrupa'nın yerli unsurlarıyla aynı ortamlarda yaşamaya başlamışlardır. Bu aşamada Avrupa'da "öteki" kavramı daha da belirginleşmiş ve toplumsal bir sorun olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu göçmenlerin çoğunluğunun Müslüman olması itibariyle toplumda tanımlanan ötekiler Müslümanları işaret etmektedir. Ötekiler başta ekonomik anlamda tepkilerle anılsalar da zaman içerisinde Müslüman ötekiler olmaya başlamışlar ve yönetimler nezdinde bu kitleye karşı bir tepki oluşmuştur. Bu tepki ilk defa 1997'de Runnymede Trust adlı organizasyon tarafından tanımlanmış ve "İslam'a karşı temelsiz düşmanlık ve bundan dolayı Müslümanların bütününe veya çoğunluğuna karşı korku veya antipati" ifadesiyle İslamofobi kavramı ortaya çıkarılmıştır. Burada belirtmekte fayda var ki, Runnymede Trust'ın ilk ifadesi tarafsızlık içermekte ve burada yer alan "temelsiz düşmanlık" tanımlaması Avrupa'nın hoşuna gitmemektedir. Nitekim zaman içerisinde kuruluşa baskılar yapıldığı ve ilerleyen yıllarda yapılan tanımlarda ilk tanımdan uzaklaşıldığı görülmektedir. Maksadın ise terör-Müslüman ilişkilendirmesine zarar verecek herhangi bir yaklaşımın önüne geçilmesidir.

Tarihsel gelişim seyrinde 11 Eylül olayları ile İslamofobive farklı bir boyut kazandırılmış, sergilenen davranışlar daha şiddetli boyutlara ulaşmıştır. Bu süreçte takınılan tavırların ardından Avrupa Müslüman göçüne karşı çeşitli önlemler almakla

birlikte mevcut Müslüman azınlıklara karşı uygulamalarda da İslam karşıtı veya İslam düşmanlığı içeren tavırlara yönelmiştir. Bu süreçte, Hollanda, Fransa, Almanya başta olmak üzere birçok Avrupa devleti yönetimi, camiler, din görevlileri ve Müslüman halkın dini ve kültürel yaşantısına kısıtlamalar getirmeye başlamıştır. Öte yandan Müslüman göçmenler terör tehlikesi potansiyeli taşıdıkları iddiasıyla entegrasyon adı altında asimilasyon projelerinin nesnesi halini getirilmişlerdir. Buna örnek olarak Fransa'nın anadilde seçmeli dil dersini kaldırması ve Almanya'nın da benzer şekilde devlet okullarında anadili yasaklaması sayılabilir. Ayrıca, Fransa başörtüsüne ilişkin olarak kamu dairelerinde kullanım yasağı getirmiştir.

Hükümetlerin aldıkları bu kararlar, aynı zamanda halk tarafından da negatif tepki olarak şekillenmiştir. Bu tepkiler yakın geçmişimizde yaşanan katliamlar, gösteriler ve toplumsal eylemler şeklinde kendini göstermektedir. En yakın dönemde Yeni Zelanda'da yaşanan Cami baskını bu toplumsal tepkilere bir örnek teşkil etmektedir. Ancak bu olayda, Yeni Zelanda hükümetinin tavrı toplumsal anlamda da yankı bulmuş ve halkın Müslümanlarla olan iletişimi olumlu yönde gelişim sergilemiştir.

İslamofobi, temelinde oryantalizmden beslenmekle birlikte Batı'nın Doğuyu yok hükmünde sayması ve kendisinden aşağı görmesi yaklaşımının bazı medya organları ve siyasi partilerin popülist yaklaşımları ile beslenerek, Avrupa halkları tarafından da benimsenmeye başlanmıştır. Öte yandan, oryantalist yaklaşımların ışığında medya araçları ile yapılan propagandalar, ekonomik sistemin dünyada yeniden şekillenmesi ve Avrupa'da kötü gidişatın Müslümanlar gerekçe gösterilerek açıklanması gibi hususlar da İslamofobiyi desteklemektedir. Bununla birlikte Avrupa kaynaklı küresel terörün de medya araçlarında ve toplum nezdinden Müslümanlıkla ilişkilendirilmesi de yine İslamofobik yaklaşımları tetiklemektedir.

Bu çabalar neticesinde oluşan toplumsal tepki kendisini saldırılar ve hakaretler şeklinde ortaya koymaktadır. Bu duruma karşı Müslüman tepkiler ise son derece cılız kalmakta ve terör kozu ile bu tepkiler bastırılmaktadır. Öte yandan, İslam'ın gösterilmeye çalışılan yüzü kullanılmak suretiyle Hristiyanlıkta olduğu gibi bir yeniden yorumlama çabası söz konusudur. Bu çabaya bağlı olarak Avrupalı İslam, Avrupalı Müslüman gibi kavramlar ortaya atılış olup, Müslümanların bu kavramları sahiplenerek altını doldurmaları beklenmektedir. Bu noktada da kendi taraflarına bir şekilde alabildikleri

Müslüman olarak tanımladıkları çeşitli zümrelerden kimseler ile bu çabalarına destek vermektedirler.

Ancak görülmesi gereken somut husus odur ki, İslamofobi, yeniden şekillenen dünya düzeninde Batının müdahaleler ve gasp noktasında elinde olan en büyük kozudur. Bu koz ile Ortadoğu'da istediği müdahaleyi yapabilmekte, istediği noktaya askeri güç gönderebilmektedir. Öte yandan ekonomik açıdan farklı sömürgecilik uygulamalarını da yine İslamofobi üzerinden gerçekleştirmektedir. Günümüzde İran'a uygulanan Türkiye'ye uygulanmaya çalışılan ambargolar ve gerekçeleri de bunun en somut örneğini teşkil etmektedir.

Son yıllarda Müslümanlara karşı artan bu baskılar ve ayrımcılığın karşısında en önemli sorun İslam toplumlarının tepkisizliğidir. Nitekim günümüzde birçok İslam ülkesinin, İslam'a ve Müslümanlara karşı sergilenen düşmanca tavırlara karşı tepkisiz kaldığını hatta çeşitli gerekçelerle Müslümanlara yapılan baskının aleti bile olduklarını görmekteyiz. Öte yandan, son yıllarda bir İslam birliğinin varlığından söz etmek bir yana, Hristiyan birliğinin çabalarını destekleyen ülkelerin varlığı da yine İslamofobiye güçlendiren etkenler arasında yer almaktadır. Avrupa'da diğer dinlerden olan Yahudilik için "Anti Semitizm" yasasının çıkarılabilmesi ve Avrupa ülkelerinde uygulama zemini bulması, Müslümanların karşı karşıya kaldığı bu durum açısından düşündürücü mahiyettedir. O halde Avrupa ve Amerika'da ırkçılık ve yabancı düşmanlığının muhatabı öteki dinler değil, yalnızca İslamiyet haline gelmiştir denilebilir. Bunun önüne geçilebilmesinin tek yolu ise İslam ülkelerinin bu soruna karşı birleşmesi ve ortak bir tavır sergilemeleridir. Bunun yanı sıra, İslam'ın Avrupa halklarına tanıtılması noktasında sergilenecek çabalar da yine İslamofobinin yükselişini engelleyecek yöntemlerden birisidir. Hükümetler nezdinde bu yönde atılacak adımlar ve karşılıklı kabuller için İslam ekonomisinin kullanılması gayet mümkün olabileceği gibi Müslümanlık için de yine ortak bir tanımı mümkün kılacak merkezlerin İslam ülkeleri tarafından kurulması önemli önemli inisiyatifler olacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Altuğ, Y. 1966. *Yabancıların Hukuki Durumu*, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.

Arslan, A., *İslamophobia in Australia*, Agora Press, Sydney, 2009.

Atikkan, Z., 2014. *Batı Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi*, Ankara: Metis Yayınları.

Aybay, R., 1975. Amerikan, İngiliz ve Türk Hukuk Sistemlerinde Yurt Dışına Çıkma ve Yurda Girme Özgürlüğü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara 1975.

Bacon, F., 2004. *Denemeler*, (Çev. E. Günçe), İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Bahar, H. 2009. *Sosyoloji*, 3.Bs., Ankara: USAK Yayınları.

Balibar, E. ve Wallerstein, I. 2000. *İrk, Ulus Sınıf Belirsiz Kimlikler*, Çev.: N. Ökten, İstanbul: Metis Yayınları.

BİLGESAM, 2012. *Yasa Dışı Göç ve Türkiye*, Rapor No:42, İstanbul: Bilgesam Yayınları.

Brague, R. 1995. *Avrupa: Roma Yolu*, (Çev., B. Çotuksöken), İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

Can, H., ve Can, E.M., 2003. Siyah Lale Göçün 40. yılında Hollanda'da Türkler, Rijin: Dizayn Basımevi.

Canatan, K. 1995. *Avrupa 'da Müslüman Azınlıklar*, İstanbul: İnsan Yayınları.

Canatan, K., 2007. *İslamofobi ve Anti- İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım, Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti -İslamizm*, Ankara: EskiYeni Yayınları:

Canatan, K., ve Hıdır, Ö., 2007. *Batı Dünyası'nda İslamofobi ve Anti-İslamizm*, 1. Baskı, Ankara: Eski-Yeni Yayınları.

Collinson S., 1993. *Europe and International Migration*, Londra: Pinter Publishers.

Corm, G., 2008. *21. Yüzyılda Din Sorunu*, Çev.: Ş. Sönmez, İstanbul: İletişim Yayınları.

- Çaha, Ö. 2011. *Fransa'da İslam Karşıtlığı ve Laisizm*, Kadim Yayınları, Ankara 2011.
- Çarkman, A., 2013. “Avrupa ve Öteki: Avrupa İmgesinin Osmanlı Aydınlanmasından Yansıması”, (Ed. Fuat Keyman), *Türkiye'nin Yeniden İnşası*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013.
- Danış, D., ve İrtiş, V., (Ed.), 2008. Entegrasyon Ötesinde Türkiye'den Fransa'ya Göç ve Göçmenlik halleri, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Davidson, L., 2003. *Islamic Fundamentalism*, London, Greenwood:Westport.
- Erdenir, B., 2005. *Avrupa Kimliği, Pan Milliyetçilikten Post Milliyetçiliğe*, Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Erpolat, B., 2010. *Avrupa Tek Senedi*, İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayını.
- Esposito, J., Cesari J., 1999. *İslam'dan Korkmalı Mı ?* Çeviri: Ahmet Aydoğan, İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Fredrickson, G. M., 2007. *Racism: A Short History*, New Jersey: Princeton University Press.
- Fuller, G., 1996. *Kuşatılanlar: ve Batı'nın Jeopolitiği*, (Çev. Ö. and Lesser, Ian: Arıkan) İstanbul.
- Göle, N., 2009. *İç İçe Girişler-İslam ve Avrupa*, (Çev.: A. Berktaş), 1.Baskı, İstanbul: Metis Yayınları, Mart.
- Göle, N., 2015. *Gündelik Yaşamda Avrupalı Müslümanlar*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Halaber, R., 2005. “Kızıl Komünist Tehlikenin Yerini Alan 'Fanatik Müslüman' İmajı”, *Avrupa'da İslam*, Ed. Kadir Canatan, İstanbul: İnsan Yayınları
- Halliday, F. 1998. *İslam ve Çatışma Miti*, (Çev. Özkırımlı ve G. Koç) İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Hıdır, Ö. 2010. Anti-Semitizm ve Anti-İslamizm: Benzerlikler ve Farklılıklar, (Ed.K. Canatan ve Ö. Hıdır) *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, İstanbul: Eski Yeni Yayınları.

- Hourani, A., 2001. Avrupa ve Ortadoğu, Çev.: A. Aydoğan ve F. Altun, Yöneliş Yayınları, İstanbul, 296s.
- Jackson, J.A. 1986. *Migration*, New York: Longman.
- Judt, T. 2009. Savaş Sonrası, *1945 Sonrası Avrupa Tarihi*, (Çev, D. Şendil), Yapı Kredi Yayınları İstanbul.
- Kalın, İ., 2016. *Ben, Öteki ve Ötesi, İslam-Batı İlişkileri Tarihine Giriş*, İstanbul: İnsan Yayınları
- Kaya, A. 2008. "Fransa Türkleri: Cumhuriyetçi Entegrasyon Modelinin Eleştirisi", *Türkiye'den Fransa'ya Göç ve Göçmenlik Halleri*, (Der. D. Danış ve V. İrtiş), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008.
- Kedikli, U. 2013. *Uluslararası Terörizm ve Devlet Sorumluluğu*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Kellner, D., Ryan M., 2010. Politik Kamera, Çağdaş Hollywood Sinemasının ve İdeolojisi ve Politikası, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Keneş, B., 1998. *Batı Medyasında İslam İmajı*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kula, O.B., 2005. *Batı Felsefesinde Oryantalizm ve Türk İmgesi*, Türkiye İş Bankası İstanbul: Kültür Yayınları,.
- Kurubaş, E., 2006. *Asimilasyondan Tanınmaya Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı*, 2. baskı, Ankara: Asil Yayın.
- Lewis, B., 1993, *Islam and The West*, New York: Oxford University Press
- Marsden, G. M. 2006. *Fundamentalism and American Culture*, New York: Oxford University Press.
- Marshall G.S., ve Hodgson M. R., 2001. *Dünya Tarihini Yeniden Düşünmek*, (Çev., A. Kanlıdere ve A.Aydoğan), İstanbul: Yöneliş.
- Michalak, L. ve Saeed A., 2004. "Anayasal Ayrışım Fransa ve ABD'de İslam ve Laurence and Müslüman Kimlikler", *Müslüman Avrupa ya da Avro İslam*,

(Çev. Z. Savan, ed. N. Alsayyad ve M. Castells), İstanbul: Everest Yayınları.

Miles, R., 2000. *Irkcılık*, (Çev. S. Yaman), İstanbul: İzdüşüm Yayınları.

Nielsen, J. 2004. *Muslim in Western Europe*, Edinburgh: Edinburgh University Press,

Öke, M. K. 2001. *Küresel Toplum*, Ankara: ASAM Yayınları.

Özbek, S. 2003. *Irkcılık*, İstanbul: Bulut Yayınları.

Özcan, M. 2004. *Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde Yasadışı Göç*, (Ed. S. Laçiner, M. Özcan ve İ. Bal), USAK, İstanbul: Hayat Yayınları.

Özel, A. 2007. *İslam ve Terör: Fıkhi Bir Yaklaşım*, İstanbul: Küre Yayınları.

Özer, Y., 2015. *Türkiye ve Fransa Örnekleriyle Uluslararası Göç ve Yabancı Düşmanlığı*, İstanbul: Derin Yayınları.

Özgür, N. 1988. “Balkan Devletlerinin Dış Politika Uygulamalarında Etnik Sorunların Rolü (1989- 1997)”, (Der.F. Sönmezoğlu), *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar*, İstanbul: Der Yayınları.

Polat, H., 2007. *Federal Almanya'da Müslümanlar ve Baden-Württemberg Eyaletinde Alman Vatandaşlığına Geçişte Uygulanan Vicdan Testinin Oluşum Hikâyesi, Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, Hıdır, Özcan ve Kadir Canatan (Ed.), 1. Baskı içinde. Ankara: Eskiyei Yayınları,

Ramazan, T., 2005. *Avrupalı Müslüman Olmak*, Çev.: A. Meral, İstanbul: Enka Yayınları.

Rayn, S. 1997. *Nationalism and Ethnic Conflict*, Brian White, (Ed.R. Little and M. Smith (der.), *Issues In World Politics*, London: Macmillan Press, ,1997.

Said, E. W., 1998. *Oryantalizm*, Çev. N. Uzel, İstanbul: İrfan Yayımcılık

Said, E., W., 2008. *Şarkiyatçılık Batı'nın Şark Anlayışları*, 4.baskı, Çev.: B. Ünler, İstanbul: İrfan Yayımcılık

- Sander, O. 1992. Değişen Dünya Dengelerinde Türkiye, (Der. S. Şen), Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye, Ankara: Bağlam Yayınları.
- Schnapper, D., 2005, *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile ilişki*, Çev.: A. Sönmezay), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Songülen-İnanç, Z. ve Çetin, S. 2011. *Avrupa'nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık*, Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Yayınları, 1-36.
- Subaşı, N., 2005. *Euro İslam: Fransa'da Türk Göçmenler Din, Kimlik ve Entegrasyon Sorunları*, Paris.
- Taş, M. 1999. *Avrupa'da Irkçılık: Göçmenler ve Aşırı Sağ Partiler*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Yavuzcan, İ. H. 2007. "*Almanya'da İslamofobi*, " *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, Ed. Canatan Kadir-Hıdır Özcan, Ankara: Eskiyei Yayınları.
- Yılmaz, F., 2008. *Avrupa'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yücel, S., 2012. *İslamofoby Batı'da Depreşen Hastalık*. İstanbul: Paradoks Yayınları.

Sürekli Yayınlar

- Akdemir, E., 2009. 11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 terörist saldırılarının ardından İslam'ın Avrupa'da algılanışı. *Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:8, Sayı:1, ss.3, 131-148.
- Akgül, D. A., (2002), "Eşitlik, Özgürlük, Irkçılık: Avrupa'da Yükselen Aşırı Sağ", *Stratejik Analiz Dergisi*, Cilt; 3, Sayı; 27.
- Aktaş, M. 2014. "Avrupa'da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi", *Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM) Dergisi*, 13 (1), 31-54.
- Aliboni, R., 2006. The European Union (EU), Islamophobia and Immigration" *Conflict in Focus*, Vol: 11(2).
- Appleyard, R. 2000. "International Migration Policies: 1950-2000", *International Migration*, Cilt:39, Sayı:6, 6-20.
- Arıkan A., 2005. "AB Kapısında Türkiye ve Göç Politikası", *Stratejik Öngörü Dergisi*, Sayı; 4, ss.161-167,
- Atacan, F., 2008. "Radikal İslam'ın Küresel Bir Tehdide Dönüşüm Süreci: Afganistan Deneyimi", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:1,Sayı:1, ss.35-52.
- Bloomfield, J., 2003. "Made in Berlin: Multicultural Conceptual Confusion and Intercultural Reality", *International Journal of Cultural Policy*, Vol.:9, No: 2.
- Budak, Erkan, "11 Eylül Olayları Işığında Almanya'da İslam Algısı: Bir Kopuş mu, Süreklilik mi?" *Değerler Eğitimi Dergisi* Cilt 6, No. 15, Haziran 2008 1,ss. 19-62
- Canatan, K., 2007. "Avrupa Ülkelerinin Azınlık Politikalarında Türkçe Anadil Eğitiminin Konumu: İsveç, Fransa ve Hollanda Örnekleri", *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt:2,Sayı: 3.

- Caşın, M. H., 2001. "Uluslararası Hukuk Açısından Terör ve Organize Suçlar", (Der. İ. Bal), *21.Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası*, İstanbul.
- Cihangir, D., 2010. "AB'nin Bölgesel Politikası ve Bölgesel Yönetimler", *İKV Değerlendirme Notu*, Aralık.
- Cowlshaw, G.K., 2000. "Censoring Race in 'Post-colonial' Anthropology", *Critique of Anthropology, University of Technology*, Sydney, Australia, Vol. :20,No:2, pp.101-123,
- Çakır, M. 2006. "Derlemeler Köşe Yazıları ve Makaleler", *Kozmopolit Almanca-Türkçe Siyaset Sanat ve Kültür Dergisi*, http://www.kozmopolit.com/2007/2006_mc_derlemeler.pdf, Erişim Tarihi: 10.11.2018
- Didier, B. ;1994. "State and Transnationa, Police and Immigration: Borders,Towards a Europe of Internal Security," *Madrid, Security:European Consortium for Political Research Joint Session of Workshops*, 17-22 April.
- Durmuş, M., 2006. "Kamu Harcamalarının Artışını Açıklayan Makro Ve Mikro Modellere İlişkin Bir Değerlendirme", *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt; 8, Sayı; 3, Yıl; 2006, ss.251-299.
- Elmas Yılmaz, F. ve Kutlay, M. 2011. *Avrupa'yı Bekleyen Tehlike: Aşırı Sağın Yükselişi*, USAK Analiz No: 11.
- Fourest ve Venner, Caroline, Fiammetta 2003., "Islamophobie?", *Prochoix*, No : 2627, Automne Hiver, Paris, s. 28.
- Gençler, A., 2005. "Avrupa Birliği'nin Göç Politikası", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı:49, ss.174.
- Gül, S. 2002. "Dış Göçler Yoksulluk ve Türkiye'de Göçmenlere Yönelik Yardımlar", *İnsan Hakları Yılığ*, *TODAİE* Cilt: 23-24, ss.79-93.
- Güllüpınar, F., 2004. "Almanya'da Göçmen Politikaları ve Türkiye Göçmenlerin Trajedisi: Yurttaşlık, Haklar ve Eşitsizlikler Üzerine", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt;14, Sayı;1, ss.1-16.

- Gümrükçü, H. 2005. "Türkiye'den Avrupa Birliği Ülkelerine Göçün Avrupa Hukuku Çerçevesinde İncelenmesi", *Avrasya Dosyası* Cilt; 11, Sayı;1.
- Hadar, L. T., 1993. "What Green Peril? Fear of Islam", *Foreign Affairs* Vol.:72, No:2.
- Hansen,R. 2003. "Migration to Europe Since 1945: History and Its Lessons", *The Political Quarterly*, Vol.: 74, Iss:1, pp.25-38.
- Kaufmann, C. 1996. "Possible and Impossible Solutions to Ethnic Civil Wars", *International Security*, Vol.:20, No:4, pp.147-148.
- Kaya, A. 2007. Sosyal Demokrasi, Farklılıklar ve Avrupa Birliği Tartışmaları", *İktisat Dergisi*, Sayı; 487, Yıl; 2007, ss. 60-67.
- Kedikli, U. 2006. "Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki Boyutu", *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 2 (7), 54-79.
- Keskin, A., 1996. "Amerika'da Müslüman İmajı", *TDFY*, 199, ss. 31-48.
- Kirman, M.A., 2010. "İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu?", *İslami Araştırmalar Dergisi*, Cilt:21,Sayı:1, ss.21-39.
- Kolukırcık, S. 2014. Uluslararası Göç ve Türkiye: Yerel Uygulamalar ve Görünümler," *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, Vol: 6, No: 2, pp.37-53.
- Mount, G. 2000. "A 'World of Tribes'?", Greg Fry and Jacinta O'Hogan, *Contending Images of World Politics*, London: Macmillan, , 2000.
- ORSAM, 2012. "Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi", Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No:22.
- Özdal, B. 2008. "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyelik Süreci Bağlamında Avrupa Birliği'nin Göç Politikası ve İstihdam Stratejisi", *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Cilt:10,Sayı:3, ss.89-121.

- Özerim, G. 2014. "Avrupa'da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi ve Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem Mi?" *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt;5, Sayı; 1, ss.11-48.
- Öztan, E. 2005. "Göç ve Sığınma Politikalarında Kurumsallaşma: Maastricht ve Sonrasındaki Gelişmeler", *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*, (Der. D. Dinan), Cilt 1, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Özyörük, E. ve Perşembe E., "Almanya'da Türklere Ait Dini Kuruluşlar", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı;8,, ss.156-180.
- Songülen-İnanç, Z., Çetin, S., 2011. Avrupa'nın Kendine Dönen Silahı Dışlayıcılık ve Ayrımcılık, *Stratejik Düşünce Dergisi*, Aralık 2011
- Sumbaş, A. 2009. "Batı Avrupa'da Yükselen Yeni-İrkçılık Üzerine Bir Deneme", *Alternatif Politika Dergisi* 1 (2), 260-281.

Diğer Yayınlar

- Amerikanın Sesi, 2004., <http://www.amerikaninsesi.com/content/merkelin-gelecegi-multeci-politikasina-bagli/3140299.html>, Erişim Tarihi: 10.12.2018
- BBC, 2015. Fransa'da Müslümanlara Saldırı", [Erişim: 21Kasım 2015], http://www.bbc.com/turkce/multimedya/2015/01/150113_fransa_muslumanlara_saldirilar
- Demiröz, S., 2015. "Paris Saldırıları Nasıl Okunmalı ?": <http://gusam.org/paris-saldirilar-nasil-okunmali/>
- Doğan, S., 2007. Avrupa Birliğinde Uluslararası Göçün Güvenlikleştirilmesi *Yüksek Lisans Tezi*, T.C. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dünya Bülteni Araştırma Masası (DÜBAM) (2015) *İslamofobi ve Avrupa'da İslam Algısı*, Mod. Aynur Erdoğan, İstanbul: Dübam Yayınları.
- DW, 2015. "İslamofobiye Karşı İşbirliği Yapmalıyız", <http://www.dw.com/tr/islamofobiye-karsi-isbirligi-yapmalyiz/a-18082399>, Erişim Tarihi: 12.01.2019
- Elmas, F. 2008. Avrupa Birliği'nde Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı ile Mücadele, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Erbaş, A., 1998. Kristal Gece'den Solingen Gecesi'ne: XXI. Yüzyıla Doğru Alman Irkçılığı, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Erdin, M. 2014. 11 Eylül Saldırıları ve İslamofobi: ABD ve Avrupa'da Görülen İslam Karşıtı Eylem ve Hareketlerin Nedenleri ve Sonuçları", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- Euronews, 2015. "Charlie Hebdo Neden Saldırıya Uğradı?", <http://tr.euronews.com/2015/01/07/charlie-hebdo-neden-saldiriya-ugradi>, Erişim Tarihi: 12.01.2019

- Gökmen, H. 2010. Avrupa'da Müslümanlar ve İslamofobi: Hollanda Örneği, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*, Kahramanmaraş.
- Haber7, 2010. "Avrupa'da Yahudi Düşmanlığı Zirve Yaptı", <http://www.haber7.com/haber/20100124/Bati-Avrupada-Yahudi-dusmanligi-zirvede.php>, Erişim Tarihi: 12.01.2019
- Hille, P. 2015. "Paris Saldırısının Pegida 'ya Etkisi", <http://www.dw.de/paris-saldirisinin-pegidaya-etkisi/a-18177373>, Erişim Tarihi: 12.01.2019
- Hürriyet Gazetesi, 2013. "Almanya'da Cami Tepkisi" (çevrimiçi), www.hurriyet.com.tr, 11 Mart.
- İHOP http://www.ihop.org.tr/dosya/coe/ecri/ECRI_6tr.doc,
- Kentel, F., 2012. "İslamofobi" Vesilesiyle Türkiye'nin Fobilerine Bakmak", *İslamofobi Kolektif Bir Korkunun Anatomisi*, Sivas Kemal İbn-i Hümam Vakfı Sempozyum Tebliğleri, 30 Nisan-1 Mayıs 2010, Sivas, Ankara: Ankamat Matbası.
- Kicinger, A. 2004. International Migration as a Non-Traditional Security Threat and the EU Responses to This Phenomenon, CEFMR Working Paper.
- Kicinger, A. Ve Saczuk K. 2004. "Migration Policy in the European Perspective- Development and Future Trends", Central European Forum For Migration Research,
- Köroğlu B., 2000. İslam Kaynakları Işığında Yeni Platoncu Felsefe *Doktora Tezi*, T.C. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Leveau, R. 1988. The Islamic Presence in France", The New Islamic Presence in Western Europe, (Ed. T. Gerholm-Y.G. Lithman), London: Sage Publications.

- Manji, I. 2005. Leaders & Revolutionaries
http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,1972656_1972691_1973029,00.html, Erişim Tarihi: 12.01.2019
- Morin-Çakır, A. 2014. Marine Le Pen: "Şeytanın Kızı",
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/26510219.asp>, Erişim Tarihi:12.01.2019
- Payzanoğlu, D. Özyörük, E. P. Euro Bölgesi İzleme Raporu Eylül-Ekim 2005,
<http://www.tcmb.gov.tr>, Erişim Tarihi:
- Runnymede Trust, 1997. "Islamaphobia: A Challenge For Us All", London,
www.runnymedetrust.org/uploads/publications/pdfs/islamophobia.pdf,
Erişim Tarihi: 05.03.2019.
- Sabah, 2015. Fransa'da Müslümanlara Çirkin Saldırı",
<http://www.sabah.com.tr/dunya/2015/12/26/fransada-muslumanlara-cirkin-saldiri>.
- Sayar, Kemal Mustafa (2014), „*Avrupa Birliği Ülkeleri'nde İslamofobi*",
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon
- Topçu, E. : "PEGIDA: 'Son Alman fenomeni' hakkında bilmeniz gereken her şey 9 Soruda":
<http://www.diken.com.tr/9-soruda-pegida-son-alman-fenomeni-hakkinda-bilmeniz-gereken-sey/> (Erişim Tarihi: 14.03.2019).